

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Algemeen ambtsbericht China

december 2022

Colofon

Plaats

Opgesteld door

Den Haag

Afdeling Ambtsberichten (AB)

Inhoud

Colofon	2
Inleiding	7
1 Politieke en veiligheidssituatie	9
1.1 Politieke ontwikkelingen	9
1.1.1 Introductie	9
1.1.2 Taalprotesten in Binnen-Mongolië	9
1.1.3 Olympische Winterspelen in Peking	10
1.1.4 ZeroCovidbeleid en economische stagnatie	11
1.1.5 Partijcongres en herbenoeming	11
1.2 Veiligheidssituatie	13
1.2.1 Inleiding	13
1.2.2 Veiligheidssituatie in Tibet	13
1.2.3 Veiligheidssituatie in Xinjiang	13
2 Documenten	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Hukou (huishoudregistratieboekje)	15
2.3 Identiteitskaarten	16
2.4 Paspoorten	16
2.5 Identificatieplicht	18
3 Mensenrechten (algemeen)	19
3.1 Juridische context	19
3.1.1 Burgerlijk Wetboek	19
3.1.2 Hervorming van het kiesstelsel in Hongkong	19
3.1.3 Amending Population and Family Planning Law	19
3.1.4 Legal Aid Law	20
3.1.5 Administrative Measures for Internet Religious Information and Services	20
3.1.6 Regulation on Complaints and Letters	21
3.1.7 Voorwaarden voor geslachtstransitie versoepeld	21
3.1.8 Verruiming van voorwaarden voor contactverboden	21
3.1.9 Moederschapsvoorziening beschikbaar voor alleenstaande vrouwen	22
3.2 Corona en mensenrechten	22
3.3 Buurtcomités	26
3.4 Sociaal kredietsysteem (SKS)	27
3.5 Bewegingsvrijheid	28
3.6 Vrijheid van meningsuiting	29
3.7 Vrijheid van vereniging en vergadering	32
3.8 Arrestaties, bewaring en detenties	34
3.9 Orgaanroof	36
3.10 Doodstraf	37
3.11 Straffeloosheid	37
4 Vrouwen	38
4.1 #MeToo in China	38
4.2 Gender-gerelateerd geweld en rechtsbescherming	39
4.3 Alleenstaande vrouwen en ongehuwde moeders	41

5	LHBTI	42
5.1	Maatschappelijk klimaat voor LHBTI'ers	42
5.2	LHBTI-organisaties	42
5.3	Rechtsgang en vervolging	43
5.4	Huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht en volmachtregeling	44
5.5	Transgender personen	45
6	Mensen met hiv	47
7	Alleenstaande minderjarigen	48
7.1	Wettelijk kader	48
7.2	Opvang in de praktijk	48
8	Religieuze en spirituele minderheden	50
8.1	Inleiding.....	50
8.2	Vervolging van als xié jiào bestempelde bewegingen	50
8.3	Falun Gong	52
8.3.1	Inleiding.....	52
8.3.2	Vervolging van Falun Gong-beoefenaars en behandeling van hun familieleden	53
8.4	Church of Almighty God (CAG).....	54
8.4.1	Inleiding.....	54
8.4.2	Vervolging van de CAG	55
8.5	'Grijze' kerken	55
8.5.1	Vervolging van 'grijze' kerken	55
8.5.2	Justification by Faith ('Sola Fide')	57
8.5.3	Inlijving van 'grijze' kerken door 'rode' kerken	57
8.6	Katholieke kerk in China.....	58
9	Hongkong	60
9.1	Politieke en juridische context.....	60
9.2	Vrijheid van meningsuiting onder druk	62
9.3	Maatschappelijk middenveld onder druk	64
9.4	Tiananmen-herdenking (4 juni).....	64
9.5	Falun Gong-beoefenaars in Hongkong	66
9.6	De BNO-route	66
10	Tibet.....	69
10.1	Inleiding.....	69
10.2	Onderdrukking van de Tibetaanse taal	69
10.3	Tibetaans boeddhisme verder onder druk	70
10.4	Repressie van Tibetaanse milieuactivisten	70
10.5	Zelfverbrandingen	71
10.6	Detentiefaciliteiten	71
10.7	Dwangarbeid	71
10.8	Overige voorbeelden van repressie van Tibetanen	72
10.9	Tibetanen in India	73
10.10	Paspoorten en terugkeer	74
11	Xinjiang	75
11.1	Inleiding.....	75
11.2	Culturele en religieuze context	75
11.3	Inleiding in de mensenrechtensituatie in Xinjiang	76
11.4	Nieuwe informatie omtrent mensenrechtenschendingen in Xinjiang	77
11.5	De VN en Xinjiang	79

11.6	Detentiekampen.....	81
11.6.1	Aanleidingen voor detentie	81
11.6.2	Voorbeelden van mensenrechtenschendingen in de detentiekampen	83
11.6.3	Leefomstandigheden in de detentiekampen	85
11.6.4	Geen ruimte voor eigen religie en taal in de detentiekampen	85
11.7	Gedwongen abortussen en sterilisaties.....	86
11.8	Dwangarbeid	86
11.9	De positie van Oeigoeren met ambtelijke of partijfuncties.....	87
11.10	Surveillancetechnieken en -middelen	88
11.11	Paspoorten	89
11.12	Verschillen en overeenkomsten in behandeling van minderheden	89
11.13	Oeigoerse diaspora in Turkije.....	90
11.14	Bejegening van Oeigoeren in het buitenland door de Chinese autoriteiten	91
12	Terugkeer.....	94
12.1	De lange arm van China in het buitenland	94
12.2	Terugkeer van Chinezen met criminele antecedenten.....	95
12.3	Voorwaarden voor terugkerende Chinese staatsburgers	95
13	Bijlagen	96
13.1	Afkortingen en anderstalige begrippen	96
13.2	Kranten en andere (nieuws)platforms	97
13.3	Rapporten, artikelen en resoluties	99
13.4	Boeken	102

Inleiding

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van de vragen en aandachtspunten in de *Terms of Reference* (ToR) van het ministerie van Justitie en Veiligheid van 14 april 2022. Deze ToR is samen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Volksrepubliek China (hierna: 'China')¹ beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielaanvragen van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Chinese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van het algemeen ambtsbericht China van juli 2020. De verslagperiode beslaat de periode van juli 2020 tot en met november 2022. Relevante ontwikkelingen zijn tot aan de publicatiedatum meegenomen. Dit ambtsbericht is geen beleidsstuk en geeft niet de visie van de regering of het beleid jegens een land of regio weer. Het bevat geen conclusies ten aanzien van het vreemdelingenbeleid.

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen waarbij gebruik is gemaakt van zorgvuldig geselecteerde, geanalyseerde en gecontroleerde informatie. Bij de opstelling is onder meer gebruikgemaakt van informatie van niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur, berichtgeving in de media en relevante overheidsinstanties. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen onbetwiste feiten. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in de bijlagen bij dit ambtsbericht.

Daarnaast is gebruikgemaakt van informatie die onder andere verkregen is via de diplomatieke vertegenwoordigingen van Nederland in China en elders. Deze is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning van en aanvulling op passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. De vertrouwelijke bronnen zijn in de voetnoten voorzien van een datum.

Hoofdstuk 1 behandelt de politieke context en veiligheidssituatie van China. Hoofdstuk 2 gaat in op Chinese documenten. In hoofdstuk 3 komt de algemene mensenrechtensituatie aan bod. Hoofdstuk 4, 5, 6 en 7 gaan specifiek in op de positie van respectievelijk vrouwen, de LHBTI-gemeenschap, mensen met hiv en alleenstaande minderjarigen. Hoofdstuk 8 kijkt naar de positie van religieuze en spirituele minderheden. De mensenrechtensituatie in Hongkong, Tibet en Xinjiang wordt beschreven in respectievelijk hoofdstuk 9, 10 en 11. De problematiek omtrent Chinezen die terugkeren naar China komt aan bod in hoofdstuk 12. Hoofdstuk 13 tenslotte bevat een lijst van afkortingen en anderstalige begrippen en een bibliografie.

De officiële landstaal van China wordt in de literatuur aangeduid als 'Mandarijn' of 'Chinees'. Aangezien de meeste geraadpleegde bronnen de term 'Chinees' gebruiken, is ervoor gekozen om in dit ambtsbericht de taal consequent 'Chinees' te noemen. Chinese termen worden op verschillende manieren weergegeven in het Latijnse schrift. In dit ambtsbericht is steeds gekozen voor de meest gangbare weergave (*pīnyīn*) van een begrip uit het Chinees. In de voetnoten worden

¹ In het Engels staat de 'Volksrepubliek China' bekend als de *People's Republic of China* (PRC).

eventuele alternatieve spellingsvarianten vermeld. De hoofdstad van China wordt zowel 'Peking' als 'Beijing' genoemd; in dit ambtsbericht wordt consequent 'Peking' gebruikt. De regeringspartij wordt zowel de Chinese Communistische Partij (CCP)² als de Communistische Partij China (CPC)³ genoemd; dit ambtsbericht houdt de afkorting 'CCP' aan.

² In het Engels aangeduid als de *Chinese Communist Party* (CCP).

³ In het Engels aangeduid als de *Communist Party of China* (CPC).

1 Politieke en veiligheidssituatie

1.1 Politieke ontwikkelingen

1.1.1 Introductie

Tijdens de vorige verslagperiode trok president Xi Jinping de staatsmacht verder naar zich toe, waarbij het onderscheid tussen staats- en partijstructuren verder vervaagde. President Xi bekleedde de drie invloedrijkste posities in China: die van algemeen secretaris⁴ van de Chinese Communistische Partij (CCP), voorzitter van de Centrale Militaire Commissie (CMC)⁵ en staatshoofd.⁶ Tijdens het Nationale Volkscongres in maart 2018 werd de limiet van twee ambtstermijnen voor het presidentschap uit de grondwet geschrapt. Dit betekende dat Xi voor onbepaalde tijd kon aanblijven als president.⁷

Gedurende de verslagperiode bleef president Xi de drie functies bekleden van algemeen secretaris van de CCP, voorzitter van de CMC en president.⁸ In juni 2022 benoemde hij Wang Xiaohong tot minister van Openbare Veiligheid. Wang stond bekend als een vertrouweling van president Xi en met deze benoeming leek het staatshoofd zijn greep op het politieapparaat te verstevigen.⁹

1.1.2 Taalprotesten in Binnen-Mongolië

In september 2020 besloten de Chinese autoriteiten om in Binnen-Mongolië, een 'autonome' regio in het noorden van het land,¹⁰ het Mongools als onderwijstaal te vervangen door het Chinees. Het Mongools zou voortaan alleen als taalvak blijven bestaan. Etnische Mongolen namen aanstoot aan deze verandering. Ouders hielden uit protest dagenlang hun kinderen thuis en bij schoolpoorten vonden grootschalige demonstraties plaats. Het Chinese veiligheidsapparaat pakte in een reactie daarop demonstranten op, stelde in sommige steden een avondklok in en censureerde protestuitingen op het internet.¹¹

In november 2022 bracht *The Economist* het relaas naar buiten van een Mongoolse docent genaamd Wu Guoxing. Hij gaf privélessen in computervaardigheden aan kinderen in het Chinees en Mongools. Daarnaast nam Wu deel aan de hierboven genoemde taalprotesten. Hierop sloten de Chinese autoriteiten zijn privéschool en namen zijn telefoon, laptop en harde schijf in beslag. Daarnaast werden al zijn

⁴ Een alternatieve benaming in de Nederlandstalige literatuur voor deze functie luidt 'secretaris-generaal'. In het Engels staat de functie bekend als *general secretary*.

⁵ De CMC staat in het Engels bekend als *Central Military Commission* en bestiert de Chinese strijdkrachten. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, augustus 2000, blz. 10. British Broadcasting Corporation (BBC), *How China is ruled, Military Affairs Commission*, 8 oktober 2012.

⁶ De functie van president is grotendeels ceremonieel. Feitelijk heeft niet de president de meeste invloed, maar juist de algemeen secretaris van de CCP en de voorzitter van de CMC. Als algemeen secretaris leidt Xi 's lands regeringspartij en met het voorzitterschap van de CMC oefent hij de macht uit over de strijdkrachten. *The Economist*, *How Xi Jinping might change the Communist Party's constitution*, 22 september 2022. Council on Foreign Relations (CFR), *How Xi will consolidate power at China's twentieth party congress*, 5 oktober 2022.

⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 8 en 9.

⁸ Financial Times (FT), *'All the power is in his hands', Why Xi Jinping remains supreme*, 3 juni 2022.

⁹ FT, *Xi Jinping grasps 'knife' of internal security to complete grip on power*, 9 augustus 2022. Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), *Todesurteile zum Parteitag*, 24 september 2022.

¹⁰ Identiteitsbewuste en activistische Mongolen noemen deze regio 'Zuid-Mongolië' (in het Engels en Mongools *Southern Mongolia* en *Uvur Mongol* genoemd).

¹¹ The New York Times, *Curbs on Mongolian language teaching prompt large protests in China*, 31 augustus 2020. The Guardian, *Inner Mongolia protests at China's plans to bring in Mandarin-only lessons*, 1 september 2020. Trouw, *Mongolen protesteren tegen Chinese taalpolitiek*, 2 september 2020. De Volkskrant, *Uitzonderlijk groot protest in Binnen-Mongolië tegen 'verchinezing' onderwijs, overheid reageert keihard*, 2 september 2020. Amnesty International, *Protesten in Binnen-Mongolië*, september 2020.

filmpjes, afbeeldingen en lesmateriaal verwijderd. In januari 2021 verliet Wu zijn geboorteland en reisde hij via Cambodja naar Thailand, waar hij bij *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR), de VN-vluchtelingenorganisatie, een aanvraag indiende voor hervestiging naar een ander land. Op het moment van schrijven verbleef Wu nog in Thailand in afwachting van een beslissing op zijn aanvraag.¹²

Het Mongools was niet de enige minderheidstaal in China die onder druk stond. Ook andere minderheidstalen hadden te lijden onder overheidsdruk. De centrale overheid streefde ernaar dat het Chinees zoveel mogelijk de dominante omgangstaal werd.¹³ Meer informatie over de positie van de Tibetaanse taal is te vinden in paragraaf 10.2. Informatie over de inperking van de taalrechten van Oeigoeren en Kazachen staat in subparagraaf 11.6.4.

1.1.3 *Olympische Winterspelen in Peking*

In februari 2022 vonden in Peking de Olympische Winterspelen plaats. Dit leidde op internationaal niveau tot veel kritiek, in het bijzonder vanuit de hoek van diasporagemeenschappen en mensenrechtenorganisaties.¹⁴ De Amerikaanse regering besloot om geen officiële delegatie van overheidsfunctionarissen naar deze Winterspelen te sturen. Zij beriep zich daarbij op de mensenrechtenschendingen in Xinjiang en het neerslaan van de prodemocratische protesten in Hongkong. De Chinese autoriteiten omschreven het standpunt van de VS als een 'regelrechte politieke provocatie'.¹⁵ Andere landen sloten zich aan bij de diplomatieke boycot van de VS, zoals Denemarken,¹⁶ Canada, Australië en Nieuw-Zeeland.¹⁷ Nederland stuurde evenmin een politieke delegatie naar de Winterspelen, maar voerde daarbij de zeer stringente coronamaatregelen van China als voornaamste reden aan.¹⁸

Zoals vermeld protesteerden diasporagemeenschappen tegen het houden van de Olympische Winterspelen in Peking; zo ook Oeigoeren in het buitenland.¹⁹ Zij spreken Oeigoers, een taal uit de Turkse taalfamilie, en zijn overwegend islamitisch. De Oeigoeren vormen het grootste deel van de oorspronkelijke bevolking van Xinjiang (zie paragraaf 11.2 voor meer informatie over deze regio en haar bevolking). Voor zover bekend vonden er in Xinjiang geen protesten tegen de Spelen plaats. Eén bron voert dit terug op twee factoren: de specifieke repressie van Oeigoeren en andere minderheidsgroepen in Xinjiang en het strenge covidbeleid in het algemeen.²⁰ Voor zover bekend vonden in Tibet evenmin protesten plaats die direct verband hielden met Spelen. Twee bronnen voeren dit deels terug op de hoge mate van controle en surveillance die de Chinese autoriteiten uitoefenen over de Tibetaanse bevolking.²¹

¹² The Economist, *Why was this Mongolian school teacher branded an enemy of China?*, 22 november 2022.

¹³ South China Morning Post (SCMP), *China, Local laws allowing minority language teaching 'unconstitutional'*, 24 december 2021.

¹⁴ Associated Press (AP), *2 arrested in Athens for protesting Beijing Olympics*, 17 oktober 2021. NU.nl, *Oeigoeren in Nederland: 'Doe niet mee aan deze genocide-Spelen'*, 2 februari 2022. Parool, *Moeder der Oeigoeren: 'Ons volk droomt ervan om tijdens de Spelen bevrijd te worden, we hebben hoop'*, 3 februari 2022. Trouw, *Human Rights Watch: 'Oeigoerse vlamontsteekster is middelvinger van China naar rest van de wereld'*, 5 februari 2022.

¹⁵ De Volkskrant, *China reageert furieus op diplomatieke boycot van Olympische Spelen door VS en dreigt met tegenmaatregelen*, 6 december 2021.

¹⁶ Nederlandse Omroep Stichting (NOS), *Geen officiële delegatie naar Winterspelen, nadrukkelijk geen boycot*, 14 januari 2022.

¹⁷ Parool, *Moeder der Oeigoeren*, 3 februari 2022.

¹⁸ NOS, *Geen officiële delegatie naar Winterspelen*, 14 januari 2022. NU.nl, *Oeigoeren in Nederland*, 2 februari 2022. Parool, *Moeder der Oeigoeren*, 3 februari 2022.

¹⁹ NU.nl, *Oeigoeren in Nederland*, 2 februari 2022. Parool, *Moeder der Oeigoeren*, 3 februari 2022.

²⁰ Vertrouwelijke bron, 4 oktober 2022.

²¹ Vertrouwelijke bron, 8 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 21 oktober 2022.

1.1.4 *Zerocovidbeleid en economische stagnatie*

Gedurende de verslagperiode verspreidde de omikronvariant van het coronavirus zich over China. Dit type was weliswaar besmettelijker dan voorgaande varianten, maar minder ziekmakend. Desondanks bleef president Xi vasthouden aan het door hem genoemde 'dynamische zerocovidbeleid' dat zeer beperkende maatregelen met zich meebracht. Vanuit de samenleving kwam er kritiek op zijn coronabeleid, in het bijzonder op sociale media, die ondanks de online censuur bleef rondgaan.²² Zie voor informatie over de impact van het zerocovidbeleid op de mensenrechtensituatie en de daaruit voortvloeiende protesten paragraaf 3.2. Voor informatie over de behandeling van (burger)journalisten die zich kritisch uitlieten over het covidbeleid wordt verwezen naar paragraaf 3.6.

Tijdens de verslagperiode stagneerde de economische groei. Deze ontwikkeling hing deels samen met de coronapandemie en het strenge overheidsbeleid dat daarop volgde. Eind juni 2022 was 18,4% van de beroepsbevolking in de leeftijd van 18 tot 24 jaar werkloos.²³

1.1.5 *Partijcongres en herbenoeming*

Ondanks de kritiek op het coronabeleid en de slecht presterende economie bleef president Xi stevig in het zadel zitten.²⁴ Op 30 augustus 2022 kondigde het politbureau van de CCP aan dat op 16 oktober 2022 het twintigste partijcongres zou starten. Dit congres vindt om de vijf jaar plaats en duurt doorgaans een week.²⁵

In september 2022 werden zes topfunctionarissen van het Chinese veiligheidsapparaat veroordeeld. Zij zouden een 'politieke klik' hebben gevormd en zich hebben bezondigd aan corruptie, nepotisme en ontrouw jegens president Xi en de partijlijn. Sun Lijun, de voormalige plaatsvervangend minister van Openbare Veiligheid, zou het hoofd zijn geweest van deze 'klik'.²⁶ Volgens internationale media en China-kenners was het geen toeval dat zes topfunctionarissen drie weken voor het partijcongres werden veroordeeld. Daarmee zou president Xi zijn machtspositie willen versterken en een waarschuwing geven aan potentiële tegenstanders.²⁷

Tegelijkertijd klonken er geluiden van kritiek en protest in de aanloop naar het partijcongres. De volgende twee voorbeelden zijn niet uitputtend. Eind augustus 2022 plaatsten drie senior CCP-leden een open brief op Weiquanwang, een Chinese website die opkomt voor mensenrechten. Hierin betoogden de auteurs dat belangrijke partijleden minder moesten verdienen en dat een nieuwe persoonlijkheidscultus moest worden voorkomen. Ook beargumenteerden zij dat de zinsnede 'de [Chinese Communistische] Partij is in alles leidend' moest worden geschrapt uit de statuten van de CCP. Volgens Weiquanwang stonden de drie

²² The Economist, *In a crucial year politically, Xi Jinping wants stability*, 26 maart 2022. Al Jazeera, *As China doubles down on 'zero-COVID', some have had enough*, 13 oktober 2022.

²³ FT, *Covid in China, Xi's fraying relationship with the middle class*, 27 juni 2022.

²⁴ The Economist, *An investigation into what has shaped Xi Jinping's thinking*, 28 september 2022.

²⁵ Al Jazeera, *China to hold 20th Communist Party congress from October 16*, 30 augustus 2022. The Independent, *China sets Oct. 16 opening date for Communist Party congress*, 30 augustus 2022. The New York Times, *China sets key Communist Party Congress for Mid-October*, 30 augustus 2022. The Guardian, *Xi Jinping poised to further consolidate power at party congress*, 31 augustus 2022.

²⁶ The Guardian, *China's former justice minister faces life in prison amid purge of security officials*, 23 september 2022. FAZ, *Todesurteile zum Parteitag*, 24 september 2022. The Guardian, *China becomes 'hothouse' of intrigue ahead of crucial Communist party congress*, 26 september 2022. FT, *Xi Jinping cracks down on disloyalty ahead of Communist party congress*, 6 oktober 2022.

²⁷ FAZ, *Todesurteile zum Parteitag*, 24 september 2022. FT, *Xi Jinping cracks down on disloyalty ahead of Communist party congress*, 6 oktober 2022. Al Jazeera, *Xi 'firmly in charge' as rivals fall in China anti-graft campaign*, 14 oktober 2022.

partijleden als gevolg van hun oproep tot hervormingen onder verscherpt toezicht.²⁸ Een van hen, Tian Qizhuang, verklaarde dat de staatsveiligheidspolitie hem reeds had beschuldigd van 'het samenspannen met buitenlandse krachten'.²⁹ Tian dreigde meteen in hongerstaking te zullen gaan indien de autoriteiten de druk op hem zouden opvoeren.³⁰

Op 13 oktober 2022 vond in Peking een kleinschalig protest plaats. Op een voetgangersbrug in de stad waren twee spandoeken aangebracht die onder andere ageerden tegen het strenge coronabeleid en opriepen tot het aftreden van president Xi. De politie verwijderde de spandoeken en op sociale media werden verwijzingen naar het protest gecensureerd.³¹ De internetcensor stelde bij duizenden sociale mediagebruikers, die beelden van het protest hadden gedeeld, het account tijdelijk of permanent buiten werking.³² Voor zover kon worden nagegaan, betrof het protest een eenmansactie en arresteerde de politie de demonstrant. Deze kreeg al gauw de bijnaam *Bridge Man*, een verwijzing naar de zogenaamde *Tank Man*, een prodemocratische demonstrant die in 1989 tegenover een tankcolonne stond op het Tiananmen-plein, ook wel bekend als het Plein van de Hemelse Vrede.³³ Nadien bleek de demonstrant op de brug Peng Lifa te heten, een fysicus die werkte in de techsector.³⁴

Van 16 tot 22 oktober 2022 vond het twintigste partijcongres plaats. Toen op 22 oktober 2022 het nieuwe politbureau aantrad, bleek dat alle 24 leden man waren. Voor het eerst sinds 1997 bestond het politbureau exclusief uit mannen.³⁵ De CCP telt 96 miljoen leden³⁶ en daarvan is ongeveer 30% vrouw (voor meer informatie over de positie van vrouwen in de Chinese samenleving wordt verwezen naar hoofdstuk 4).³⁷ Verder werd duidelijk dat 20 van de 24 leden van het nieuwe politbureau behoorden tot Xi's factie binnen de CCP.³⁸ De volgende dag, op 23 oktober 2022, werd het nieuwe Permanent Comité van het politbureau gepresenteerd. Dit Permanent Comité, ook wel het Staand Comité genoemd,³⁹ vormt China's hoogste bestuursorgaan. Naast president Xi zelf telt dit comité zes andere leden. De overige zes leden bleken allemaal vertrouwelingen van president Xi te zijn.⁴⁰ President Xi werd herbenoemd als algemeen secretaris van de CCP⁴¹ en

²⁸ Radio Free Asia (RFA), *Letter says Chinese Communist Party is too powerful, warns against personality cult*, 26 augustus 2022. Trouw, *Chinese partijleden steken hun nek uit met kritiek*, 30 augustus 2022.

²⁹ RFA, *Letter says Chinese Communist Party is too powerful, warns against personality cult*, 26 augustus 2022.

³⁰ RFA, *Letter says Chinese Communist Party is too powerful, warns against personality cult*, 26 augustus 2022.

Trouw, *Chinese partijleden steken hun nek uit met kritiek*, 30 augustus 2022.

³¹ BBC, *China Covid, Rare protest against President Xi before party congress*, 13 oktober 2022. The Guardian, *Anti-CCP protest and lockdown fears fuel China tensions before congress*, 13 oktober 2022. Nederlands Dagblad (ND), *Zeldzame aanval op Chinese leider Xi in Peking*, 14 oktober 2022. FT, *China's internet scrubbed of rare protest against 'dictator' Xi Jinping*, 14 oktober 2022.

³² FT, *China's internet scrubbed of rare protest against 'dictator' Xi Jinping*, 14 oktober 2022.

³³ BBC, *China's 'Bridge Man' inspires Xi Jinping protest signs around the world*, 18 oktober 2022. The Independent, *How anti-Xi message from 'Bridge Man' is inspiring Chinese solidarity protests*, 20 oktober 2022.

³⁴ De Standaard (DS), *Hoe één betoger op een brug het verzet tegen Xi aanwakkerde*, 5 november 2022.

³⁵ The Guardian, *Women pushed even further from power in Xi Jinping's China*, 22 oktober 2022. FT, *Chinese Communists shun women as men hoard all the power*, 23 oktober 2022. De Volkskrant, *Geen enkele vrouw meer in de Chinese partijtop: 'Ze houden zelfs de schijn niet meer op'*, 25 oktober 2022.

³⁶ De Volkskrant, *De kroning van keizer Xi*, 15 oktober 2022.

³⁷ FT, *Chinese Communists shun women as men hoard all the power*, 23 oktober 2022. De Volkskrant, *Geen enkele vrouw meer in de Chinese partijtop*, 25 oktober 2022.

³⁸ De Volkskrant, *China drijft verder af van de wereld door machtsgreep Xi*, 24 oktober 2022.

³⁹ In het Engels aangeduid als Politburo Standing Committee (PSC), kortweg Standing Committee.

⁴⁰ De Volkskrant, *Van opruimer tot familieviend: zes jaknikkers helpen Xi nog steviger in het zadel*, 24 oktober 2022. Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), *Zonder nauwe band met Xi komt niemand hogerop*, 24 oktober 2022. Trouw, *Met zijn nieuwe comité trekt Xi definitief de macht naar zich toe*, 24 oktober 2022. The Economist, *Xi Jinping has surrounded himself with loyalists*, 27 oktober 2022.

⁴¹ NOS, *Unieke derde termijn voor Xi, maar vooral zijn partijkader verrast*, 23 oktober 2022. NRC, *Zonder nauwe band met Xi komt niemand hogerop*, 24 oktober 2022. The Economist, *Xi Jinping has surrounded himself with loyalists*, 27 oktober 2022.

als voorzitter van de CMC.⁴² Daarmee leek president Xi nu alle macht naar zich toe te hebben getrokken.⁴³

1.2 Veiligheidssituatie

1.2.1 Inleiding

In het verleden deden zich veiligheidsincidenten voor in Tibet en Xinjiang. Vandaar dat deze paragraaf specifiek ingaat op de veiligheidssituatie in deze regio's.

1.2.2 Veiligheidssituatie in Tibet

In 1950 vestigde de communistische regering van China gewapenderhand haar gezag over Tibet.⁴⁴ Tussen 1958 en 1974 voerde een Tibetaanse guerrillagroep genaamd *Chushi Gangdruk* een gewapende strijd tegen de regering van China. Voor zover bekend heeft er sinds 1974 geen georganiseerd gewapend Tibetaans verzet meer plaatsgevonden op Chinese bodem.⁴⁵

Voor zover bekend vonden er in de huidige verslagperiode geen gewelddaden plaats die door Tibetanen waren gepleegd. De laatste grootschalige gewelddadigheden dateren van maart 2008 toen Tibetaanse monniken en burgers in Lhasa, de hoofdstad van Tibet, de mislukte Tibetaanse volksopstand van 1959 herdachten.⁴⁶ Toen het Chinese veiligheidsapparaat de betoging hardhandig neersloeg, ontaardde de vreedzame demonstratie in gewelddadige onlusten, waarbij Han-Chinese burgers werden aangevallen door Tibetanen.⁴⁷ Volgens de Chinese autoriteiten waren laatstgenoemden verantwoordelijk voor achttien burgerdoden, bijna vierhonderd gewonden en meer dan duizend vernietigde of beschadigde winkels en woningen.⁴⁸ Het *Tibetan Centre for Human Rights and Democracy* (TCHRD)⁴⁹ stelde dat meer dan 120 Tibetanen waren omgekomen door het gewelddadig optreden van het Chinese veiligheidsapparaat.⁵⁰

De onlusten van maart 2008 in Lhasa komen opnieuw aan de orde in paragraaf 10.8.

1.2.3 Veiligheidssituatie in Xinjiang

In het verleden deden zich verschillende keren gewelddadige incidenten voor in Xinjiang. Zo waren er in juli 2009 onlusten in Ürümqi,⁵¹ de hoofdstad van Xinjiang. De directe aanleiding was dat Oeigoerse arbeiders waren gelyncht door Han-Chinese⁵² arbeiders in Shaoguan, een stad in de kustprovincie Guangdong.⁵³ Als

⁴² NRC, *Zonder nauwe band met Xi komt niemand hogerop*, 24 oktober 2022. The Economist, *Xi Jinping has surrounded himself with loyalists*, 27 oktober 2022.

⁴³ FT, *Xi Jinping consolidates power with leadership shake-up at party congress*, 23 oktober 2022. The New York Times, *China's leader now wields formidable power, Who will say no to him?*, 23 oktober 2022. Trouw, *Met zijn nieuwe comité trekt Xi definitief de macht naar zich toe*, 24 oktober 2022.

⁴⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 78.

⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 27 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 1 augustus 2022.

⁴⁶ Raadpleeg voor meer informatie over de Tibetaanse volksopstand van 1959: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 78.

⁴⁷ The New York Times, *Violence in Tibet as monks clash with the police*, 15 maart 2008.

⁴⁸ Congressional-Executive Commission on China (CECC), *Special topic paper, Tibet 2008-2009*, 22 oktober 2009, blz. 43 en 44.

⁴⁹ Het TCHRD is een mensenrechtenorganisatie die zich inzet voor de mensenrechtensituatie in Tibet. Het TCHRD is gevestigd in Dharamshala, Noord-India. Kijk voor meer informatie over het TCHRD op: <https://tchrd.org>.

⁵⁰ CECC, *Special topic paper*, blz. 59 en 128.

⁵¹ Ook gespeld als 'Urumqi' en 'Ürümchi'. In het Chinees heet deze stad *Wūlūmùqí*.

⁵² Han-Chinezen vormen de overgrote meerderheid van China's bevolking. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 45.

⁵³ De aanleiding voor de lynchpartij waren geruchten dat Han-Chinese vrouwen in Shaoguan zouden zijn verkracht

reactie hierop demonstreerden Oeigoeren in de straten van Ürümqi. Toen de politie met scherp schoot op de protesterende menigte, ontardden de demonstraties in rellen. Hierbij doodden woedende Oeigoeren meer dan 130 Han-Chinese burgers. Als tegenreactie pakte het Chinese veiligheidsapparaat duizenden Oeigoeren op.⁵⁴ Eind 2013 en begin 2014 pleegden Oeigoerse militanten aanslagen tegen Han-Chinese burgers in onder meer Ürümqi, Kunming en Peking.⁵⁵

De onlusten van juli 2009 in Ürümqi komen opnieuw aan de orde in subparagraaf 11.6.1 en paragraaf 11.14.

Voor zover bekend waren er in de huidige periode geen spontane geweldsuitbarstingen of aanslagen van Oeigoeren tegen het Chinese veiligheidsapparaat en Han-Chinese burgers.⁵⁶ Eén bron vermoedt dat de Chinese autoriteiten erin zijn geslaagd om met behulp van grootschalige surveillance- en interneringsactiviteiten alle uitingen van verzet in Xinjiang, waaronder gewelddadige, te onderdrukken.⁵⁷

door Oeigoerse arbeiders. Josh Chin en Liza Lin, *Surveillance state, Inside China's quest to launch a new era of social control*, uitgegeven in 2022, blz. 27.

⁵⁴ Darren Byler, *In the camps, China's high-tech penal colony*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 16.

⁵⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht, Oeigoeren in China, 2015-2015*, maart 2016, blz. 9, 14, 16, 24, 41 en 42. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 17.

⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 29 maart 2022. Vertrouwelijke bron, 31 maart 2022. Vertrouwelijke bron, 11 april 2022.

⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 31 maart 2022.

2 Documenten

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt drie soorten Chinese documenten, te weten huishoudregistratieboekjes (paragraaf 2.2), identiteitskaarten (paragraaf 2.3) en paspoorten (paragraaf 2.4). Voorts wordt ingegaan op de identificatieplicht in China (paragraaf 2.5).

Voor informatie over de mate van toegang tot Chinese paspoorten voor respectievelijk Tibetanen en Oeigoeren: zie paragraaf 10.10 en 11.11. Paragraaf 11.12 behandelt de mate waarin andere minderheidsgroepen in Xinjiang, die een Turkse taal spreken, toegang hebben tot een Chinees paspoort.

2.2 Hukou (huishoudregistratieboekje)

In de literatuur over China wordt het *hukou*-systeem veelal uitsluitend in verband gebracht met de registratie van huishoudens. Andere entiteiten kunnen echter ook een *hukou*-registratie hebben, zoals een werkeenheid, militaire eenheid, tempel of heiligdom.⁵⁸ In dit ambtsbericht wordt met *hukou* uitsluitend het huishoudregistratieboekje bedoeld dat gegevens bevat van alle personen die samen een huishouden vormen. Alle belangrijke levensgebeurtenissen van een gezin worden erin bijgehouden, zoals huwelijken, verhuizingen, geboortes en sterfgevallen.⁵⁹

Een hukou is een zogeheten 'brondocument' en dient als basis voor het aanvragen van een identiteitskaart (zie paragraaf 2.3) en een paspoort (zie paragraaf 2.4).⁶⁰ Het kan ook worden gebruikt voor binnenlandse reizen.⁶¹ Voor personen jonger dan zestien jaar kan een hukou dienst doen als identiteitsbewijs, maar dan uitsluitend voor binnenlands gebruik.⁶²

Een hukou kan worden aangevraagd bij de plaatselijke hukou-politie welke is ondergebracht bij het *Public Security Bureau* (Bureau voor Openbare Veiligheid, PSB).⁶³ Iemand kan zich ook wenden tot het plaatselijke hukou-kantoor dat onderdeel vormt van de Afdeling Burgerzaken. De hukou-politie bewaart alle hukou-gerelateerde registraties en documenten.⁶⁴ De houder dient zelf naar de hukou-politie of het hukou-kantoor te gaan om wijzigingen door te laten voeren. Volgens een bron is het niet ongebruikelijk dat sommige burgers erin slagen om wijzigingen te laten doorvoeren op afstand.⁶⁵ Een andere bron meldt dat uit een webpagina van de Chinese overheid van december 2021 blijkt dat men in de oostelijke kustprovincie Zhejiang digitaal een hukou kan aanvragen.⁶⁶

⁵⁸ Fei-Ling Wang, *Organizing through division and exclusion, China's hukou system*, uitgegeven in 2005, blz. 65.

⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 13.

⁶⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 13. Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁶¹ Vertrouwelijke bron, 22 augustus 2022.

⁶² Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

⁶³ Het PSB staat in het Chinees bekend als *gōng'ānjú*.

⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 29 november 2022.

⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 1 december 2022.

⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 13 oktober 2022.

Er was geen informatie beschikbaar waaruit bleek dat het hukou-systeem tijdens de verslagperiode veranderingen en versoepelingen had ondergaan.⁶⁷ Het vorige ambtsbericht vermeldde dat het in sommige provincies mogelijk werd om de hukou op te slaan in een digitaal systeem.⁶⁸ Voor zover bekend wordt een hukou echter enkel fysiek afgegeven,⁶⁹ in de vorm van een donkerrood boekje.⁷⁰

In beginsel dient de hukou-registratie in heel het land op dezelfde wijze te worden uitgevoerd.⁷¹ Het is echter niet uitgesloten dat zich in de praktijk regionale verschillen voordoen.⁷²

2.3 Identiteitskaarten

De nationale identiteitskaart is het voornaamste identiteitsdocument, waarmee ook in het binnenland kan worden gereisd.⁷³ Artikel 2 van de *Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards* verplicht burgers om vanaf de leeftijd van zestien jaar in het bezit te zijn van een identiteitskaart. Artikel 7 van deze wet schrijft voor dat minderjarigen onder de zestien jaar er een mogen aanvragen met behulp van een ouder of voogd.⁷⁴ Een identiteitskaart kan alleen worden aangevraagd bij een lokaal politiebureau en niet bij een Chinese ambassade in het buitenland. Iemand dient in persoon de identiteitskaart aan te vragen,⁷⁵ omdat hierbij biometrische gegevens worden afgenomen.⁷⁶ Wel kan iemand een andere persoon machtigen om het document op te halen.⁷⁷ Als de aanvrager in China verblijft, kan dat met een door de aanvrager ondertekende brief. Verblijft de aanvrager in het buitenland, dan dient de gemachtigde waarschijnlijk een notariële volmacht⁷⁸ over te leggen. Dit laatste kon niet met zekerheid worden vastgesteld.⁷⁹

De geldigheidsduur van een identiteitskaart hangt af van iemands leeftijd. Voor houders onder de zestien jaar is een identiteitskaart vijf jaar geldig. Bij houders van 16 tot en met 25 jaar is de geldigheidsduur 10 jaar. In de leeftijdscategorie van 26 tot en met 45 jaar is een identiteitskaart 20 jaar geldig. Voor iedereen van 46 jaar en ouder is de geldigheidsduur onbepaald. Dit is vastgelegd in artikel 5 van de *Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards*.⁸⁰

2.4 Paspoorten

Een paspoort kan worden gebruikt als reisdocument voor buitenlandse reizen en als identiteitsbewijs voor binnenlands gebruik.⁸¹ Een paspoort kan worden aangevraagd bij het *Exit/Entry Administrative Office* van elk PSB-kantoor⁸² en bij Chinese ambassades in het buitenland. Dit kan vanaf de geboorte. Iemand dient in persoon

⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁶⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 13.

⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁷¹ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁷² Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

⁷³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 13.

⁷⁴ Nationaal Volkscongres (NPC) van de Volksrepubliek China, *Administrative Law, Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards*, ongedateerd, geraadpleegd op 18 oktober 2022.

⁷⁵ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 22 augustus 2022.

⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁷⁸ In het Engels aangeduid als *Power of Attorney* (PoA).

⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

⁸⁰ NPC van de Volksrepubliek China, *Administrative Law, Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards*, ongedateerd, geraadpleegd op 18 oktober 2022.

⁸¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 13.

⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 14. Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

het paspoort aan te vragen. Wel kan iemand een andere persoon machtigen om het reisdocument op te halen.⁸³ Als de aanvrager in China verblijft, kan dat met een door de aanvrager ondertekende brief. Verblijft de aanvrager in het buitenland, dan dient de gemachtigde waarschijnlijk een notariële volmacht over te leggen. Dit laatste kon niet met zekerheid worden vastgesteld.⁸⁴

Net als bij identiteitskaarten hangt de geldigheidsduur van een paspoort af van de leeftijd van de houder. Voor houders onder de zestien jaar is het paspoort vijf jaar geldig. Voor houders van zestien jaar en ouder is het paspoort tien jaar geldig.⁸⁵

Als gevolg van de coronapandemie perkten de Chinese autoriteiten de afgifte van paspoorten sterk in. Ze stelden dat bestaande paspoorten alleen konden worden verlengd en nieuwe aangevraagd als het doel van iemands reis noodzakelijk was. De autoriteiten waren namelijk bang dat terugkeerders, zoals Chinese reizigers en toeristen, het coronavirus mee zouden brengen naar China.⁸⁶ Zo documenteerde *Financial Times* (FT) een geval van een moeder wier paspoortaanvraag werd geweigerd. Zij wilde haar kind begeleiden naar een middelbare school in New York, maar de autoriteiten achtten dit reisdoel niet noodzakelijk.⁸⁷ Het is onbekend of de beperkingen aan het einde van de verslagperiode nog steeds van kracht waren.

Voor zover bekend achtten de Chinese autoriteiten de volgende reisdoelen relevant voor het verstrekken van een paspoort:

- het leveren van medische diensten en noodhulp in het kader van de epidemiebestrijding;
- deelname aan belangrijke bouwprojecten en werkbezoeken;
- zakenreizen, wetenschappelijk onderzoek, academische uitwisselprogramma's en studie in het buitenland;
- speciale persoonlijke omstandigheden, waaronder het verzorgen en bezoeken van ernstig zieke patiënten, het bijwonen van begrafenissen van familieleden, het verzorgen van ouderen, kinderen en zwangere vrouwen en gezinshereniging.⁸⁸

Naar verluidt wordt bij de afgifte van een paspoort gecontroleerd of de aanvrager wordt gezocht door de Chinese autoriteiten.⁸⁹ Eén bron vult daarbij aan dat de autoriteiten niet alleen een lijst bijhouden van voortvluchtige criminelen, maar ook van mensenrechtenverdedigers.⁹⁰ Het is onbekend in hoeverre corruptie plaatsvindt bij de paspoortafgifte en welke biometrische gegevens, vingerafdrukken en pasfoto's worden opgeslagen in een centrale database.⁹¹ Voor meer informatie over geweigerde paspoortaanvragen wordt verwezen naar het vorige ambtsbericht.⁹²

⁸³ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

⁸⁵ DFAT, *Country information report*, 22 december 2021, blz. 41. Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁸⁶ Reuters, *China says not granting passport renewals for non-essential travel*, 12 februari 2022. FT, *Covid in China, Xi's fraying relationship with the middle class*, 27 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁸⁷ FT, *Covid in China*, 27 juni 2022.

⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 22 augustus 2022..

⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 12 oktober 2022.

⁹⁰ Vertrouwelijke bron, 12 oktober 2022..

⁹¹ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 14 en 15.

2.5 Identificatieplicht

In China geldt een identificatieplicht vanaf het zestiende levensjaar.⁹³ Er zijn verschillende situaties en handelingen, waarbij iemand zich moet identificeren, zoals tijdens het reizen, het inchecken in een hotel of iets regelen bij een bank.⁹⁴ In artikel 15 van de Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards is vastgelegd in welke omstandigheden de politie burgers kan vragen om zich te identificeren.⁹⁵ In de praktijk kan dat overal, bijvoorbeeld in het openbaar vervoer of op straat.⁹⁶

Sinds de coronapandemie zijn burgers verplicht om bij het betreden van een winkel, appartementsgebouw of het openbaar vervoer hun gezondheidsstatus te laten zien via een corona-app.⁹⁷ Aangezien de app aan iemands persoonsgegevens gekoppeld is, kan deze verplichting worden gezien als een *de facto* identificatieplicht, aldus een bron.⁹⁸ Zie paragraaf 3.2 voor meer informatie over de corona-app.

⁹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 18. DFAT, *Country information report*, 22 december 2021, blz. 41.

⁹⁴ Vertrouwelijke bron, 8 augustus 2022.

⁹⁵ NPC van de Volksrepubliek China, *Administrative Law, Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards*, ongedateerd, geraadpleegd op 18 oktober 2022.

⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 22 augustus 2022.

⁹⁷ DS, *De achilleshiel van Xi Jinping bevindt zich in Europa*, 20 oktober 2022.

⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2022.

3 Mensenrechten (algemeen)

3.1 Juridische context

Gedurende de verslagperiode werd in China nieuwe wet- en regelgeving aangenomen en reeds bestaande wet- en regelgeving geamendeerd. In deze paragraaf worden de meest in het oog springende ontwikkelingen en veranderingen behandeld die relevant waren voor de mensenrechtensituatie in China.

3.1.1 *Burgerlijk Wetboek*

Op 1 januari 2021 werd het Burgerlijk Wetboek (BW) van kracht. Het is om twee redenen onmogelijk om in enkele zinnen te duiden hoe het BW zich verhoudt tot de mensenrechtensituatie in China. Ten eerste is dit wetboek zo veelomvattend dat niet alle consequenties voor de mensenrechtensituatie eenvoudig samen te vatten zijn. De samenhang tussen het BW en de mensenrechtensituatie moet dus per geval worden bekeken. Ten tweede moet nog duidelijk worden hoe de inhoud van het BW in de praktijk zal worden geïnterpreteerd en toegepast.⁹⁹

In paragraaf 4.2 zal het verband worden getrokken tussen het BW en de bestrijding van seksuele intimidatie. Paragraaf 7.1 beschrijft dat in het BW vermeld staat hoe de opvang van en de voogdij over alleenstaande minderjarigen zijn geregeld.

3.1.2 *Hervorming van het kiesstelsel in Hongkong*

Op 30 maart 2021 besloot het *Standing Committee of the National People's Congress* (Staand Comité van het Nationaal Volkscongres, NPCSC) om het kiessysteem van Hongkong ingrijpend te veranderen. Deze veranderingen traden de volgende dag, op 31 maart 2021, in werking.¹⁰⁰ Voor meer informatie omtrent deze wijzigingen en de impact ervan op de autonome status van Hongkong, zie paragraaf 9.1.

3.1.3 *Amendering Population and Family Planning Law*

Op 31 mei 2021 kondigde de Chinese regering aan over te stappen van een twee- naar een driekindpolitiek.¹⁰¹ Op 20 augustus 2021 werd de *Population and Family Planning Law* daadwerkelijk geamendeerd. Het amendement werd op dezelfde datum van kracht.¹⁰² Voorheen mochten gehuwde stellen maximaal twee kinderen hebben¹⁰³ en hieven de Chinese autoriteiten een boete op het verwekken van een kind buiten de gezinsplanningsregels. Deze boete stond in het Engels en Chinees bekend als *social compensation fee* (SCF) en *shèhuì fùyǎng fèi*. Met het ingaan van het amendement mochten stellen voortaan maximaal drie kinderen hebben en werd de SCF afgeschaft.¹⁰⁴ De geamendeerde wet bevat geen bepalingen

⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 5 oktober 2022.

¹⁰⁰ NPC Observer, *Legislation analysis, NPC Standing Committee approves overhaul of Hong Kong's electoral system*, 31 maart 2021.

¹⁰¹ The New York Times, *China says it will allow couples to have 3 children, up from 2*, 31 mei 2021.

¹⁰² NPC Observer, *NPCSC codifies three-child policy, expands Legal Aid & updates Military Service Law and Physicians Law*, 24 augustus 2021.

¹⁰³ Etnische minderheden mochten voorheen over het algemeen twee tot drie kinderen krijgen, afhankelijk van het regionale beleid en de handhaving daarvan door de lokale autoriteiten. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 53.

¹⁰⁴ Staatsraad van de Volksrepubliek China, *Measures to support third-child policy*, 21 juli 2021. Xinhua, *China unveils details of three-child policy, support measures*, 21 juli 2022. NPC Observer, *NPCSC codifies three-child policy, expands Legal Aid & updates Military Service Law and Physicians Law*, 24 augustus 2021.

waarin sancties zijn vastgelegd die kunnen worden opgelegd aan mensen die vier of meer kinderen krijgen.¹⁰⁵

Raadpleeg paragraaf 11.4, 11.7 en 11.12 voor hoe deze wet in de praktijk werd toegepast in Xinjiang.

3.1.4 *Legal Aid Law*

Op 1 januari 2022 ging de nieuwe *Legal Aid Law* van kracht. Deze wet verruimde voor verdachten met weinig of geen vermogen het aanbod van juridische rechtsbijstand die door de Chinese staat werd gefinancierd. Zo hadden de volgende groepen verdachten in een strafzaak voortaan recht op een door de staat gefinancierde advocaat als zij geen eigen advocaat hadden:

- minderjarige verdachten;
- verdachten met een gezichts-, gehoor- of spraakbeperking;
- verdachten die in geestelijk opzicht niet volledig functioneerden;
- verdachten die bij verstek werden vervolgd;
- verdachten die mogelijk levenslang of de doodstraf kregen;
- verdachten wier terdoodveroordeling ter ratificatie lag bij het *Supreme People's Court* (Hoge Volksrechtshof, SPC).

De verdachte moest wel een verzoek indienen om daadwerkelijk een door de staat gefinancierde advocaat toegewezen te krijgen. Bij verdachten die mogelijk levenslang of de doodstraf zouden krijgen of wier terdoodveroordeling ter ratificatie lag bij het SPC, moest zo'n advocaat minimaal drie jaar relevante werkervaring hebben.¹⁰⁶

Op het moment van schrijven was het niet goed mogelijk om te beoordelen in welke mate de *Legal Aid Law* de rechtspositie van verdachten en terdoodveroordeelden versterkte. Een bron deelde mee dat uit Chinese mediaberichten bleek dat het Chinese ministerie van Justitie eind maart 2022 advocaten had toegekend aan een eerste groep terdoodveroordeelden van wie de terdoodveroordeling ter ratificatie lag bij het SPC.¹⁰⁷

Raadpleeg voor meer informatie over de doodstraf paragraaf 3.10.

3.1.5 *Administrative Measures for Internet Religious Information and Services*

Op 1 maart 2022 werden de nieuwe *Administrative Measures for Internet Religious Information and Services* van kracht. Deze maatregelen hielden in dat geloofsgemeenschappen enkel religieuze content op het internet mochten plaatsen indien zij daartoe een licentie hadden verkregen van de autoriteiten, een zogeheten *Internet Religious Information Service License*.¹⁰⁸ Enkel geloofsgemeenschappen die zich onder staatstoezicht hadden geplaatst, konden zo'n licentie aanvragen.¹⁰⁹

¹⁰⁵ NPC Observer, *NPCSC codifies three-child policy, expands Legal Aid & updates Military Service Law and Physicians Law*, 24 augustus 2021.

¹⁰⁶ NPC Observer, *NPCSC codifies three-child policy, expands Legal Aid & updates Military Service Law and Physicians Law*, 24 augustus 2021.

¹⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

¹⁰⁸ Bitter Winter, *Crackdown on religious content on the internet coming March 1, 2022*, 28 december 2021. ChinaAid, *ChinaAid's annual persecution report, 2021*, 1 maart 2022, blz. 15.

¹⁰⁹ Bitter Winter, *Crackdown on religious content on the internet coming March 1, 2022*, 28 december 2021. Tibetan Centre for Human Rights and Democracy (TCHRD), *Human rights situation in Tibet, 2021 annual report*, 26 april 2022, blz. 13.

3.1.6 *Regulation on Complaints and Letters*

In China bestaat een systeem bekend als *xìnfāng*. Deze term betekent letterlijk 'brieven en bezoeken', maar wordt in het Engels vaak vertaald als *petitioning*. In het Nederlands wordt ook wel de term 'petitiesysteem' gebruikt. Burgers die ontevreden zijn over het handelen van een lokale autoriteit kunnen op verschillende bestuursniveaus een klacht indienen bij een bureau van het *National Public Complaints and Proposals Administration*. Hoewel dergelijke burgers dus een klacht indienen en niet zozeer een petitie tekenen, worden zij in de internationale literatuur en media veelal aangeduid als 'petitietekenaars'.¹¹⁰ Klachten kunnen op verschillende wijzen worden ingediend, onder andere telefonisch, schriftelijk, online of middels een fysiek bezoek aan een bureau.¹¹¹

In april 2022 brachten het Centraal Comité van de CCP en de Staatsraad¹¹² de *Regulation on Complaints and Letters* uit. Deze regelgeving beoogde om het *xìnfāng*-systeem efficiënter te maken. Waren sommige burgers voorheen geneigd om hun klacht meteen op een hoog bestuursniveau in te dienen, nu werden 'petitietekenaars' verplicht om zich eerst te wenden tot het dichtstbijzijnde 'petitiebureau'. Pas als de klacht niet naar tevredenheid was afgehandeld, mocht de burger escaleren naar een bureau op een hoger bestuursniveau.¹¹³

3.1.7 *Voorwaarden voor geslachtstransitie versoepeld*

In China kunnen transgender personen zich officieel laten registreren met hun nieuwe genderaanduiding. Ze moeten daarvoor wel aan verschillende voorwaarden voldoen, die zijn vastgelegd in de zogeheten *Sex Reassignment Procedural Management Standards*. Op 20 april 2022 zijn enkele van deze voorwaarden versoepeld. Zo is de minimumleeftijd verlaagd van twintig naar achttien jaar. Daarnaast wordt niet langer verwacht dat transgender personen een volledige geslachtsaanpassende operatie¹¹⁴ ondergaan. Voortaan dient enkel het onderlichaam een transitie te ondergaan; het bovenlichaam hoeft niet langer te worden aangepast.¹¹⁵ Hierdoor dalen de kosten voor transgender personen en hebben ze een minder lange herstelperiode nodig.¹¹⁶

Raadpleeg voor meer informatie over de positie van transgender personen paragraaf 5.5.

3.1.8 *Verruiming van voorwaarden voor contactverboden*

Op 1 maart 2016 trad de *Domestic Violence Law* in werking die huiselijk geweld strafbaar stelt.¹¹⁷ Deze wet geeft rechtbanken de bevoegdheid om een contactverbod op te leggen aan personen die worden verdacht van huiselijk geweld of ervoor zijn veroordeeld. Een dergelijke beschermingsmaatregel staat in het Engels en Chinees bekend als *Personal Protection Order* (PPO) en *rénshēn ānquán bǎohù lìng*.¹¹⁸ In juli 2022 maakte het SPC het makkelijker om een PPO aan te vragen. Allereerst verruimde het SPC de definitie van huiselijk geweld en rekende

¹¹⁰ In het Engels aangeduid als *petitioners*.

¹¹¹ China Media Project (CMP), *Petitioning*, 20 mei 2022.

¹¹² De Staatsraad is 's lands kabinet en staat in het Engels bekend als *State Council*.

¹¹³ CMP, *Petitioning*, 20 mei 2022.

¹¹⁴ In het Engels aangeduid als *gender reassignment surgery* (GRS) en *gender-affirming surgery* (GAS).

¹¹⁵ SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022.

¹¹⁶ SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022.

¹¹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, 19 februari 2018, blz. 27 en 51.

¹¹⁸ China Law Translate, *A closer look at new rules for domestic violence protection orders*, 27 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 oktober 2022.

het voortaan ook de volgende handelingen hiertoe: een gezinslid stalken, een gezinslid aan kou blootstellen en een gezinslid uithongeren. Daarnaast maakte het SPC het voor hulporganisaties voortaan mogelijk een PPO namens een slachtoffer aan te vragen als het daartoe zelf niet in staat was wegens ziekte, ouderdom of een handicap. Verder verlaagde het SPC de bewijslast voor het slachtoffer om aan te tonen dat het daadwerkelijk gevaar liep en riep het politie en rechtbanken op om actief mee te helpen bij het verzamelen van bewijs.¹¹⁹

Voor meer informatie over het toekennen van PPO's in de praktijk: zie paragraaf 4.2.

3.1.9 *Moederschapsvoorziening beschikbaar voor alleenstaande vrouwen*

Tot voor kort hadden alleen gehuwde moeders recht op een *maternity insurance*, oftewel een vergoeding van medische kosten die verband houden met zwangerschap en bevallen.¹²⁰ Voor alleenstaande moeders was die voorziening niet beschikbaar.¹²¹ Deze praktijk was niet vastgelegd in nationale wetgeving maar in provinciale regelgeving.¹²² Op 17 augustus 2022 maakte de *National Health Commission* (Nationale Gezondheidscommissie, NHC) kenbaar dat huwelijksaktes niet langer een voorwaarde zouden moeten zijn voor een moederschapsvoorziening.¹²³ Op 20 september 2020 werd duidelijk dat de *Legislative Affairs Commission* (LAC) van het NPCSC de provinciale autoriteiten had opgedragen om deze voorziening ook beschikbaar te stellen voor alleenstaande moeders.¹²⁴ Een bron sprak de verwachting uit dat deze verandering geleidelijk zou worden doorgevoerd door de provinciale autoriteiten.¹²⁵

Zie paragraaf 4.3 voor meer informatie over de positie van alleenstaande vrouwen en ongehuwde moeders.

3.2 **Corona en mensenrechten**

Het vorige ambtsbericht meldde dat de wijze waarop de Chinese autoriteiten omgingen met de coronapandemie verstrekende gevolgen had voor de mensenrechtensituatie in China. Personen die kritiek uitoefenden op het coronabeleid, onder wie mensenrechtenverdedigers, medici en (burger)journalisten, ondervonden problemen met de autoriteiten. Ook gebruikten de autoriteiten de coronacrisis als voorwendsel om de bewegingsvrijheid van 'vrijgelaten' mensenrechtenverdedigers in te perken. Deze werden na hun 'vrijlating' in verplichte thuisquarantaine geplaatst.¹²⁶

Zoals reeds vermeld in subparagraaf 1.1.4, verspreidde de omikronvariant van het coronavirus zich gedurende de verslagperiode over China. Deze variant was weliswaar besmettelijker dan voorgaande varianten, maar minder ziekmakend. Desalniettemin hielden de Chinese autoriteiten vast aan het zerocovidbeleid, ook al liet de omikronvariant zich moeilijk indammen door lockdowns, reisbeperkingen,

¹¹⁹ China Law Translate, *A closer look at new rules for domestic violence protection orders*, 27 juli 2022.

¹²⁰ In het Chinees staat deze moederschapsvoorziening bekend als *shēngyù bǎoxiǎn*.

¹²¹ De kustprovincie Guangdong, die grenst aan Hongkong, vormde de enige uitzondering. Daar hadden alleenstaande moeders wel recht op een moederschapsvoorziening. The New York Times, *For China's single mothers, a road to recognition paved with false starts*, 31 mei 2021.

¹²² NPC Observer, *Recording & review, Ensuring single women's equal access to maternity insurance*, 22 september 2022.

¹²³ Bloomberg, *China vows to ensure unmarried mothers get equal maternity leave*, 18 augustus 2022.

¹²⁴ NPC Observer, *Recording & review, Ensuring single women's equal access to maternity insurance*, 22 september 2022.

¹²⁵ Vertrouwelijke bron, 27 september 2022.

¹²⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 29, 33, 33 en 56.

massatesten en quarantainemaatregelen. Daarnaast stonden de autoriteiten buitenlandse vaccins niet toe, hoewel de vaccins van eigen bodem minder goed bescherming boden tegen omikron. De Chinese overheid censureerde online kritiek op haar zerocovidbeleid.¹²⁷

Lockdowns in het kader van het strenge zerocovidbeleid konden verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de plaats en het moment. In sommige gevallen kondigden lokale autoriteiten plotsklaps een lockdown af, een zogeheten *snap lockdown*, waardoor mensen vast kwamen te zitten, bijvoorbeeld thuis, op het werk of in een winkel. In andere gevallen werden burgers naar overbevolkte en onhygiënische quarantainecentra gestuurd.¹²⁸ In sommige gevallen raakten burgers die in lockdown zaten, verstoken van voedsel, medicijnen en maandverband.¹²⁹

Een ander onderdeel van het coronabeleid was de corona-app. Deze applicatie werd in de eerste maanden van de pandemie in opdracht van de Chinese autoriteiten ontwikkeld. In de app worden iemands reisbewegingen, contactgeschiedenis en biometrische data, waaronder de lichaamstemperatuur, opgeslagen.¹³⁰ De app genereert een QR-code die met een kleur iemands status duidelijk maakt. Kleurt de code groen, dan mag de persoon reizen. Is iemands code geel, dan is er sprake van mogelijk besmettingsgevaar en moet de persoon zeven tot veertien dagen in thuisquarantaine. Bij een rode code vormt de persoon een besmettingsgevaar en dient deze twee weken in quarantaine te gaan, thuis of in een quarantainecentrum.¹³¹

Overigens is er niet één nationale corona-app, maar zijn er verschillende corona-apps in omloop die in de basis hetzelfde kleurencodesysteem hanteren, zoals hierboven beschreven. Omdat de coronamaatregelen per provincie verschillen en de verschillende corona-apps niet altijd met elkaar communiceren, wordt een QR-code die in de ene stad groen is, soms niet als groen erkend in de andere stad.¹³² Voor zover bekend was de corona-app verplicht voor iedereen.¹³³ Het is onbekend wat iemand moest doen als deze geen smartphone had.

Van eind maart tot eind mei 2022 was heel Shanghai, een stad met 25 miljoen inwoners, in lockdown.¹³⁴ Deze lockdown werd op rigide wijze ingevoerd, waarbij woningen en woonbuurten werden afgeschermd met hekken. Hierdoor ontstonden er voedseltekorten en kwam de gezondheidssector onder druk te staan.¹³⁵ Op 22 april 2022 verscheen op sociale media een protestvideo genaamd *Voices of April* ('Stemmen van april').¹³⁶ Dit filmpje liet beelden zien van Shanghai en bevatte geluidsopnames van ontevreden en wanhopige inwoners in lockdown. Vervolgens ontstond een kat-en-muis-spel tussen de autoriteiten die de video wilden

¹²⁷ De Volkskrant, *Chinezen zijn het rigide covidbeleid zat*, 26 maart 2022. The New York Times, *China's 'zero Covid' mess proves autocracy hurts everyone*, 13 april 2022. Die Welt, *China's eternal lockdown*, 7 september 2022. The New York Times, *China's 'zero Covid' bind, No easy way out despite the cost*, 7 september 2022.

¹²⁸ The Guardian, *Zero-Covid measures cause chaos as China prepares for Beijing summit*, 6 oktober 2022.

¹²⁹ The Guardian, *Zero-Covid measures cause chaos as China prepares for Beijing summit*, 6 oktober 2022. The New York Times, *Covid defies China's lockdowns, creating chaos ahead of top meeting*, 7 oktober 2022.

¹³⁰ Center for Strategic & International Studies (CSIS), *China's novel health tracker, green on public health, red on data surveillance*, 4 mei 2020. Hong Kong Free Press (HKFP), *China's Covid-19 health code system*, 13 juli 2022.

¹³¹ Het Financieel Dagblad (FD), *In Hubei geweest? Dan krijg je in China code rood*, 4 maart 2020. CSIS, *China's novel health tracker*, 4 mei 2020. HKFP, *China's Covid-19 health code system*, 13 juli 2022. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 240.

¹³² CSIS, *China's novel health tracker*, 4 mei 2020.

¹³³ De Volkskrant, *China gebruikt corona-app om critici uit Beijing te houden*, 12 november 2022.

¹³⁴ The Guardian, *Shanghai's full Covid lockdown ends after two months*, 31 mei 2022.

¹³⁵ The New York Times, *China's Covid lockdown outrage tests limits of triumphant propaganda*, 27 april 2022. Al Jazeera, *'Like Wuhan all over again', As Shanghai protests, China censors*, 30 april 2022.

¹³⁶ In het Chinees stond dit filmpje bekend als *siyuè zhī shēng*.

censureren en internetgebruikers die het filmpje op creatieve en alternatieve wijzen deelden.¹³⁷

Ook elders oogstten de Chinese autoriteiten kritiek op de abrupte en vergaande wijze waarop ze het coronabeleid toepasten. In juli 2022 deden de lokale autoriteiten in de Zuid-Chinese stad Guangzhou een inval in 84 woningen. Zij waren op zoek naar besmette personen die weigerden naar een quarantainecentrum te gaan. De zoektocht veroorzaakte een storm van kritiek, waarna de autoriteiten in Guangzhou hun excuses aanboden.¹³⁸

Op 5 september 2022 werd de zuidwestelijke provincie Sichuan getroffen door een zware aardbeving. Deze was voelbaar in de provinciehoofdstad Chengdu, waar 21 miljoen inwoners in lockdown zaten. Toen uit filmpjes op sociale media bleek dat inwoners in Chengdu hun trillende huizen niet mochten verlaten, stak er opnieuw een storm van kritiek op.¹³⁹ Hierop reageerde de Provinciale Gezondheidscommissie van Sichuan door te zeggen dat fysieke veiligheid tijdens natuurgeweld prioriteit behoorde te genieten.¹⁴⁰

Ook in de noordwestelijke regio Xinjiang ontstonden voedsel- en medicijntekorten als gevolg van strenge lockdown-maatregelen. Wanhopige burgers in Xinjiang plaatsten noodkreten en kritiek op sociale media.¹⁴¹ Hierop instrueerde de Chinese overheid haar sociale media-afdeling om een tegenstroom van positieve berichten te posten, teneinde de wanhoops- en protestberichten te verdringen uit de nieuwsfeed van sociale mediagebruikers. De medewerkers moesten daarbij kiezen uit apolitieke onderwerpen, zoals eten, vakanties en familie. Dit bleek uit een overheidsinstructie die *China Digital Times* (CDT)¹⁴² op 9 september 2022 publiceerde.¹⁴³

Net als in Xinjiang verschenen er vanuit de Tibetaanse Autonome Regio (TAR) wanhopige berichten op sociale media als gevolg van het strenge zerocovidbeleid. Op Douyin, de Chinese variant van TikTok, plaatsten Tibetanen filmpjes in hun eigen taal. Daarin beschreven zij dat zij niet langer konden werken of de huur betalen en dat er een voedselgebrek heerste. Dergelijke noodkreten en kritiek werden door de onlinecensuur verwijderd.¹⁴⁴ Op 26 oktober 2022 gingen honderden mensen de straat op in Lhasa, de hoofdstad van de TAR. Zij protesteerden tegen de aanhoudende coronalockdown. De meeste betogers waren Han-Chinezen die in het

¹³⁷ De Volkskrant, *Massaal gedeelde protestvideo tegen lockdown Shanghai overweldigt Chinese censuur gedurende enkele uren*, 24 april 2022. The New York Times, *China's Covid lockdown outrage tests limits of triumphant propaganda*, 27 april 2022. Al Jazeera, *'Like Wuhan all over again'*, 30 april 2022.

¹³⁸ SCMP, *Coronavirus, Chinese city says sorry for break-in drive to find close contacts*, 19 juli 2022. Al Jazeera, *Authorities in south China city apologise over COVID-19 break-ins*, 20 juli 2022. The New York Times, *Chinese officials apologize for breaking into homes to search for Covid cases*, 20 juli 2022.

¹³⁹ De Volkskrant, *Dodental aardbeving China loopt op tot 65, kritiek op hulpverlening via sociale media*, 6 september 2022. The New York Times, *China's 'zero Covid' bind*, 7 september 2022. The Independent, *Anger in China after footage shows residents in earthquake-hit Chengdu stopped from fleeing due to Covid lockdown*, 7 september 2022. DS, *Aardbeving of niet, in China kom je bij een lockdown niet buiten*, 8 september 2022.

¹⁴⁰ De Volkskrant, *Dodental aardbeving China loopt op tot 65*, 6 september 2022. The New York Times, *China's 'zero Covid' bind*, 7 september 2022. The Independent, *Anger in China after footage shows residents in earthquake-hit Chengdu stopped from fleeing due to Covid lockdown*, 7 september 2022.

¹⁴¹ The Guardian, *Xinjiang lockdown, Chinese censors drown out posts about food and medicine shortages*, 12 september 2022. The Independent, *Chinese censors bury posts about lockdown shortages*, 13 september 2022. Al Jazeera, *Xinjinag residents complain of hunger after 40-day COVID lockdown*, 15 september 2022.

¹⁴² CDT is een in de VS gevestigde organisatie die zich richt op het ontsluiten van content die in China is gecensureerd dan wel dreigt te worden gecensureerd. Kijk voor meer informatie over CDT op: <https://chinadigitaltimes.net>.

¹⁴³ CDT, *Flood Weibo comments on Xinjiang prefecture's lockdown*, 9 september 2022. The Guardian, *Xinjiang lockdown, Chinese censors drown out posts about food and medicine shortages*, 12 september 2022. The Independent, *Chinese censors bury posts about lockdown shortages*, 13 september 2022.

¹⁴⁴ The New York Times, *'At the breaking point', Tibetans, under lockdown, make rare cries for help*, 16 september 2022.

verleden naar de TAR waren gemigreerd.¹⁴⁵ *Radio Free Asia* (Radio Vrij Azië, RFA)¹⁴⁶ sprak met Tibetaanse bronnen die omwille van hun veiligheid anoniem wilden blijven. Volgens deze bronnen waren ongeveer tweehonderd mensen opgepakt in verband met het protest. Dezelfde bronnen stelden dat de Han-Chinese arrestanten inmiddels weer waren vrijgelaten, terwijl de Tibetaanse nog in detentie verkeerden.¹⁴⁷

Op 18 september 2022 verongelukte een bus met inwoners uit Guiyang, een stad in de zuidelijke provincie Guizhou. Daarbij vielen 27 doden en 20 gewonden. De bus was onderweg naar een quarantainecentrum buiten Guiyang, omdat in de stad alle quarantainecentra door de lockdown vol zaten. Het ongeluk leidde op sociale media opnieuw tot een storm van kritiek op het zerocovidbeleid, waarna de Chinese autoriteiten overgingen tot het censureren van onwelgevallige berichten.¹⁴⁸

Op 14 november 2022 ontaardde de onvrede over de coronamaatregelen in Guangzhou in rellen. Woedende burgers gingen de straat op en haalden afzettingen en een testlocatie neer. Ook gooiden ze een politievoertuig om. De oproerpolitie moest eraan te pas komen om de orde te herstellen.¹⁴⁹

Op 23 november 2022 demonstreerden honderden tot duizenden fabrieksarbeiders van de Foxconn-fabriek in Zhengzhou. Het Taiwanese bedrijf Foxconn is een belangrijke leverancier van Apple. Sinds medio oktober 2022 zaten de arbeiders in een strenge lockdown en mochten zij het fabrieksterrein niet verlaten. Daarnaast waren zij ontevreden over de arbeidsomstandigheden. Op het terrein van de fabriek raakten de demonstranten slaags met de politie en het beveiligingspersoneel. Daarbij vielen een onbekend aantal gewonden.¹⁵⁰

Vlak voor het moment van publicatie vonden er door heel China protesten plaats. Op 24 november 2022 brak er in een appartementsgebouw in Ürümqi een brand uit, waarbij minstens tien mensen omkwamen. Dit incident vormde de directe aanleiding voor de wijdverbreide protesten. Volgens de demonstranten konden de bewoners van het appartement niet worden gered, omdat de hulpdiensten door de strenge coronamaatregelen de plek des onheils niet tijdig wisten te bereiken.¹⁵¹ Volgens het Singaporese medium *Initium Media* vond eind november 2022 op 79 universiteiten en colleges een wake plaats om de slachtoffers van de brand in Ürümqi te herdenken.¹⁵² Rond dezelfde periode telde het *Australian Strategic Policy Institute* (ASPI)¹⁵³ 51 protesten in 24 steden.¹⁵⁴ Sommige protesten richtten zich niet alleen op het strenge zerocovidbeleid, maar ook op de machtspositie van president Xi en

¹⁴⁵ RFA, *Protests spread in Lhasa over COVID-19 restrictions*, 27 oktober 2022. NOS, *Zeldzame protesten door Han-Chinezen in Tibet tegen coronalockdown*, 28 oktober 2022. De Volkskrant, *Zeldzaam protest in Tibet, Inwoners zijn lockdowns zat en gaan de straat op*, 29 oktober 2022.

¹⁴⁶ RFA is een door de Amerikaanse overheid gefinancierde nieuwswijzer die zich richt op Oost-Azië.

¹⁴⁷ RFA, *200 detained in Tibet's capital Lhasa over COVID protest*, 3 november 2022.

¹⁴⁸ The New York Times, *Bus taking people to quarantine crashes in China, killing 27*, 19 september 2022. The Independent, *China quarantine bus crash prompts outcry over 'zero COVID'*, 20 september 2022.

¹⁴⁹ BBC, *China zero Covid, Violent protests in Guangzhou put curbs under strain*, 15 november 2022. FD, *Fel protest tegen lockdown in Chinese stad Guangzhou*, 15 november 2022. NOS, *Rellen bij coronaprotest in Zuid-Chinese miljoenstad Guangzhou*, 15 november 2022. Al Jazeera, *Frustration turns to anger in China due to ongoing COVID curbs*, 16 november 2022.

¹⁵⁰ De Volkskrant, *Zeldzaam groot protest bij Chinese iPhone-fabriek waar medewerkers vastzitten vanwege corona*, 23 november 2022. FD, *Flinke protesten bij iPhone-fabriek Foxconn in China*, 23 november 2022. NRC, *Grootschalige protesten bij belangrijkste iPhone-fabriek in China*, 23 november 2022. DS, *De Chinese arbeiders pikken het niet langer*, 25 november 2022. Vertrouwelijke bron, 8 december 2022.

¹⁵¹ NOS, *Nog geen Chinese revolutie, maar: 'angst moet worden omarmd door verandering'*, 29 november 2022. Al Jazeera, *China COVID protests die down, but policy resentment remains*, 30 november 2022. The New York Times, *Are the Chinese protests a moment or a movement?*, 1 december 2022.

¹⁵² Vertrouwelijke bron, 5 december 2022.

¹⁵³ Het ASPI is een Australische denktank. Bezoek voor meer informatie over het ASPI de website <https://www.aspi.org.au>.

¹⁵⁴ New York Post, *China easing 'zero-COVID' policy after historic protests*, 1 december 2022.

de CCP.¹⁵⁵ Op het moment van schrijven was onduidelijk hoe deze situatie zich verder zou ontwikkelen.¹⁵⁶

Verder berichtte *De Volkskrant* dat de Chinese autoriteiten de bestrijding van het coronavirus aanwendden om de bewegingsvrijheid van met name mensenrechtenadvocaten en 'petitietekenaars' in te perken (voor informatie omtrent het fenomeen van 'petitietekenaars', oftewel burgers die bij de overheid hun beklag willen doen, wordt verwezen naar subparagraaf 3.1.6). De autoriteiten gaven leden van deze twee groepen afwijkende codes in hun corona-app, waardoor ze niet langer konden reizen, aldus *De Volkskrant*.¹⁵⁷ Het is onbekend op welke schaal dit gebeurde.

Een voorbeeld: in november 2021 wilde mensenrechtenadvocaat Xie Yang een binnenlandse vlucht nemen naar Shanghai om de moeder van een dissident te bezoeken. Echter, bij aankomst op de luchthaven veranderde Xies status in de corona-app van groen naar rood en belette de luchthavenbeveiliging hem om aan boord van het vliegtuig te gaan.¹⁵⁸

Een ander voorbeeld: in juni 2022 wilde een aantal bankrekeninghouders afreizen naar Zhengzhou, een stad in de Centraal-Chinese provincie Henan. Zij wilden daar protesteren bij vier banken¹⁵⁹ die hun banktegoeden hadden bevroren. Op het moment van vertrek veranderde hun status in de corona-app echter naar rood, wat betekende dat ze een besmettingsgevaar zouden vormen en dus niet mochten reizen, waardoor de geplande demonstratie geen doorgang kon vinden.¹⁶⁰

Informatie over de invloed van het coronabeleid op het proces van paspoortafgifte is te vinden in paragraaf 2.4.

Zie voor informatie over de strafvervolgning van personen die zich kritisch uitspraken over het Chinese coronabeleid paragraaf 3.6.

3.3 Buurtcomités

Buurtcomités, in het Engels vaak aangeduid als *neighbourhood committees*, fungeren onder meer als de ogen en oren van het Chinese veiligheidsapparaat op *grassroots*-niveau.¹⁶¹ De volledige benaming in het Chinees voor deze comités luidt *jūmín wěiyuánhùi*. Deze benaming wordt veelal verkort tot *jūwěihui*.¹⁶² Leden van buurtcomités zijn meestal op leeftijd, gepensioneerd en vrouw en dragen een rode armband.¹⁶³ De veiligheids- en surveillancestaken van de buurtcomités bestaan

¹⁵⁵ NOS, *Nog geen Chinese revolutie*, 29 november 2022. Al Jazeera, *China COVID protests die down*, 30 november 2022. De Volkskrant, *Beijing breekt verzet met technologische surveillance*, 30 november 2022. The New York Times, *Are the Chinese protests a moment or a movement?*, 1 december 2022.

¹⁵⁶ Al Jazeera, *China COVID protests die down*, 30 november 2022. Algemeen Dagblad (AD), *Een Chinese Lente is onwaarschijnlijk*, 30 november 2022. De Volkskrant, *Beijing breekt verzet met technologische surveillance*, 30 november 2022. The New York Times, *Are the Chinese protests a moment or a movement?*, 1 december 2022. The Independent, *Dissident artist Weiwei says China unrest won't alter regime*, 7 december 2022.

¹⁵⁷ De Volkskrant, *China gebruikt corona-app om critici uit Beijing te houden*, 12 november 2022.

¹⁵⁸ The New York Times, *Living by the code, In China, Covid-era controls may outlast the virus*, 30 januari 2022. HKFP, *China's Covid-19 health code system*, 13 juli 2022.

¹⁵⁹ Voor zover bekend ging het om vier private banken die in handen waren van een gezamenlijke eigenaar genaamd *Henan New Wealth Group*. Vertrouwelijke bron, 29 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

¹⁶⁰ BBC, *Henan, China Covid app restricts residents after banking protests*, 14 juni 2022. Voice of America (VOA), *Chinese authorities using COVID-tracking app to thwart protesters*, 15 juni 2022. Vice, *Chinese officials are weaponizing COVID health tracker to block protests*, 17 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 29 juli 2022.

¹⁶¹ The New York Times, *Beijing's retirees keep eye out for trouble during party congress*, 15 maart 2013. Ethan Gutmann, *The slaughter, Mass killings, organ harvesting, and China's secret solution to its dissident problem*, uitgegeven in 2014, blz. 63. The Guardian, *Chaoyang masses, The rise of Beijing's neighbourhood patrols*, 30 oktober 2021.

¹⁶² Vertrouwelijke bron, 24 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 26 oktober 2022.

¹⁶³ The New York Times, *Beijing's retirees keep eye out for trouble during party congress*, 15 maart 2013. Gutmann,

onder meer uit het melden van verdachte personen en gedragingen aan de politie. Deze meldingen kunnen bijvoorbeeld verband houden met drugs en sekswork.¹⁶⁴ Ook kunnen leden van buurtcomités worden ingeschakeld om vrijgelaten personen in de gaten te houden.¹⁶⁵

De buurtcomités speelden een belangrijke rol bij het implementeren en handhaven van het zerocovidbeleid. Buurtwachten verzamelden gegevens omtrent de gezondheid en reisbewegingen van personen, leverden voedselpakketten af bij burgers die in quarantaine zaten,¹⁶⁶ namen lichaamstemperaturen af bij mensen,¹⁶⁷ gingen van deur tot deur om bewoners te controleren en dwongen lockdowns af.¹⁶⁸ Er waren kritische geluiden dat sommige leden van buurtcomités hun macht misbruikten en bij het controleren van burgers de privacy van dezelfde burgers schonden.¹⁶⁹

Hoewel uit openbare bronnen blijkt dat de buurtcomités en de Chinese politie informatie met elkaar uitwisselen, is het onduidelijk of leden van de buurtcomités zelf toegang hebben tot overheidssystemen en daar gegevens in kunnen voeren.¹⁷⁰

3.4 Sociaal kredietsysteem (SKS)

Op 14 juni 2014 presenteerde de Staatsraad een blauwdruk¹⁷¹ van het zogeheten sociaal kredietsysteem (SKS)¹⁷² en in de loop van 2020 deed dit systeem zijn intrede.¹⁷³ Het SKS bevat informatie over zowel burgers als bedrijven. Verschillende lagen van de Chinese overheid leveren deze informatie aan, zoals politiebureaus, rechtbanken, belastingkantoren, afdelingen Burgerzaken en gezondheids- en gezinsplanningsklinieken.¹⁷⁴ Een jaar na de intrede van het SKS meldde de Chinese centrale bank dat dit systeem informatie bevatte van 1,1 miljard individuen en meer dan 60 miljoen bedrijven en organisaties.¹⁷⁵

De informatie in het SKS bepaalt of een bedrijf of individu 'geloofwaardig' is in financieel, sociaal, maatschappelijk, economisch en politiek opzicht.¹⁷⁶ Met dit managementinstrument probeert de Chinese overheid haar bestuurlijke grip op de samenleving te versterken. Het SKS kan worden gezien als een alomvattend systeem dat bestaat uit verschillende datasets van nationale en lokale overheidslagen.¹⁷⁷

Het is moeilijk om precies te duiden in welk stadium van ontwikkeling het SKS zich bevindt. Volgens Josh Chin en Liza Lin, twee auteurs die verbonden zijn aan *The*

The slaughter, uitgegeven in 2014, blz. 203 en 207. The Guardian, *Chaoyang masses, The rise of Beijing's neighbourhood patrols*, 30 oktober 2021.

¹⁶⁴ China Daily (CD), *Beijing's Chaoyang district, World's 'fifth largest intelligence agency'*, 10 juli 2015. The Guardian, *Chaoyang masses*, 30 oktober 2021.

¹⁶⁵ The Guardian, *Chaoyang masses*, 30 oktober 2021.

¹⁶⁶ Global Times, *Neighborhood committees are in the vanguard of virus control*, 31 maart 2020.

¹⁶⁷ Global Times, *Neighborhood committees are in the vanguard of virus control*, 31 maart 2020. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 238.

¹⁶⁸ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 238.

¹⁶⁹ The Economist, *Extraordinary manpower behind China's zero-covid strategy*, 26 maart 2022.

¹⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 26 oktober 2022.

¹⁷¹ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 221.

¹⁷² Het SKS staat in het Engels en Chinees bekend als respectievelijk *social credit system* (SCS) en *shèhuì xìnnyòng tǐxì*.

¹⁷³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 10 en 11.

¹⁷⁴ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 227.

¹⁷⁵ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 229.

¹⁷⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 10. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 96.

¹⁷⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 10 en 11. Vertrouwelijke bron, 16 oktober 2022.

Wall Street Journal (WSJ), blijft het een uitdaging voor de CCP om de datasets van de verschillende overheidslagen met elkaar te integreren in het SKS.¹⁷⁸ Een dergelijke observatie werd in voorgaand ambtsbericht ook geconstateerd.¹⁷⁹ Een bron stelt dat het SKS voortdurend in beweging is en dat er voor wat betreft de invoer van data een toenemende mate van standaardisering waarneembaar is.¹⁸⁰ Volgens een andere bron onderging het SKS niet veel veranderingen tijdens de huidige verslagperiode.¹⁸¹

Bepaalde registraties in het SKS kunnen problemen met zich meebrengen. Eén bron wijst erop dat er verschillende soorten zwarte lijsten bestaan en dat elke lijst zijn eigen sancties kent.¹⁸² Iemand die vermeld staat op de zwarte lijst voor het niet vervullen van verplichtingen die zijn opgelegd in een rechtbankvonnis, mag niet met een vliegtuig of hogesnelheidstrein reizen, geen luxe hotel boeken,¹⁸³ geen lening afsluiten en diens tegoeden worden bevroren.¹⁸⁴ De persoon mag dan enkel reizen met goedkope, trage treinen en verblijven in budget-hostels. Een bron beschouwt een registratie op deze zwarte lijst als een *de facto* internationaal reisverbod, omdat de persoon zich niet mag verplaatsen per vliegtuig of hogesnelheidstrein. In een dergelijke situatie dient die het land te verlaten via een van de weinige grensposten die over de weg te bereiken zijn.¹⁸⁵

Wie het oneens is met een bepaalde registratie in het SKS, kan op grond van de *Personal Information Protection Law* een verzoek indienen om de registratie ongedaan te maken. Als dit verzoek niet wordt ingewilligd, kan de burger in beroep gaan op grond van de *Administrative Litigation Law*.¹⁸⁶ Een bron waarschuwt ervoor dat het bestaan van rechtsmiddelen op papier niet garandeert dat een burger zijn of haar recht daadwerkelijk kan halen. Immers, het rechtssysteem in China staat niet bekend als onafhankelijk en dient allereerst de belangen van de Chinese Communistische Partij (CCP), aldus dezelfde bron.¹⁸⁷

3.5 Bewegingsvrijheid

Volgens een bron is het heel gebruikelijk dat de Chinese autoriteiten reisverboden opleggen aan burgers. Dezelfde bron omschrijft het gebruik van reisverboden als 'wijdverbreid'. Deze reisverboden kunnen lokaal, nationaal en internationaal van aard zijn, aldus de bron. Vooral activisten, wetenschappers, Falun Gong-beoefenaars, christenen (in het bijzonder van verboden kerkgenootschappen), leden van etnische minderheden en 'petitietekenaars' lopen risico om een reisverbod opgelegd te krijgen.¹⁸⁸ Voor informatie omtrent het fenomeen van 'petitietekenaars', oftewel burgers die bij de overheid een klacht (willen) indienen, wordt verwezen naar subparagraaf 3.1.6.

Verder worden mensenrechtenverdedigers en hun familieleden sinds lange tijd in hun bewegingsvrijheid beperkt tijdens politiek gevoelige momenten, zoals op Internationale Mensenrechtendag (10 december). Eén bron is op de hoogte van vele mensenrechtenverdedigers die op deze dag hun woonwijk of appartement niet

¹⁷⁸ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 227.

¹⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 10.

¹⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 14 september 2022.

¹⁸¹ Vertrouwelijke bron, 8 september 2022.

¹⁸² Vertrouwelijke bron, 16 oktober 2022.

¹⁸³ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 224. Vertrouwelijke bron, 16 oktober 2022.

¹⁸⁴ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 223 en 224.

¹⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 16 oktober 2022.

¹⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 8 september 2022.

¹⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 14 september 2022.

¹⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 7 oktober en 22 november 2022.

mogen verlaten. Dezelfde bron vermeldt dat het gebruikelijk is dat bekende mensenrechtenverdedigers in de aanloop naar de komst van een buitenlandse regeringsdelegatie onder huisarrest worden geplaatst.¹⁸⁹

Yang Maodong, ook bekend onder het pseudoniem 'Guo Feixiong', is een voorbeeld van een mensenrechtenverdediger die in zijn bewegingsvrijheid werd beperkt. Yang is een ervaren mensenrechtenverdediger die reeds deelnam aan de studentenopstand van 1989. Zijn vrouw en twee kinderen verbleven sinds 2009 in de VS. Zhang Qing, Yangs echtgenote, bevond zich in de terminale fase van dikke darmkanker. Toen Yang eind januari 2021 een vlucht wilde nemen van Shanghai naar San Francisco, om afscheid te kunnen nemen van zijn vrouw, werd hij door de politie tegengehouden, omdat hij een 'nationaal veiligheidsrisico' zou vormen. Yang ging uit protest tegen zijn internationale reisverbod in hongerstaking, waarna hij verdween.¹⁹⁰ Op 10 januari 2022 overleed Zhang, terwijl nog altijd onduidelijk was waar Yang verbleef.¹⁹¹

3.6 Vrijheid van meningsuiting

Het vorige ambtsbericht zette uiteen dat de Chinese autoriteiten het recht op vrijheid van meningsuiting op verregaande wijzen inperkten. Zowel de traditionele als online media waren onderhevig aan een strenge overheidsensuur. Indien beroepsjournalisten niet-gesancioneerde informatie verspreidden, liepen zij een groot risico op problemen met de autoriteiten. Dergelijke problemen konden verschillende vormen aannemen, zoals ontslag, afsluiting van telefoons, bedreigingen, detentie, strafrechtelijke vervolging en andere vormen van intimidatie. Ook burgerjournalisten werden tijdens de voorgaande verslagperiode in toenemende mate in hun vrijheden beperkt. Zo werden hun berichten op sociale media verwijderd of hun accounts geblokkeerd en werden zij strafrechtelijk vervolgd of onderworpen aan een gedwongen verdwijning.¹⁹²

De sterke inperking van de vrijheid van meningsuiting tijdens de voorgaande verslagperiode bleef voortduren in de huidige verslagperiode, hetgeen hieronder duidelijk wordt gemaakt. Op de wereldranglijst van persvrijheid van *Reporters Without Borders* (Verslaggevers Zonder Grenzen, RSF)¹⁹³ nam China de 175^e plek in. Deze index telde in totaal 180 landen. Daarmee liet China de volgende vijf landen achter zich: Myanmar,¹⁹⁴ Turkmenistan, Iran, Eritrea en Noord-Korea.¹⁹⁵ Hongkong nam op deze jaarlijkse ranglijst de 148^e plek in. Raadpleeg voor meer informatie over de vrijheid van meningsuiting in Hongkong paragraaf 9.2. Op het moment van schrijven verkeerden er volgens RSF 108 journalisten in China in gevangenschap.¹⁹⁶ Eerder stelde het *Committee to Protect Journalists* (CPJ)¹⁹⁷ dat er op 1 december 2021 vijftig journalisten in China gevangenzaten.¹⁹⁸

¹⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2022.

¹⁹⁰ The New York Times, *A Chinese dissident tried to fly to his sick wife in the U.S., Then he vanished*, 2 februari 2021. Human Rights Watch (HRW), *Chinese authorities 'inhumane cruelty' again on display, Wife of forcibly disappeared activist dies in US, Unable to reunite with husband*, 10 januari 2022. AsiaNews, *The wife of activist Guo Feixiong dies in the US, Beijing prevented him from seeing her*, 12 januari 2022. SCMP, *Wife of missing Chinese activist dies in US after appeal to Beijing for reunion fails*, 12 januari 2022.

¹⁹¹ HRW, *Chinese authorities 'inhumane cruelty' again on display*, 10 januari 2022. AsiaNews, *The wife of activist Guo Feixiong dies in the US, Beijing prevented him from seeing her*, 12 januari 2022. SCMP, *Wife of missing Chinese activist dies in US after appeal to Beijing for reunion fails*, 12 januari 2022.

¹⁹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 31 en 32.

¹⁹³ De afkorting 'RSF' staat voor *Reporters Sans Frontières*. Kijk voor meer informatie over RSF op: <https://rsf.org/en>.

¹⁹⁴ Voorheen bekend als 'Birma'.

¹⁹⁵ RSF, *RSF's 2022 World Press Freedom Index*, ongedateerd, geraadpleegd op 19 september 2022.

¹⁹⁶ RSF, *China*, ongedateerd, geraadpleegd op 19 september 2022.

¹⁹⁷ Het CPJ is een Amerikaanse ngo die zich inzet voor de persvrijheid en rechten van journalisten. Kijk voor meer informatie over het CPJ op: www.cpj.org/.

¹⁹⁸ CPJ, *Journalists imprisoned*, 1 december 2021.

De Chinese autoriteiten gebruiken verschillende wetsartikelen waarmee ze kritische en onafhankelijke journalisten strafrechtelijk kunnen vervolgen. Zo beschuldigen ze journalisten van spionage (artikel 110 en 111 van de *Chinese Criminal Law*, oftewel de Chinese Strafwet), subversie (artikel 105 van de *Chinese Penal Code*) en *picking quarrels and provoking trouble* (artikel 293 van de Chinese Penal Code).¹⁹⁹ Deze drie vergrijpen zijn dusdanig breed geformuleerd, dat ze kunnen worden toegepast op vrijwel iedere omstandigheid en handeling. Op spionage staat een gevangenisstraf die tot levenslang kan oplopen. Op subversie, oftewel 'staatsondermijning', staat eveneens een maximumstraf van levenslang. Op het 'aanzetten tot staatsondermijning' staat een maximumstraf van vijf jaar. Picking quarrels and provoking trouble kan een maximumstraf opleveren van vijf jaar gevangenis en in het geval van recidive tien jaar.²⁰⁰ Dit vergrijp leent zich er in het bijzonder voor om journalisten, activisten en advocaten strafrechtelijk te vervolgen, omdat het zo breed en vaag geformuleerd is.²⁰¹

Zoals uit paragraaf 3.2 al bleek, duldden de Chinese autoriteiten geen kritiek op het zerocovidbeleid. Dit was echter niet het enige onderwerp dat gevoelig lag. Er waren tal van onderwerpen waarop de vrijheid van meningsuiting werd ingeperkt, zoals de mensenrechtensituatie in Hongkong (zie hoofdstuk 9), Tibet (zie hoofdstuk 10) en Xinjiang (zie hoofdstuk 11), de kwestie Taiwan, #MeToo (zie paragraaf 4.1), corruptieschandalen, natuurgeweld, de Falun Gong-beweging (zie paragraaf 8.3) en de herinnering aan het neergeslagen studentenprotest op 4 juni 1989 op het Tiananmen-plein²⁰² in Peking.²⁰³ Het Chinees-Indiase grensconflict in het Himalaya-gebergte²⁰⁴ lag eveneens gevoelig bij de Chinese autoriteiten.²⁰⁵

Hieronder volgen enkele voorbeelden van burgerjournalisten die gedurende de verslagperiode problemen ondervonden met de Chinese autoriteiten. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Het vorige ambtsbericht berichtte dat Chen Qiushi en Fang Bin, respectievelijk een burgerjournalist en een kleermaker, begin februari 2020 vermist waren geraakt nadat ze online verslag hadden gedaan van het begin van de coronacrisis.²⁰⁶ Op 30 september 2021, ruim zeshonderd dagen na zijn verdwijning, verscheen Chen weer op sociale media. Hij vertelde daarbij niet wat er in de tussentijd was gebeurd.²⁰⁷ Op het moment van schrijven was nog altijd onduidelijk waar Fang Bin verbleef.²⁰⁸

De zaak van Zhang Zhan, een burgerjournaliste die ook over de coronacrisis had bericht, sprong eveneens in het oog tijdens de verslagperiode. Deze voormalige

¹⁹⁹ In het Nederlands en Chinees bekend als 'ruzie zoeken en moeilijkheden uitlokken' en *xúnxìn zīshì*.

²⁰⁰ RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 10.

²⁰¹ SCMP, *'Picking quarrels and provoking trouble', How China's catch-all crime muzzles dissent*, 25 augustus 2021. De Volkskrant, *China zit eigen critici overal ter wereld op de hielen*, 29 januari 2022.

²⁰² Volgens mensenrechtengroepen en getuigen zouden bij deze gebeurtenis duizenden doden zijn gevallen als gevolg van het gewelddadige optreden van het *People's Liberation Army* (Volksbevrijdingsleger, PLA). Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 83. Dissidenten geven de datum van de neergeslagen opstand weer als '6-4' of '8964' (4 juni 1989). Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 58. BBC, *China's 'Bridge Man' inspires Xi Jinping protest signs around the world*, 18 oktober 2022.

²⁰³ RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 5, 8, 17 en 65.

²⁰⁴ Op 15 juni 2020 kwam het tot een treffen tussen Chinese en Indiase militairen, waarbij twintig Indiërs en minstens vier Chinezen omkwamen. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 9. The Economist, *Some progress in the border dispute between China and India*, 22 september 2022.

²⁰⁵ De Volkskrant, *China zit eigen critici overal ter wereld op de hielen*, 29 januari 2022.

²⁰⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 33.

²⁰⁷ The Wall Street Journal (WSJ), *Chinese citizen journalist who documented Covid-19 in Wuhan resurfaces after 600 days*, 1 oktober 2021. RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 49.

²⁰⁸ The New York Times, *Chinese citizen journalist sentenced to 4 years for Covid reporting*, gepubliceerd op 28 december 2020, bijgewerkt op 8 oktober 2021. RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 49. SCMP, *Jailed Chinese citizen journalist Zhang Zhan explains motivations in pre-arrest videos*, 11 december 2021.

advocate uit Shanghai reisde af naar Wuhan, een havenstad in de Centraal-Chinese provincie Hubei. Van februari 2020 tot mei 2020 publiceerde zij vanuit Wuhan kritische video's over de wijze waarop de Chinese autoriteiten aldaar omgingen met de coronapandemie. Op 14 mei 2020 verdween zij in Wuhan; een dag later bleek ze in detentie te verkeren in Shanghai. Op 28 december 2020 werd ze tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld op grond van picking quarrels and provoking trouble. Uit protest tegen haar gevangenschap ging Zhang in hongerstaking.²⁰⁹ Haar gewicht zakte van 64 naar 40 kilo, waardoor haar gezondheid ernstig in gevaar kwam.²¹⁰ Zowel Zhangs broer, een vertegenwoordiger van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken²¹¹ als de internationale mensenrechtenorganisatie *Amnesty International* (hierna: 'Amnesty') riepen op tot vrijlating op medische gronden.²¹² Voor zover bekend bleef Zhang op het moment van schrijven nog altijd in de gevangenis.²¹³

Een ander geval dat aandacht genereerde tijdens de verslagperiode was dat van een vlogger genaamd Guanguan. Hij deed zich voor als toerist en slaagde erin om negentien detentiekampen in Xinjiang te filmen. Op het moment van filmen waren achttien kampen operationeel en was er één kamp verlaten. Guanguan plaatste zijn filmmateriaal op YouTube. In oktober 2021 week hij uit naar de VS, omdat hij het risico liep te worden beschuldigd van het onthullen van staatsgeheimen.²¹⁴

De Chinese autoriteiten maakten niet alleen kritische en onafhankelijke (burger)journalisten tot doelwit, maar zetten ook hun familieleden onder druk. Zo maakte Radio Vrij Azië (RFA) begin maart 2021 duidelijk dat de autoriteiten minstens vijftig familieleden van Oeigoerse RFA-medewerkers hadden gedetineerd.²¹⁵ In dit verband deelde Gulchehra Hoja, een Oeigoerse journaliste bij RFA, mee dat de Chinese autoriteiten 26 van haar familieleden hadden gedetineerd. Op deze wijze probeerden de autoriteiten haar onder druk te zetten, aldus de in de VS woonachtige Hoja.²¹⁶ Raadpleeg voor meer informatie over hoe de Chinese autoriteiten Oeigoeren in het buitenland bejegenen paragraaf 11.14.

Een uitlating over een ogenschijnlijk apolitiek onderwerp kon ook leiden tot problemen met de Chinese autoriteiten. Zo liet de succesvolle en populaire influencer Li Jiaqi, die op sociale media schoonheidsproducten recenseerde en ervoor adverteerde, tijdens een livestream op 3 juni 2022 een taart zien die op een tank leek. Dit beeld riep herinneringen op aan een op 5 juni 1989 gemaakte foto, waarop een Chinese demonstrant tegenover een tankcolonne staat op het Tiananmen-plein. De online uitzending van Li, ook wel bekend als de *Lipstick King*, werd onderbroken en nadien werd niets meer van hem vernomen.²¹⁷ Op 20

²⁰⁹ The New York Times, *Chinese citizen journalist sentenced to 4 years for Covid reporting*, gepubliceerd op 28 december 2020, bijgewerkt op 8 oktober 2021. Amnesty International, *Chinese activist die verslag deed van coronapandemie in levensgevaar*, 4 november 2021. The Washington Post, *Family of jailed Chinese chronicler of Wuhan lockdown pleads for her release*, 12 november 2021. RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 50. SCMP, *Jailed Chinese citizen journalist Zhang Zhan explains motivations in pre-arrest videos*, 11 december 2021.

²¹⁰ Amnesty International, *Chinese activist die verslag deed van coronapandemie in levensgevaar*, 4 november 2021. The Washington Post, *Family of jailed Chinese chronicler of Wuhan lockdown pleads for her release*, 12 november 2021. RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 50. SCMP, *Jailed Chinese citizen journalist Zhang Zhan explains motivations in pre-arrest videos*, 11 december 2021.

²¹¹ The Washington Post, *Family of jailed Chinese chronicler of Wuhan lockdown pleads for her release*, 12 november 2021.

²¹² Amnesty International, *Chinese activist die verslag deed van coronapandemie in levensgevaar*, 4 november 2021.

²¹³ Vertrouwelijke bron, 22 november 2022.

²¹⁴ AsiaNews, *Chinese vlogger films Uyghur concentration camps in Xinjiang*, 26 november 2021. RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 22.

²¹⁵ RFA, *Brothers of RFA journalist confirmed detained by Xinjiang authorities*, 3 maart 2021.

²¹⁶ RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 23.

²¹⁷ The Guardian, *Li Jiaqi, Chinese influencer's career hangs in balance after 'tank cake' stream*, 9 juni 2022. Reuters, *China's livestreaming sales king returns to screens after long absence*, 20 september 2022. The Guardian, *China's Lipstick King reappears months after Tiananmen 'tank cake' row*, 22 september 2022.

september 2022 maakte Li na ruim drie maanden zijn rentree op sociale media, zonder daarbij toe te lichten wat er in de tussenliggende periode was gebeurd.²¹⁸

De Chinese autoriteiten richtten zich niet alleen op critici en dissidenten die in de openbaarheid hun mening naar voren brachten, maar monitorden ook online groeps- en privégesprekken. Ze konden dit doen zonder opgaaf van redenen en de inhoud van dergelijke gesprekken kon worden gebruikt als bewijsmateriaal in strafzaken.²¹⁹

Het is verplicht om een simkaart op naam te registreren.²²⁰ Volgens een bron staat sms-verkeer bekend als de minst beveiligde vorm van communicatie en kunnen de Chinese autoriteiten gemakkelijk sms'jes onderscheppen en meelezen. Versleutelde chatberichten, zoals die worden aangeboden door een applicatie als Signal, en virtuele particuliere netwerken (VPN's) bieden volgens dezelfde bron meer bescherming. De autoriteiten beschikken echter over dusdanig geavanceerde surveillancetechnieken dat ook versleutelde chatberichten en VPN's kunnen worden onderschept, aldus de bron.²²¹

3.7 Vrijheid van vereniging en vergadering

Het vorige ambtsbericht maakte duidelijk dat de ruimte voor mensenrechtenverdedigers en dissidenten ernstig werd ingeperkt.²²² Deze situatie duurde voort gedurende de huidige verslagperiode.

Zo kondigden de Chinese autoriteiten in maart 2021 aan de werkzaamheden van zogenaamde *illegal social organisations* (illegale sociale organisaties, ISO's) aan banden te leggen. Formeel moet iedere ngo zich laten registreren bij het *Ministry of Civil Affairs* (ministerie van Burgerzaken, MCA), maar veel ngo's hebben dit niet gedaan, omdat ze niet kunnen voldoen aan de strenge voorwaarden. Daarom hebben veel niet-geregistreerde ngo's, waaronder LHBTI-rechtenorganisaties, in het verleden verschillende strategieën ontwikkeld om alsnog hun werkzaamheden uit te kunnen voeren. Sommige niet-geregistreerde ngo's schreven zich als onderneming in bij de Chinese Kamer van Koophandel, andere gingen een partnerschap aan met een universiteit. Aldus verkreeg deze groep van niet-geregistreerde ngo's, die de Chinese autoriteiten als ISO's bestempelden, een semi-legale status.²²³ Zoals gezegd kondigden de autoriteiten in maart 2021, in de aanloop naar het honderdjarig bestaan van de CCP in juli 2021, aan om zowel de ISO's als hun partnerorganisaties aan te pakken.²²⁴ In januari en februari 2021 hadden de Chinese autoriteiten naar eigen zeggen 23 ISO's gesloten.²²⁵

Net als tijdens de voorgaande periode werden mensenrechtenverdedigers en dissidenten onderworpen aan verschillende vormen van repressie. Dit bleek onder meer uit de database van *Chinese Human Rights Defenders* (CHRD).²²⁶ Sinds januari 2019 houdt deze ngo in een database bij hoeveel gewetensgevangenen er

²¹⁸ Reuters, *China's livestreaming sales king returns to screens after long absence*, 20 september 2022. The Guardian, *China's Lipstick King reappears months after Tiananmen 'tank cake' row*, 22 september 2022.

²¹⁹ RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 4. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 111.

²²⁰ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 235.

²²¹ Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2022.

²²² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 54-56.

²²³ Made in China Journal, *Cultivate aridity and deprive them of air, Altering the approach to non-state-approved social organisations*, 29 april 2021. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022.

²²⁴ SCMP, *China prepares for Communist Party celebrations with crackdown on 'illegal' NGO's*, 23 maart 2021.

²²⁵ CD, *China removes 23 illegal social organizations*, 17 maart 2021.

²²⁶ CHRD vormt een netwerk dat de mensenrechtensituatie in China monitort. Het hoofdkantoor van CHRD bevindt zich in Washington. Kijk voor meer informatie over CHRD op: www.nchrd.org.

op het Chinese vasteland zijn. Met 'gewetensgevangenen' doelt CHRD op gevangenen die op vreedzame wijze opkomen voor mensenrechten en daarom zijn gevangengezet. Tot 21 september 2022 had CHRD in totaal 2.394 gewetensgevangenen geregistreerd. Van hen zaten er 1.259 in de gevangenis, zaten er 240 in voorarrest en waren er 789 vrijgelaten.²²⁷

Uit de database van CHRD bleek ook het volgende. Van de 1.259 gewetensgevangenen in de gevangenis waren er 224 gevangengezet wegens het behoren tot een verboden religieuze of spirituele beweging (17,79%),²²⁸ 51 wegens picking quarrels and provoking trouble (4,05%), 27 op grond van 'splittisme' (2,14%),²²⁹ 13 wegens staatsondermijning (1,03%), 7 wegens het aanzetten tot staatsondermijning (0,56%) en 3 vanwege het verstoren van de maatschappelijke orde (0,24%). De overige 934 gewetensgevangenen (74,19%) zaten in de gevangenis om een andere dan wel onbekende reden.²³⁰

CHRD heeft van dezelfde aantal gewetensgevangenen de etniciteit in kaart gebracht. Van de 1.259 gewetensgevangenen die een gevangenisstraf uitzaten, behoorden 318 personen tot de Han (25,26%), 56 tot de Tibetanen (4,45%), 30 tot de Oeigoeren (2,38%), 28 tot de Kazachen (2,22%) en 2 tot de Hui (0,16%), een bevolkingsgroep van Chinees-talige moslims. De overige 825 gewetensgevangenen (65,53%) hadden een andere etniciteit.²³¹ De Chinese autoriteiten erkennen in totaal 56 etniciteiten. De Han-Chinezen vormen met 91,1% de overgrote meerderheid van de Chinese bevolking. Alle etnische minderheden samen vormen 8,9% van bevolking.²³²

Hieronder volgen enkele voorbeelden van mensenrechtenverdedigers die tijdens de verslagperiode problemen ondervonden met de Chinese autoriteiten. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen niet als uitputtend worden beschouwd.

Het vorige ambtsbericht vermeldde dat de prominente mensenrechtenverdediger Jiang Tianyong in februari 2019 uit de gevangenis werd ontslagen. Na deze 'vrijlating' werd Jiang echter onder huisarrest geplaatst en stond hij voortdurend onder toezicht. Critici noemen een dergelijke 'vrijlating' uit de gevangenis, die niet tot een onvoorwaardelijke vrijheid leidt, een *non-release release* (NRR).²³³ Voor zover bekend, bleef Jiang gedurende de verslagperiode onder huisarrest staan.²³⁴

Tijdens de voorgaande verslagperiode werd Wang Quanzhang, een andere prominente mensenrechtenverdediger, op 4 april 2020 na 4,5 jaar uit de gevangenis ontslagen. Op 27 april 2020 stonden de Chinese autoriteiten hem toe om zich te herenigen met zijn gezin in Peking.²³⁵ Gedurende de huidige verslagperiode werd Wang regelmatig gevolgd en ontving hij waarschuwingen om bepaalde

²²⁷ CHRD, *Prisoners of Conscience Data*, ongedateerd, geraadpleegd op 21 september 2022.

²²⁸ De Chinese autoriteiten duiden een verboden spirituele of religieuze beweging aan met de term *xié jiào*. Meer informatie hierover is te vinden in paragraaf 8.1 en 8.2.

²²⁹ 'Splittisme' is Chinees overheidsjargon voor 'separatisme'. Mensenrechtenverdedigers die worden veroordeeld wegens splittisme behoren in verreweg de meeste gevallen tot een etnische minderheid. Het is echter voorgekomen dat een Han-Chinees werd veroordeeld wegens 'splittisme', omdat deze openlijk had gestreefd naar een onafhankelijk Taiwan. Vertrouwelijke bron, 26 maart 2020.

²³⁰ CHRD, *Prisoners of Conscience Data*, ongedateerd, geraadpleegd op 21 september 2022.

²³¹ CHRD, *Prisoners of Conscience Data*, ongedateerd, geraadpleegd op 21 september 2022.

²³² Central Intelligence Agency (CIA), *The World Fact Book (WFB)*, China, voor het laatst bijgewerkt op 8 september 2022, geraadpleegd op 21 september 2022.

²³³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 55.

²³⁴ RFA, *Chinese rights lawyer still under house arrest on 50th birthday*, 20 mei 2021. CHRD, *Zero tolerance for human rights defenders in the year of 'Zero COVID': Annual report on the situation of human rights defenders in China (2021)*, 7 maart 2022.

²³⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 56.

evenementen en vieringen niet bij te wonen, zoals Mensenrechtendag. Ook mocht hij niet langer zijn beroep van advocaat uitoefenen²³⁶ en het land verlaten.²³⁷ Zoals reeds vermeld in paragraaf 3.6, werd burgerjournalist Zhang eind december 2020 veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf op grond van picking quarrels and provoking trouble.

Zoals reeds vermeld in paragraaf 3.5, werd het mensenrechtenactivist Yang onmogelijk gemaakt om afscheid te nemen van zijn doodzieke vrouw Zhang in de VS en werd hij in januari 2021 onderworpen aan een gedwongen verdwijning.

Xu Zhiyong was een andere vooraanstaande mensenrechtenverdediger die tijdens de vorige verslagperiode problemen ondervond met de Chinese autoriteiten. In 2012 richtte Xu de *New Citizens' Movement* op, oftewel de 'Nieuwe Burgerbeweging'. Deze inmiddels verboden burgerrechtenbeweging probeerde de lokale autoriteiten verantwoordelijk te stellen voor machtsmisbruik en corruptie.²³⁸ In december 2019 woonde Xu een bijeenkomst bij van mensenrechtenverdedigers in Xiamen, een havenstad in de zuidoostelijke kustprovincie Fujian; in februari 2020 pakten de autoriteiten hem op.²³⁹ Op 22 juni 2022 stond Xu achter gesloten deuren terecht voor staatsondermijning.²⁴⁰ Verscheidene mensenrechtenorganisaties, waaronder CHRD, riepen op tot zijn onmiddellijke en onvoorwaardelijke vrijlating.²⁴¹ Op het moment van schrijven was de uitspraak in deze rechtszaak onbekend.²⁴²

3.8 Arrestaties, bewaring en detenties

Het vorige ambtsbericht vermeldde dat China verschillende detentievormen kende, waaronder *Residential Surveillance at a Designated Location* (RSDL) en *liuzhi*. RSDL is een praktijk waarbij iemand op een geheime locatie wordt vastgehouden, voordat die officieel wordt aangeklaagd. Detentie in de vorm van RSDL kan officieel maximaal zes maanden duren. Gedurende deze periode heeft de persoon geen toegang tot een advocaat of familieleden. Onder dergelijke omstandigheden, waarbij de betrokkene niet wordt beschermd door procedurele waarborgen, kan deze worden blootgesteld aan mishandeling of marteling. Volgens artikel 73 van de *Criminal Procedure Law* (Wetboek van Strafvordering, CPL) kan RSDL worden toegepast in zaken aangaande terrorisme, bedreiging van de nationale orde en veiligheid en grootschalige corruptie. In de praktijk worden met name religieuze en politieke gevangenen en mensenrechtenverdedigers onderworpen aan RSDL.²⁴³

Liuzhi is een detentievorm die specifiek betrekking heeft op mensen die direct of indirect voor de Chinese overheid werkten. Dit zijn onder meer partijfunctionarissen van de CCP, medewerkers van staatsbedrijven, rechters, personeel van openbare ziekenhuizen, universitair docenten en leraren. Een (in)directe medewerker van de overheid die zich schuldig heeft gemaakt aan 'wangedrag', kan in het kader van *liuzhi* worden vastgehouden op een geheime locatie. De *National Supervision*

²³⁶ Vertrouwelijke bron, 29 september 2022.

²³⁷ Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2022.

²³⁸ CHRD, *Zero tolerance for human rights defenders in the year of 'Zero COVID'*, 7 maart 2022. Al Jazeera, *Two Chinese activists face trial over civil society summit*, 22 juni 2022. The Independent, *Chinese lawyers charged with subversion to go on trial in 'naked case of persecution'*, 22 juni 2022.

²³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 55 en 56.

²⁴⁰ Al Jazeera, *Two Chinese activists face trial over civil society summit*, 22 juni 2022. RFA, *Tortured dissident Xu Zhiyong stands trial in China's Shandong for 'subversion'*, 22 juni 2022. SCMP, *Chinese rights advocate Xu Zhiyong on trial for state subversion amid secrecy and tight security*, 22 juni 2022. The Independent, *Chinese lawyers charged with subversion to go on trial in 'naked case of persecution'*, 22 juni 2022.

²⁴¹ RFA, *Tortured dissident Xu Zhiyong stands trial in China's Shandong for 'subversion'*, 22 juni 2022. The Independent, *Chinese lawyers charged with subversion to go on trial in 'naked case of persecution'*, 22 juni 2022.

²⁴² CHRD, *As Party Congress looms, dissidents languish and Party ramps up ideological control*, 5 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 22 november 2022.

²⁴³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 25, 26, 54 en 55.

Commission (NSC) is belast met het controleren van (in)directe medewerkers van de overheid en het plaatsen van mensen in liuzhi. De NSC valt direct onder het gezag van het *National People's Congress* (Nationaal Volkscongres, NPC) en maakt geen deel uit van de rechterlijke macht. Wie in liuzhi wordt geplaatst, heeft geen procedurele garanties, zoals toegang tot een advocaat. Dit detentiesysteem staat dus buiten alle gerechtelijke procedures, opereert buiten de publiciteit en is niet onderworpen aan controle van buitenaf. Derhalve uiten mensenrechtenorganisaties zich bezorgd over deze detentievorm. Liuzhi kan officieel maximaal een half jaar duren.²⁴⁴

Tijdens de huidige verslagperiode bleven de Chinese autoriteiten gebruik maken van RSDL en liuzhi, zoals beschreven in de alinea's hierboven.²⁴⁵ *Safeguard Defenders*, een in Spanje gevestigde mensenrechtenorganisatie die zich richt op Azië,²⁴⁶ schatte dat tussen 2013 en 2021 tussen de 83.966 en 113.407 mensen in RSDL-detentie zaten. *Safeguard Defenders* baseerde deze schatting op het aantal geregistreerde personen in RSDL in de online database van het Hoge Volksgerechtshof (SPC). Het werkelijke aantal mensen in RSDL ligt hoger, omdat de meeste gevallen van RSDL niet openbaar worden gemaakt.²⁴⁷

Dezelfde Spaanse mensenrechtenorganisatie schatte dat van 2018 tot en met mei 2021 ongeveer 51.978 personen in liuzhi waren geplaatst. Deze schatting was een extrapolatie van de 5.909 gevallen die de NSC gedurende dezelfde periode zelf had gerapporteerd.²⁴⁸

Dui Hua, een in San Francisco gevestigde stichting die zich inzet voor de belangen van gevangenen in China,²⁴⁹ houdt sinds 2000 een eigen database bij. In deze *Political Prisoner Database* (PPDB) registreert *Dui Hua* gegevens van personen die vanwege hun politieke of religieuze overtuiging een vorm van detentie ondergaan zoals RSDL, voorlopige hechtenis of een gevangenisstraf. In de PPDB komen de volgende vier groepen gevangenen voor:

- politieke dissidenten die zich tegen de eenpartijstaat keren en zich beroepen op het recht van vrijheid van meningsuiting en het recht van vrijheid van vergadering;
- mensen die worden vervolgd vanwege hun religieuze of spirituele overtuiging, zoals Falun Gong-beoefenaars en leden van verboden huiskerken (zie voor meer informatie over deze groepen hoofdstuk 8);
- leden van etnische minderheden die worden beschuldigd van 'splittisme', zoals Tibetanen en Oeigoeren (zie voor meer informatie over de positie van deze groepen hoofdstuk 10 en 11);
- 'petitietekenaars' die ageren tegen bijvoorbeeld landonteigeningen, corruptie en justitiële misstanden.²⁵⁰

Op 31 december 2019 telde de PPDB van *Dui Hua* 7.231 gevangenen.²⁵¹ Op 30 juni 2022 was dit aantal gestegen naar 7.683. Daarbij gaf *Dui Hua* aan dat het

²⁴⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 9, 27 en 28.

²⁴⁵ *Safeguard Defenders, Returned without rights, State of extraditions to China*, februari 2022, blz. 4 en 5. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

²⁴⁶ Kijk voor meer informatie over *Safeguard Defenders* op: <https://safeguarddefenders.com>.

²⁴⁷ *Safeguard Defenders, Returned without rights*, februari 2022, blz. 4 en 23.

²⁴⁸ *Safeguard Defenders, Follow-up submission to select UN special procedures on China's National Supervision Commission and its detention tool liuzhi, Cooperation with UNODC*, 22 juli 2021, blz. 4.

²⁴⁹ *Dui Hua* betekent 'dialoog' in het Chinees. Kijk voor meer informatie over *Dui Hua* op: <https://duihua.org>.

²⁵⁰ *Dui Hua, Political Prisoner Database*, voor het laatst bijgewerkt op 30 juni 2022, geraadpleegd op 14 september 2022.

²⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 25.

werkelijke aantal waarschijnlijk hoger lag, aangezien de stichting niet alle gevallen van politieke gevangenschap kon documenteren.²⁵²

3.9 Orgaanroof

Sinds geruime tijd komen er berichten naar buiten dat leden van minderheidsgroepen, in het bijzonder Falun Gong-beoefenaars, slachtoffer zijn geworden van onvrijwillige orgaandonatie.²⁵³ De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Ethan Gutmann, een Amerikaanse China-kenner en mensenrechtenonderzoeker, deed uitvoerig onderzoek naar de berichtgeving omtrent orgaanroof bij leden van minderheidsgroepen. Zo nam hij bij meer dan honderd personen een diepte-interview af.²⁵⁴ Meer dan vijftig geïnterviewden waren Falun Gong-beoefenaars die eerder in een werkkamp, gevangenis of andere detentiefaciliteit hadden verbleven. Zestien van hen stelden ongewone medische onderzoeken te hebben ondergaan die verband hielden met orgaantransplantaties.²⁵⁵ Op basis van de door hem verzamelde informatie schatte Gutmann in 2014 dat tussen 2000 en 2008 bij ongeveer 65.000 Falun Gong-beoefenaars organen waren geroofd. Een kleiner niet nader te bepalen aantal Oeigoeren, Tibetanen en huiskerkchristenen waren hetzelfde lot beschoren, aldus Gutmann.²⁵⁶ De christelijke slachtoffers behoorden veelal tot de *Church of Almighty God* (Kerk van Almachtige God, CAG).²⁵⁷ Voor meer informatie over de CAG wordt verwezen naar paragraaf 8.4.

In juni 2019 concludeerde het *China Tribunal* dat de Chinese autoriteiten organen hadden geroofd bij Falun Gong-gevangenen. Dit tribunaal was naar eigen zeggen een onafhankelijke onderzoeksgroep die bestond uit vijf (mensenrechten)advocaten, een professor, een zakenman en een historicus. Het China Tribunal werd voorgezeten door Geoffrey Nice die eerder dienst deed als voormalig hoofdaanklager in de rechtszaak tegen Slobodan Milošević in het Joegoslaviëtribunaal.²⁵⁸ Het China Tribunal concludeerde dat de Chinese autoriteiten zich schuldig hadden gemaakt aan orgaanroof op basis van onder meer de volgende feiten en omstandigheden:

- artsen en ziekenhuizen in China konden buitengewoon korte wachttijden voor een orgaantransplantatie toezeggen;
- het aantal uitgevoerde orgaantransplantaties overschreed ruimschoots het aanbod van vrijwillige orgaandonoren;
- veelal werd op plaatsen een omvangrijke infrastructuur ten behoeve van orgaantransplantaties opgezet, terwijl op dezelfde plaatsen nog geen systeem van vrijwillige orgaandonaties aanwezig was.²⁵⁹

Op 14 juni 2021 brachten twaalf mensenrechtenexperts van de VN een verklaring uit waarin zij hun bezorgdheid uitten over berichten die zij betrouwbaar achtten. De berichten gingen over orgaanroof bij leden van minderheidsgroepen.²⁶⁰ Op 5 mei

²⁵² Dui Hua, *Political Prisoner Database*, voor het laatst bijgewerkt op 30 juni 2022, geraadpleegd op 14 september 2022.

²⁵³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, februari 2018, blz. 42. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 44.

²⁵⁴ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 30 en 317.

²⁵⁵ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 234 en 317.

²⁵⁶ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 279 en 317.

²⁵⁷ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 239 en 280. In het Chinees staat de CAG bekend als *Quánnéng Shén Jiàohuì*.

²⁵⁸ Voor meer informatie over het China Tribunal, raadpleeg: chinatribunal.com.

²⁵⁹ China Tribunal, *Short form of the China Tribunal's judgment*, 17 juni 2019, blz. 1.

²⁶⁰ Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *China, UN human rights experts alarmed by 'organ harvesting' allegations*, 14 juni 2021.

2022 nam het Europees Parlement een resolutie aan waarin het China veroordeelde voor het roven van organen bij gevangenen die behoorden tot minderheidsgroepen, zoals Falun Gong-beoefenaars, Oeigoeren, Tibetanen en christenen. Het parlement verwees daarbij onder meer naar de bevindingen van het hierboven aangehaalde China Tribunal.²⁶¹

3.10 Doodstraf

In China wordt de doodstraf opgelegd en uitgevoerd voor verschillende misdrijven, waaronder moord en drugsmisdrijven.²⁶² Executies worden uitgevoerd door middel van een dodelijke injectie of vuurpeloton.²⁶³ Het is onmogelijk om met zekerheid te zeggen hoe vaak de doodstraf wordt opgelegd, omdat de terdoodveroordelingen in 2021 uit de online database van het Hoge Volksgerechtshof (SPC) zijn verwijderd.²⁶⁴ Het Nationaal Volkscongres (NPC) heeft de grondwettelijke bevoegdheid om gratie te verlenen, maar verleent die enkel aan groepen en niet aan individuen. Naar verluidt verleende het NPC voor het laatst gratie aan een groep terdoodveroordeelden in 2015.²⁶⁵

3.11 Straffeloosheid

Hoewel China partij is bij de *Convention against Torture* (Conventie tegen Marteling, CAT), komt het land de verplichtingen die uit dit VN-verdrag voortvloeien niet na. Zo onderzoeken de Chinese autoriteiten geen beschuldigingen van marteling en erkennen zij het gezag van het *Committee against Torture*, het VN-comité dat toeziet op de implementatie van de CAT, niet. De Chinese autoriteiten dienen geen rapportages in bij dit comité en staan geen onafhankelijke monitoring ter plaatse toe. Daardoor kunnen Chinese overheidsfunctionarissen en personen die aan de Chinese autoriteiten gelieerd zijn straffeloos martelen, in het bijzonder binnen de context van RSDL en liuzhi (zie paragraaf 3.8), aldus een bron.²⁶⁶

²⁶¹ Europees Parlement, *European Parliament resolution of 5 May 2022 on the reports of the continued organ harvesting in China (2022/2657(RSP))*, 5 mei 2022. ND, *Europarlement veroordeelt orgaanroof in China*, 6 mei 2022.

²⁶² Dui Hua, *Annual report, 2021*, ongedateerd, blz. 8.

²⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 29. Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

²⁶⁴ Dui Hua, *Annual report, 2021*, ongedateerd, blz. 8.

²⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 15 september 2022.

²⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2022.

4 Vrouwen

4.1 #MeToo in China

Het vorige ambtsbericht vermeldde hoe *#MeToo*, een beweging die seksueel grensoverschrijdend gedrag aan de kaak stelt, in 2018 opkwam in China. Daarbij werd duidelijk dat de Chinese vrouwenrechtenbeweging enerzijds te maken kreeg met tegenslagen en obstakels in de vorm van overheidsdruk en -censuur, maar zich anderzijds weerbaar toonde.²⁶⁷

Deze situatie leek voort te duren in de huidige verslagperiode. Het verhaal van Zhou Xiaoxuan maakt dat duidelijk. Deze vrouwenrechtenactiviste, beter bekend onder het pseudoniem 'Xianzi', groeide uit tot het boegbeeld van de *#MeToo*-beweging in China. In 2018 had zij Zhu Jun, een televisiepresentator van de staatsomroep *China Central Television* (CCTV), beschuldigd van ongewenste intimiteiten. Volgens haar hadden deze plaatsgevonden in 2014 toen zij als stagiaire werkzaam was. Zhu ontkende alle beschuldigingen en klaagde Xianzi aan wegens smaad. In september 2021 oordeelde de rechtbank dat er onvoldoende bewijs was tegen Zhu.²⁶⁸ Hierop ging Xianzi in beroep, maar op 10 augustus 2022 verklaarde een rechtbank in Peking het beroep ongegrond. Xianzi bleef desalniettemin strijdbaar en kondigde aan in hoger beroep te zullen gaan.²⁶⁹

Uit internationale berichtgeving omtrent de rechtszaak en het vrouwenrechtenactivisme van Xianzi bleek dat de Chinese autoriteiten probeerden om de *#MeToo*-beweging zoveel mogelijk aan banden te leggen. Zo werd het Weibo-account van Xianzi geblokkeerd en werden online uitlatingen van Xianzi's medestanders en andere vrouwenrechtenactivisten gecensureerd.²⁷⁰ Ook sloten de Chinese autoriteiten op WeChat, een online sociaal netwerk, een feministische appgroep van driehonderd leden.²⁷¹

Hoe moeilijk het was om seksueel misbruik te bestrijden bleek ook uit de gebeurtenissen rondom de Chinese tennisster Peng Shuai. In november 2021 schreef Peng op Weibo dat zij in 2018 was verkracht door de voormalige vicepremier Zhang Gaoli. Deze verklaring verdween weer snel van het internet en wekenlang verscheen Peng niet in het openbaar. Begin februari 2022 verklaarde zij in een interview met de Franse sportkrant *l'Équipe* dat zij verkeerd was begrepen en dat zij nooit iemand had beschuldigd van seksueel misbruik. Ook zei zij dat ze op geen enkel moment was verdwenen. De westerse media twijfelden aan de authenticiteit van Pengs verklaringen en sloten niet uit dat deze waren afgelegd onder druk van de Chinese overheid.²⁷²

²⁶⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 57.

²⁶⁸ The New York Times, *China #MeToo figure vows to appeal after losing landmark case*, 14 september 2021. BBC, *Xianzi, The #MeToo icon China is trying to silence*, 27 september 2021. The Guardian, *Woman at centre of China #MeToo case vows not to give up after appeal rejected*, 10 augustus 2022. Reuters, *Chinese screenwriter vows to seek retrial after losing harassment case*, 11 augustus 2022.

²⁶⁹ The Guardian, *Woman at centre of China #MeToo case vows not to give up after appeal rejected*, 10 augustus 2022. Reuters, *Chinese screenwriter vows to seek retrial after losing harassment case*, 11 augustus 2022.

²⁷⁰ The New York Times, *China #MeToo figure vows to appeal after losing landmark case*, 14 september 2021. BBC, *Xianzi, The #MeToo icon China is trying to silence*, 27 september 2021. The Guardian, *Woman at centre of China #MeToo case vows not to give up after appeal rejected*, 10 augustus 2022.

²⁷¹ BBC, *Xianzi, The #MeToo icon China is trying to silence*, 27 september 2021.

²⁷² De Volkskrant, *'Sporloze' Chinese tennisster Peng Shuai: 'Ik ben nooit verdwenen'*, 7 februari 2022. NRC, *China's nieuwste zet: Peng Shuai was niet eens verdwenen*, 7 februari 2022. The Guardian, *Journalist who interviewed Peng Shuai casts doubt over her freedom*, 9 februari 2022.

4.2 Gender-gerelateerd geweld en rechtsbescherming

Het vorige ambtsbericht vermeldde dat gender-gerelateerd geweld een omvangrijk probleem vormde in China. Er bestond weliswaar wetgeving die huiselijk geweld strafbaar stelde, maar de implementatie en handhaving daarvan lieten te wensen over. Daaraan lag een combinatie van factoren ten grondslag. Ten eerste werd gender-gerelateerd geweld veelal beschouwd als een aangelegenheid die in de privésfeer moest worden opgelost, niet in een rechtbank. Ten tweede was het voor slachtoffers moeilijk om te voldoen aan de hoge eisen die aan de bewijslast werden gesteld, hetgeen een ontmoedigende uitwerking had. Ten derde beschikten politieagenten en rechters niet altijd over de kennis en vaardigheden om wetgeving tegen huiselijk geweld op adequate wijze toe te passen.²⁷³

Drie onderzoekers van de *Yale Law School*, onder wie China-expert Darius Longarino, analyseerden 83 rechtszaken uit de periode 2018-2020 die verband hielden met seksuele intimidatie. In 6 gevallen was de rechtszaak aangespannen door het slachtoffer, in 77 gevallen door de verdachte die het gestelde slachtoffer van smaad beschuldigde. In 37 zaken achtte de rechtbank bewezen dat er sprake was van seksuele intimidatie. Uit de analyse bleek dat er hoge eisen werden gesteld aan de bewijslast, waardoor de kans op succes voor de slachtoffers relatief klein was. In rechtszaken waarbij slachtoffers 'hard' bewijs konden overleggen, bijvoorbeeld in de vorm van beeld- of geluidopnamen en screenshots van ongewenste intimiteiten, was de kans op herkenning en erkenning door de rechtbank het grootst.²⁷⁴

Zoals vermeld in subparagraaf 3.1.1, werd op 1 januari 2021 het nieuwe Burgerlijk Wetboek (BW) van kracht. In artikel 1010 van het BW staat dat een slachtoffer van seksuele intimidatie de dader mag aanklagen.²⁷⁵ Hetzelfde artikel verplicht bedrijven om beleid te hebben tegen seksuele intimidatie op de werkvloer.²⁷⁶

Ondanks deze wetgeving bleef de bestrijding van gender-gerelateerd geweld problematisch. Daarvoor waren verschillende oorzaken die in grote lijnen overeenkwamen met de factoren die in de vorige verslagperiode een rol speelden. Volgens een bron is gender-gerelateerd geweld een wijdverbreid verschijnsel in de Chinese samenleving en wenden de meeste slachtoffers zich niet tot de rechterlijke macht. Ten eerste wordt deze vorm van geweld in China veelal niet herkend en erkend als gender-gerelateerd geweld, maar afgedaan als 'normaal' geweld. Als een vrouwelijk slachtoffer van gender-gerelateerd geweld de hulp van de politie inroept, zal die hoogstwaarschijnlijk wel langskomen, maar zal deze aan de vrouw vragen waarom de man haar heeft geslagen en met haar bespreken hoe zij in de toekomst een woede-uitbarsting van de man kan voorkomen. Daarnaast worden er, zoals reeds vermeld, hoge eisen gesteld aan de bewijslast en hebben veel rechtbanken geen ervaring in het vervolgen van daders van gender-gerelateerd geweld. Deze combinatie van factoren ontmoedigt veel slachtoffers om zich tot de politie en de rechterlijke macht te wenden, aldus de bron.²⁷⁷

²⁷³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 58.

²⁷⁴ The Diplomat, *How do sexual harassment claims fare in China's courts?*, 6 augustus 2021.

²⁷⁵ The Society for Human Resource Management (SHRM), *China's new Civil Code and its impact on harassment*, 12 februari 2021. BBC, Xianzi, *The #MeToo icon China is trying to silence*, 27 september 2021.

²⁷⁶ The Diplomat, *Will China's Civil Code finally get companies to take fighting sexual harassment seriously?*, 4 december 2020.

²⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

Zoals vermeld in subparagraaf 3.1.8, mogen slachtoffers van huiselijk geweld een contactverbod (PPO) aanvragen. Volgens een bron worden veel PPO-aanvragen afgewezen, maar de bron kan het aantal niet nader kwantificeren.²⁷⁸

Tijdens de huidige verslagperiode werd duidelijk dat gender-gerelateerd geweld een maatschappelijk probleem van betekenis bleef. De volgende twee voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

In september 2020 stak een man genaamd Tang Lu zijn ex-vrouw Lhamo²⁷⁹ in brand. Deze geweldsdaad vond plaats in de zuidwestelijke provincie Sichuan. De vrouw stierf enkele weken later aan haar brandwonden. Tang had haar jarenlang mishandeld en uiteindelijk waren zij van elkaar gescheiden. Tang wilde opnieuw met Lhamo trouwen, maar zij wees zijn verzoeken af. Op 24 juli 2022 werd Tang door de autoriteiten geëxecuteerd (voor meer informatie over de doodstraf, raadpleeg paragraaf 3.10).²⁸⁰

Op 10 juni 2022 vond er opnieuw een incident plaats dat de Chinese samenleving schokte. In een barbecuerestaurant in Tangshan, een stad in de noordelijke provincie Hebei, werden vier vrouwen gemolesteerd door een groep mannen. Eerst legde een van de mannen zijn hand op de rug van een vrouw. Toen zij zijn ongewenste toenadering afwees, werden zij en haar drie vrouwelijke tafelgenoten aangevallen door de man en zijn vrienden.²⁸¹ Terwijl vrouwenrechtenactivisten spraken over een typisch voorbeeld van gender-gerelateerd geweld, stelden de Chinese autoriteiten dat het incident voortvloeide uit bendege geweld.²⁸² Op 29 augustus 2022 maakten de autoriteiten bekend dat ze naar aanleiding van het incident 28 bendeleden hadden aangeklaagd die schuldig zouden zijn aan verschillende vergrijpen, zoals roofovervallen en het uitbaten van illegale casino's.²⁸³

Volgens een bron bestaan er geen opvanghuizen die zich specifiek richten op vrouwelijke slachtoffers van gender-gerelateerd geweld. Wel zijn er opvanghuizen waar verschillende doelgroepen terecht kunnen, waaronder daklozen en vrouwelijke slachtoffers van gender-gerelateerd geweld. Deze opvanghuizen worden door verschillende lagen van het Chinese overheidsbestel beheerd. De locaties van deze opvanghuizen zijn veelal niet geheim, waardoor slachtoffers van gender-gerelateerd geweld zich niet kunnen verbergen voor de daders, aldus dezelfde bron. Daarnaast komt het volgens de bron veel voor dat zowel het vrouwelijke slachtoffer als de lokale afdeling van de *All-China Women's Federation* (ACWF), een door de staat gesponsorde vrouwenorganisatie, niet op de hoogte is van eventuele opvangmogelijkheden.²⁸⁴

²⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

²⁷⁹ Ook gespeld als 'Lamu'.

²⁸⁰ SCMP, *Chinese man who set ex-wife on fire during livestream executed*, 23 juli 2022. The Independent, *China executes man who set his wife on fire while she was livestreaming*, 24 juli 2022. Cable News Network (CNN), *China executes man who set fire to his ex-wife during livestream*, 25 juli 2022.

²⁸¹ CNN, *'This could happen to any of us', Graphic video of men stomping on a woman's head shakes China to the core*, 14 juni 2022. BBC, *Tangshan, Chinese police deputy dismissed over attack on female diners*, 21 juni 2022. The Washington Post, *After restaurant attack, authorities continue to gaslight China's women*, 23 juni 2022.

²⁸² The Washington Post, *After restaurant attack, authorities continue to gaslight China's women*, 23 juni 2022. The New York Times, *China charges 28 people, months after brutal beating of women*, 29 augustus 2022.

²⁸³ The New York Times, *China charges 28 people, months after brutal beating of women*, 29 augustus 2022.

²⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

4.3 Alleenstaande vrouwen en ongehuwde moeders

Een alleenstaande moeder die een kind baart, kan voor dit kind een hukou-registratie krijgen (raadpleeg paragraaf 2.2 voor meer informatie over het hukou-systeem).²⁸⁵ Deze registratie geeft het kind toegang tot basale diensten als onderwijs en gezondheidszorg.²⁸⁶ In China is het niet toegestaan voor alleenstaande vrouwen om via kunstmatige inseminatie zwanger te worden. Dit zet veel alleenstaande vrouwen ertoe aan om in het buitenland zwanger te worden met behulp van deze technologie.²⁸⁷ Een alleenstaande vrouw die via kunstmatige inseminatie zwanger is geworden en het kind zelf draagt, kan voor haar kind een hukou-registratie krijgen. Dit kan niet als ze gebruik maakt van een draagmoeder, ook al is zij de genetische moeder. In China kunnen dus alleen geboortemoeders een hukou-registratie krijgen voor het kind.²⁸⁸

Volgens de Chinese nationaliteitswetgeving heeft een in het buitenland geboren kind recht op de Chinese nationaliteit als minimaal één van de ouders een Chinees staatsburger is.²⁸⁹ Als een alleenstaande, Chinese moeder in het buitenland een kind baart, krijgt dit kind echter niet automatisch de Chinese nationaliteit, waarop later in deze alinea wordt teruggekomen. Indien een alleenstaande, Chinese moeder met haar kind terugkeert naar China, dient het kind te reizen op een reisdocument dat door de diplomatieke vertegenwoordiging van China in het desbetreffende geboorteland is opgesteld en afgegeven.²⁹⁰ Voor zover bekend zijn er geen specifieke opvangfaciliteiten voor alleenstaande moeders die met hun in het buitenland geboren kind terugkeren naar China. Zij moeten zich binnen één maand na terugkeer melden bij het kantoor van het Bureau voor Openbare Veiligheid (PSB) waar ze staan ingeschreven. Daar dienen ze een hukou-registratie aan te vragen voor hun in het buitenland geboren kind, aldus een bron. Deze registratie mag niet worden vergeleken met het verkrijgen van de Chinese nationaliteit, waarschuwt dezelfde bron. Wanneer het kind achttien jaar wordt, kan de Chinese nationaliteit worden aangevraagd. Dit is een ingewikkelde procedure en het hangt sterk af van de individuele omstandigheden of de aanvrager daadwerkelijk de Chinese nationaliteit verkrijgt, aldus de bron. De Chinese autoriteiten zouden hier naar verluidt wisselend mee omgaan.²⁹¹

²⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

²⁸⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 59.

²⁸⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 59. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

²⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

²⁸⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 59.

²⁹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 59. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

²⁹¹ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2022.

5 LHBTI²⁹²

5.1 Maatschappelijk klimaat voor LHBTI'ers

Hoewel homoseksualiteit in China sinds 2001 niet langer wordt geclassificeerd als een geestesziekte, zijn er nog steeds instanties die 'conversietherapie' aanbieden. Deze 'therapie' heeft als doel om iemands homoseksuele geaardheid te veranderen in een heteroseksuele.²⁹³ Sommige aanbieders hiervan brengen hun 'diensten' op een discretere wijze op de markt, omdat hun behandelingen in opspraak zijn geraakt.²⁹⁴ Zo raakte tijdens de verslagperiode het verhaal bekend van een instelling in Chongqing die als doel had om gedragingen van tieners te 'reguleren'. Deze instelling deed zich voor als een 'school', waar computerverslavingen, opstandig en ongehoorzaam gedrag en het hebben van een LHBTI-geaardheid werden 'behandeld' door middel van een quasi-militair programma.²⁹⁵

Tijdens de vorige verslagperiode werden sommige LHBTI-gerelateerde beelden en onderwerpen in de massamedia onderwerp van overheidsensuur. Zo draaide in 2019 in de Chinese bioscopen een gecensureerde versie van *Bohemian Rhapsody*, een biografische film over de homoseksuele Queen-zanger Freddie Mercury, waar homo-gerelateerde scènes uit waren geknipt.²⁹⁶ Deze situatie bleef ongewijzigd gedurende de huidige verslagperiode. Zo kwam er een gecensureerde versie van de Amerikaanse comedyserie *Friends* op de Chinese markt, waarin een LHBTI-gerelateerde uitspraak ontbrak.²⁹⁷

Met name in de grote steden bevinden zich LHBTI-uitgaansgelegenheden.²⁹⁸ In die steden bestaat doorgaans meer ruimte voor LHBTI'ers om uiting te geven aan hun seksuele oriëntatie en genderidentiteit dan in rurale gebieden, waar de sociale druk en controle groter zijn.²⁹⁹ Eén bron benadrukt echter dat de grote stad daarmee niet kan worden gezien als een veilige thuishaven voor LHBTI'ers. Ook daar kunnen zij het slachtoffer worden van discriminatie en haatmisdrijven, aldus dezelfde bron.³⁰⁰ Dit blijkt ook uit praktijkvoorbeelden die worden gegeven in paragraaf 5.4 en 5.5.

5.2 LHBTI-organisaties

Volgens een bron zijn er ongeveer dertig LHBTI-organisaties in China.³⁰¹ Het vorige ambtsbericht meldde dat de speelruimte van LHBTI-organisaties onder druk stond.³⁰² Deze situatie duurde voort tijdens de huidige verslagperiode.³⁰³ Zo hief de

²⁹² Sinds 5 april 2022 hanteert het ministerie van Buitenlandse Zaken de verzamelafkorting 'LHBTIQ+'. In de Terms of Reference (ToR) en de vraagstelling aan de vertrouwelijke bronnen is echter nog de afkorting 'LHBTI' gebruikt. Uit methodologisch oogpunt is het daarom niet opportuun om dit met terugwerkende kracht te veranderen in 'LHBTIQ+'. Vandaar dat in dit hoofdstuk 'LHBTI' wordt gebruikt.

²⁹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 61. OutRight Action International, *Precarious progress, Advocacy for the human rights of LGBT people in China*, 16 december 2020, blz. 17. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

²⁹⁴ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 20. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

²⁹⁵ SCMP, *The brutal institutions 'transforming' China's LGBT, nonconformist youth*, 22 november 2020.

²⁹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 60. OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 40. The New York Times, *'Friends' in China, The one where Ross's ex-wife isn't gay*, 14 februari 2022.

²⁹⁷ The New York Times, *'Friends' in China, The one where Ross's ex-wife isn't gay*, 14 februari 2022.

²⁹⁸ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 11. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

²⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³⁰¹ Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

³⁰² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 61.

³⁰³ Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

ShanghaiPRIDE zichzelf op 13 augustus 2020 op als gevolg van toenemende overheidsdruk.³⁰⁴ De ShanghaiPRIDE was na verloop van tijd uitgegroeid van een kleinschalig gebeuren tot een één maand durend evenement dat bestond uit tal van activiteiten, zoals dansfeesten, atletiekwedstrijden, kunsttentoonstellingen, filmvertoningen, banenmarkten en themadebatten.³⁰⁵ LHBTI-activisten ervoeren het einde van de ShanghaiPRIDE als een groot verlies en een grote achteruitgang voor de LHBTI-gemeenschap.³⁰⁶

LGBT Rights Advocacy China was een andere belangrijke LHBT-rechtenorganisatie die zich tijdens de verslagperiode niet kon handhaven. Deze ngo verleende juridische bijstand aan slachtoffers van homofobie op de werkvloer en hielp hen bij het strafrechtelijk vervolgen van hun voormalige werkgevers. Op 5 november 2021 maakte LGBT Rights Advocacy China duidelijk dat het zijn activiteiten niet langer kon voortzetten, gelet op de krimpende ruimte voor LHBTI-rechtenorganisaties.³⁰⁷

5.3 Rechtsgang en vervolging

China kent geen wetgeving die gericht is tegen het hebben van een LHBTI-geaardheid of -identiteit.³⁰⁸ Tegelijk zijn er evenmin speciale beschermingsmechanismen voor LHBTI'ers.³⁰⁹

Het vorige ambtsbericht meldde dat in de rechtsspraak niet eenduidig werd omgegaan met seksuele diversiteit. Bij dergelijke rechtszaken kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een homoseksueel of transgender persoon die discriminatie heeft ondervonden op de werkvloer en vervolgens de werkgever aanklaagt. Zo kon het gebeuren dat de ene lokale rechter in een LHBTI-gerelateerde rechtszaak een transgender persoon in het gelijk stelde, terwijl een andere lokale rechter homoseksualiteit als een bedreiging zag voor de sociale mores en tradities van China.³¹⁰ Deze situatie was gedurende de huidige verslagperiode hetzelfde. De uitkomst van LHBTI-gerelateerde rechtszaken bleef sterk afhankelijk van de behandelende rechter of rechtbank.³¹¹

Een spraakmakende rechtszaak die betrekking had op een conflict tussen een transgender persoon en diens werkgever wordt beschreven in paragraaf 5.5.

Voor zover bekend, was er geen blijk van een actief opsporingsbeleid van de Chinese autoriteiten ten aanzien van LHBTI-individuele in het algemeen.³¹² Een bron merkt wel op dat de autoriteiten zich toededen op het opsporen van LHBTI-activisten en dat ze deze lastigvielen.³¹³ Volgens deze bron kon het lastigvallen van LHBTI-activisten de volgende vormen aannemen:

- LHBTI-activisten voortdurend verantwoording laten afleggen over hun activiteiten en werkzaamheden;
- het blokkeren van sociale media-accounts van LHBTI-activisten;

³⁰⁴ CNN, 'End of the Rainbow', *Shanghai Pride shuts down amid shrinking space for China's LGBTQ community*, 17 augustus 2020. OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 6 en 43. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

³⁰⁵ CNN, 'End of the Rainbow', 17 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

³⁰⁶ CNN, 'End of the Rainbow', 17 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022.

³⁰⁷ AP, *China LGBT rights group shuts down amid hostile environment*, 5 november 2021. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³⁰⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 59.

³⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

³¹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 60.

³¹¹ Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³¹² Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

³¹³ Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

- het verbieden van LHBTI-rechtenorganisaties;
- het berispen van docenten en studenten die opkomen voor LHBTI-rechten;
- het opbellen van familieleden van LHBTI-activisten;
- LHBTI-activisten ervan weerhouden om evenementen te organiseren;
- LHBTI-activisten bij de grens tegenhouden;
- LHBTI-activisten vermanen om geen relatie te hebben met iemand van hetzelfde geslacht.

De bron merkt op dat bovengenoemde voorbeelden niet uitputtend zijn.³¹⁴ Ten aanzien van het berispen van docenten en studenten geeft dezelfde bron het volgende aan. Studenten kunnen schriftelijke waarschuwingen ontvangen waarin staat dat ze niet mogen afstuderen als ze doorgaan met hun LHBTI-rechtenactivisme. Docenten kunnen een waarschuwingsbrief ontvangen waarin wordt bedreigd dat hun lessen over seksualiteit en gender worden geannuleerd. Ook komt het voor dat docenten ertoe worden gedwongen om hun baan op te zeggen, aldus de bron.³¹⁵

Het volgende voorbeeld, dat in mei 2020 naar buiten kwam, is illustratief voor de problemen die docenten kunnen ondervinden als zij zich inzetten voor LHBTI-rechten. In 2015 kwam Cui Le, destijds docent aan de Universiteit van Guangdong, openlijk uit voor zijn homoseksuele geaardheid. Na zijn coming-out nodigde hij activisten en ngo's uit om gastlessen te verzorgen over taal, seksualiteit en gender. Daarop moest Cui van zijn werkgever een schriftelijke verklaring ondertekenen waarin stond dat hij niet langer homoseksualiteit zou bespreken in zijn colleges en dat hij geen ngo's meer zou uitnodigen. Ook moest hij een boete betalen voor het 'uitnodigen van buitenstaanders'. In 2017 besloot Cui zijn werkzaamheden aan de universiteit te staken en een nieuw bestaan op te bouwen in Nieuw-Zeeland.³¹⁶

5.4 Huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht en volmachtregeling

In China mogen personen van hetzelfde geslacht niet met elkaar trouwen en geen kinderen adopteren.³¹⁷ Veel homoseksuele stellen trouwen daarom in het buitenland, zoals in Noord-Amerika en West-Europa. Deze wettelijke verbintenissen zijn bij terugkeer in China niet rechtsgeldig.³¹⁸

Tijdens de vorige verslagperiode slaagden enkele homoseksuele partners erin om elkaar bij bereidwillige notarissen te machtigen als gevolmachtigde. Deze contractuele constructie stond bekend als *yiding jiānhù*. Indien één partner als gevolg van een medische noodsituatie niet handelingsbekwaam was, kon de andere partner namens diegene optreden.³¹⁹

De toegang tot deze volmachtregeling en de reikwijdte ervan dienen niet te worden overschat. Allereerst is de regeling niet specifiek ontwikkeld voor homo- en lesbische stellen die op zoek zijn naar rechtsbescherming. Verder hebben homoseksuele partners die elkaar weten te machtigen niet dezelfde rechten als heteroseksuele partners die getrouwd zijn of een geregistreerd partnerschap

³¹⁴ Vertrouwelijke bron, 22 november 2022.

³¹⁵ Vertrouwelijke bron, 23 november 2022.

³¹⁶ SCMP, *Teacher reveals high price of coming out as gay in China*, 31 mei 2020.

³¹⁷ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 7, 28, 34 en 37. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

³¹⁸ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 29. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022. The Guardian, *Legal quirk allows gay couples in China to get married online in conservative Utah*, 7 oktober 2022.

³¹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 62.

hebben.³²⁰ Daarnaast weigeren sommige notarissen hun medewerking³²¹ of werpen ze barrières op. Zo documenteerde *Sixth Tone*, een onlineblad dat schrijft over eigentijdse aangelegenheden in China, een casus van twee homomannen die elkaar wilden machtigen als belangenbehartiger bij een notariskantoor in Guangzhou. De notaris bracht een aanbetaling in rekening van 100.000 yuan³²² en stelde dit enkel te doen bij homoseksuele stellen. Hierop zagen de mannen af van hun wens om elkaar te machtigen.³²³

5.5 Transgender personen

Zoals vermeld in subparagraaf 3.1.7, werden in april 2022 de voorwaarden voor een geslachtstransitie versoepeld. Desondanks blijven er tal van andere obstakels voor transgender personen bestaan. Het hebben van een transgenderidentiteit wordt in China beschouwd als een geestesziekte. Men spreekt in dit verband van 'transseksualisme' of een *gender identity disorder* (GID).³²⁴ Om in aanmerking te komen voor een geslachtstransitie dient eerst GID te zijn 'gediagnosticeerd'.³²⁵

Daarnaast dienen transgender personen toestemming te krijgen van hun ouders, ook al zijn ze meerderjarig.³²⁶ Dit vereiste kan een groot obstakel vormen, omdat transfobie wijdverbreid is in de Chinese samenleving en veel ouders niet geneigd zijn om hun toestemming te verlenen voor een geslachtstransitie.³²⁷ Zo raakte tijdens de verslagperiode het verhaal bekend van een meerderjarige transgender vrouw genaamd Huang Xiaodi, wier ouders weigerden toestemming te geven, waardoor zij haar geslachtsverandering tegenhielden.³²⁸

Voorts behoort een transgender persoon geen criminele antecedenten te hebben om in aanmerking te komen voor een geslachtsaanpassende operatie.³²⁹ Dit kan een obstakel vormen voor transgender personen die in hun levensonderhoud voorzien als sekswerker, omdat sekswerk in China verboden is. Andere voorwaarden zijn dat een transgender persoon ongehuwd is en reeds vijf jaar of langer de wens heeft uitgesproken om een geslachtstransitie te ondergaan.³³⁰

Transgender personen hebben minder toegang tot de arbeidsmarkt.³³¹ Ook kunnen zij te maken krijgen met transfobie op de werkvloer, zoals blijkt uit het volgende. Op 6 september 2018 ontsloeg Dang Dang, een in Peking gevestigd internetbedrijf,

³²⁰ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 32. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³²¹ Sixth Tone, *For China's same-sex couples, even guardianship is often out of reach*, 30 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022.

³²² Op 30 augustus 2022 was 100.000 yuan volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, €14.471,71 waard.

³²³ Sixth Tone, *For China's same-sex couples, even guardianship is often out of reach*, 30 juni 2022.

³²⁴ The Economist, *A Chinese trans woman wins a surprising legal victory*, 1 augustus 2020. SCMP, *The brutal institutions 'transforming' China's LGBT, nonconformist youth*, 22 november 2020. OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 18 en 21. SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022.

³²⁵ SCMP, *The brutal institutions 'transforming' China's LGBT, nonconformist youth*, 22 november 2020. OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 18 en 21. SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³²⁶ The Economist, *A Chinese trans woman wins a surprising legal victory*, 1 augustus 2020. SCMP, *The brutal institutions 'transforming' China's LGBT, nonconformist youth*, 22 november 2020. OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 21 en 22. SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³²⁷ SCMP, *The brutal institutions 'transforming' China's LGBT, nonconformist youth*, 22 november 2020. OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 21 en 22. SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³²⁸ SCMP, *The brutal institutions 'transforming' China's LGBT, nonconformist youth*, 22 november 2020.

³²⁹ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 21. SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³³⁰ SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022.

³³¹ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 23. SupChina, *China lowers minimum age to 18 for gender reassignment surgery*, 31 mei 2022.

een transgender vrouw wegens ongeoorloofde afwezigheid. Die persoon, bekend onder het pseudoniem 'Gao', was van een geslachtsaanpassende operatie aan het herstellen en de werkgever had geweigerd om daarvoor verlof toe te kennen.³³² In januari 2020 oordeelde een rechtbank in Peking dat Dang Dang ziekteverlof had moeten toekennen en dat Gao op onrechtmatige grond was ontslagen.³³³ De rechtbank droeg het bedrijf op om Gao opnieuw in dienst te nemen en het achterstallige loon uit te betalen.³³⁴

³³² China Law Translate, *Was the Dang Dang case a successful transgender discrimination lawsuit?*, 15 september 2020.

³³³ The Economist, *A Chinese trans woman wins a surprising legal victory*, 1 augustus 2020. China Law Translate, *Was the Dang Dang case a successful transgender discrimination lawsuit?*, 15 september 2020.

³³⁴ The Economist, *A Chinese trans woman wins a surprising legal victory*, 1 augustus 2020.

6 Mensen met hiv³³⁵

In China bestaat toegang tot gratis hiv-testen en antiretrovirale geneesmiddelen.³³⁶ De klinieken van het Chinese *Centre for Disease Control and Prevention* (CDC) en *Voluntary Counselling and Testing* (VCT)-klinieken³³⁷ bieden gratis hiv-testen aan. De CDC-klinieken ressorteren onder de Nationale Gezondheidscommissie (NHC) en de *National Disease Control Administration* (NDCA).³³⁸ Ook stimuleert de Chinese overheid het gebruik van pillen die voor of na de risicovolle seks kunnen worden ingenomen en die de kans op hiv-besmetting verkleinen.³³⁹

Mensen met hiv kunnen te maken krijgen met discriminatie, zoals op de arbeidsmarkt of in de gezondheidssector. Zo dienen sollicitanten voor overheidsvacatures een hiv-test te ondergaan. Als de sollicitant positief test op hiv, komt deze niet in aanmerking voor een baan bij de Chinese overheid.³⁴⁰ Volgens een bron komen mensen met andere ziekten, zoals actieve tuberculose, acute hepatitis, hypertensie en diabetes, evenmin in aanmerking voor een overheidsbaan.³⁴¹

Bovengenoemde praktijk is deels overgeslagen naar de commerciële sector, waarbij sommige werkgevers sollicitanten verplichten om zich te laten testen op hiv. Een bron stelt op de hoogte te zijn van de volgende twee voorbeelden. Eén sollicitant reageerde op de vacature van chef bij een cateringservice. Toen bleek dat de sollicitant seropositief was, kwam deze niet langer in aanmerking voor de functie. Een andere sollicitant reageerde op een vacature bij een lokaal televisiestation. Toen de persoon in kwestie positief testte op hiv, kreeg deze de baan niet aangeboden, hoewel de sollicitant reeds was geslaagd voor de toelatingstest.³⁴²

Mensen met hiv kunnen hun hiv-medicijnen ophalen bij daartoe aangewezen ziekenhuizen. Vaak gaat het om ziekenhuizen die gespecialiseerd zijn in het behandelen van infectieziekten. Reguliere ziekenhuizen behoren mensen met hiv te behandelen indien zij gezondheidsklachten hebben die geen direct verband houden met hiv. Er zijn echter berichten dat mensen met hiv geweerd worden door reguliere ziekenhuizen indien zij voor opname positief testen op hiv.³⁴³

³³⁵ In het Engels bekend als *People Living with HIV/AIDS* (PLWHA).

³³⁶ Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 2 november 2022.

³³⁷ In het Nederlands wordt dit ook wel omschreven als 'vrijwillige hulpverlening en testen op hiv'.

³³⁸ Vertrouwelijke bron, 2 november 2022.

³³⁹ Vertrouwelijke bron, 11 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 2 november 2022.

³⁴⁰ OutRight Action International, *Precarious progress*, 16 december 2020, blz. 26. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³⁴¹ Vertrouwelijke bron, 2 november 2022.

³⁴² Vertrouwelijke bron, 12 juli 2022.

³⁴³ Vertrouwelijke bron, 2 november 2022.

7 Alleenstaande minderjarigen

7.1 Wettelijk kader

Het Burgerlijk Wetboek (BW), dat op 1 januari 2021 van kracht werd (zie subparagraaf 3.1.1), biedt het wettelijk kader waarin is vastgelegd welke vorm(en) van opvang en bescherming moeten worden geboden aan kinderen die verstoken zijn van ouderlijke zorg. Het ministerie van Burgerzaken (MCA) is belast met de uitvoering hiervan. Het MCA opereert op vier niveaus, namelijk op nationaal, provinciaal, gemeentelijk en *county*-niveau.³⁴⁴ Dit ministerie is ook verantwoordelijk voor de opvang van alleenstaande minderjarigen die vanuit het buitenland worden gerepatriëerd naar China.³⁴⁵

Als ouders niet langer voor hun kind kunnen zorgen, komt de juridische voogdij eerst toe aan de grootouders en daarna aan de ooms en tantes van het kind. Het BW maakt geen onderscheid tussen grootouders aan vaders- en moederskant. Als er geen grootouders of ooms en tantes in beeld zijn, kunnen andere individuen of organisaties, zoals een particuliere liefdadigheidsinstelling, de juridische voogdij op zich nemen. Een dergelijke stap dient altijd te worden goedgekeurd door de plaatselijke afdeling van het MCA. In het uiterste geval kan de staat de zorg voor een alleenstaande minderjarige op zich nemen. In een dergelijke situatie komt het kind terecht in een staatsweeshuis.³⁴⁶

7.2 Opvang in de praktijk

Naast staatsweeshuizen bestaan er opvanghuizen die tijdelijke opvang bieden aan straatkinderen, kinderen die slachtoffer zijn geworden van kinderhandel of huiselijk geweld en kinderen die verstoken zijn van ouderlijke zorg. Minderjarigen kunnen tot het achttiende levensjaar terecht in deze opvanghuizen die door afdelingen van het MCA worden beheerd. Deze opvanghuizen, ook wel bekend als *minor protection centres*, zijn gescheiden voor jongens en meisjes. Waar wenselijk en mogelijk worden deze kinderen overgeplaatst naar een weeshuis of pleeggezin.³⁴⁷

Het vorige ambtsbericht meldde dat er in China 176 opvanghuizen waren met een totale capaciteit van 8.000 bedden.³⁴⁸ Naar verluidt stopte het MCA in 2021 met het specifiek vermelden van het aantal opvanghuizen en voegt de aantallen opvang- en weeshuizen sindsdien samen. In het vierde kwartaal van 2021 waren er volgens dit ministerie 801 wees- en opvanghuizen, met een gezamenlijke capaciteit van 95.733 bedden.³⁴⁹

Volgens een bron zijn er ruim voldoende opvanghuizen en is het onaannemelijk dat een alleenstaande minderjarige in China van alle vormen van opvang verstoken blijft. Die bron stelt ook dat kinderen in opvang- en staatsweeshuizen dezelfde

³⁴⁴ China kent in administratief opzicht vier bestuurslagen. De eerste bestuurslaag bestaat uit autonome regio's (bijvoorbeeld Binnen-Mongolië, de TAR en XUAR), speciale bestuurlijke regio's (Hongkong en Macao), provincies en stadsprovincies. De tweede laag wordt gevormd door prefecturen, steden op prefectuurniveau en districten. De derde laag bestaat uit gewesten en stadsgewesten. De vierde laag omvat agglomeraties (*townships*), steden, wijken/buurten, dorpen en gehuchten. De autonome regio's zijn weliswaar in naam 'autonoom', maar in de praktijk echter niet. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, augustus 2000, blz. 10.

³⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 27 juli 2022.

³⁴⁶ Vertrouwelijke bron, 27 juli 2022 en 29 september 2022.

³⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 27 juli 2022.

³⁴⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 62.

³⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2022.

toegang tot diensten hebben als hun leeftijdsgenoten die niet in de opvang verblijven. Aangezien opvanghuizen bestemd zijn voor tijdelijke opvang, meestal met een maximumduur van twaalf maanden, kan in deze instellingen de toegang tot onderwijs echter beperkt zijn, aldus de bron.³⁵⁰

Naar verluidt bestaat er weinig ruimte voor ngo's om opvang te bieden aan alleenstaande minderjarigen. Uit de schaarse, beschikbare informatie kwamen geen concrete indicaties naar voren die erop duiden dat er een illegaal circuit bestond omtrent voogdij, pleegouderschap en adoptie.³⁵¹

³⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 27 juli 2022.

³⁵¹ Vertrouwelijke bron, 27 juli 2022.

8 Religieuze en spirituele minderheden

8.1 Inleiding

Het vorige ambtsbericht beschreef dat het religieuze landschap in China verdeeld was in drie segmenten: een 'rood', 'zwart' en 'grijs' segment.³⁵² Het 'rode' segment verwees naar religieuze en spirituele gemeenschappen die erkend werden door de Chinese autoriteiten. Het 'zwarte' segment bestond uit bewegingen die door autoriteiten in de ban waren gedaan als *xié jiào*, oftewel een 'heterodoxe leer'.³⁵³ De 'grijze' gemeenschappen vormden het grootste segment. Deze gemeenschappen stonden niet onder overheidstoezicht en waren dus volgens de letter van de wet illegaal, maar werden niet als *xié jiào* bestempeld en niet als zodanig vervolgd.³⁵⁴ Voor zover bekend, was de driedeling in 'rood', 'zwart' en 'grijs' tijdens de huidige verslagperiode nog altijd van toepassing.³⁵⁵ Wel zijn de grenzen tussen de segmenten in de afgelopen jaren vervaagd.³⁵⁶ Het kan bijvoorbeeld gebeuren dat 'rode' gemeenschappen, die zich dus hebben geconformeerd aan de religieuze wet- en regelgeving, toch problemen ondervinden met de autoriteiten en feitelijk als 'grijze' gemeenschappen worden bejegend.³⁵⁷

Het vorige ambtsbericht meldde dat de Chinese autoriteiten vijf religies erkenden: boeddhisme, katholicisme, taoïsme,³⁵⁸ islam en protestantisme. Elke religie stond onder toezicht van een zogeheten *Patriotic Religious Association* (PRA): een overkoepelend overheidsorgaan dat toezicht hield op de selectie, opleiding, bijscholing en het handelen van geestelijken van de desbetreffende religie. Zo vielen protestantse en katholieke kerkgenootschappen onder respectievelijk de *Three-Self Patriotic Movement* (TSPM) en de *Chinese Patriotic Catholic Association* (CPCA). De geloofsgenootschappen die waren aangesloten bij een PRA behoorden dus tot het 'rode' segment van het religieuze landschap in China.³⁵⁹ Voor zover bekend was dit 'rode' segment tijdens de huidige verslagperiode nog altijd op deze wijze ingericht.³⁶⁰

8.2 Vervolg van als *xié jiào* bestempelde bewegingen

Leden van een als *xié jiào* bestempelde beweging kunnen worden veroordeeld op grond van artikel 300 van de *Chinese Criminal Code*. Daarin staat onder meer dat men een *xié jiào* niet mag gebruiken 'om de handhaving van de wet te ondermijnen'.³⁶¹ Het vorige ambtsbericht meldde dat de Chinese autoriteiten op nationaal niveau een lijst hadden samengesteld van 22 bewegingen die als *xié jiào* waren aangemerkt. Dit overzicht dateerde van september 2017. Onder andere Falun

³⁵² De begrippen 'rood', 'zwart' en 'grijs' zijn geen officiële categorieën van de Chinese autoriteiten. De termen zijn gemunt door de socioloog Fenggang Yang, die het religieuze landschap in China in deze drie segmenten verdeelt. *The Sociological Quarterly, The red, black, and gray markets of religion in China*, uitgegeven in 2006, blz. 93-122. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

³⁵³ 'Heterodoxe leer' kan in deze context worden begrepen als een leer die 'afwijkt' van een conventionele leer. Het begrip *xié jiào* wordt in het Nederlands en Engels veelal vertaald als 'kwaadaardige sekte' en *evil cult*.

³⁵⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 40.

³⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

³⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

³⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022.

³⁵⁸ Ook wel bekend als 'daoïsme'. Van de vijf genoemde godsdiensten is alleen het taoïsme oorspronkelijk in China ontstaan. Het boeddhisme is vanuit India naar China gekomen. Richard Madsen (red.), *The Sinicization of Chinese religions, from above and below*, uitgegeven op 10 juni 2021, blz. 15 en 19.

³⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 40.

³⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

³⁶¹ The Journal of CESNUR, *Would the real article 300 please stand up? Refugees from religious movements persecuted as Xie Jiao in China, The case of the Church of Almighty God*, september/oktober 2019, blz. 11.

Gong en de Kerk van Almachtige God (CAG) stonden op deze lijst.³⁶² Voor zover bekend, onderging de lijst geen veranderingen tijdens de huidige verslagperiode.³⁶³

Tijdens de voorgaande verslagperiode veroordeelde een lokale rechtbank in de noordwestelijke regio Xinjiang een groep Jehova's getuigen als leden van een *xié jiào*, terwijl hun geloofsgenootschap niet op de nationale lijst stond van als *xié jiào* bestempelde bewegingen.³⁶⁴ Voor zover bekend voegden de Chinese autoriteiten de Jehovah's Getuigen in de huidige verslagperiode niet toe aan de bewuste lijst. Er waren evenmin nieuwe gerechtelijke uitspraken op lokaal niveau bekend, waarin Jehova's getuigen werden veroordeeld als leden van een *xié jiào*.³⁶⁵

Het kwam voor dat de Chinese autoriteiten leden van als *xié jiào* bestempelde bewegingen onder druk zetten om verschillende soorten verklaringen te ondertekenen. De drie meest genoemde staan bekend als de 'drie verklaringen', in het Engels en Chinees de *three statements of three guarantees* en *sān shū*.³⁶⁶ Het gaat om deze drie verklaringen:

- een verklaring van spijtbetuijing (Engels: *statement of repentance*, Chinees: *huǐguò shū*), waarin de betrokkene berouw toont voor het belijden van een religie of het beoefenen van een spirituele leer;³⁶⁷
- een verklaring van belofte (Engels: *statement of guarantee*, Chinees: *bǎozhèng shū*), waarin de betrokkene belooft dat deze de religie of spirituele leer in kwestie niet opnieuw zal belijden dan wel beoefenen;³⁶⁸
- een verklaring van opzegging (Engels: *statement of break-up of statement of severing ties*, Chinees: *juéliè shū*), waarin de betrokkene zich distantieert van de religie of spirituele leer in kwestie.³⁶⁹

Het komt voor dat personen er door middel van marteling toe worden gedwongen om één of meerdere verklaringen te ondertekenen.³⁷⁰

Uit interviews met twee bronnen blijkt dat het ouders, van wie de autoriteiten weten dat ze lid zijn van een als *xié jiào* bestempelde beweging, onmogelijk wordt gemaakt om voor hun kinderen te zorgen. Voor zover bekend zijn er geen gevallen waarbij ouders op formele wijze, dus door middel van een gerechtelijke uitspraak, uit de ouderlijke macht werden gezet vanwege het aanhangen van een verboden religie of spirituele leer. Ouders verliezen veelal op praktische wijze de mogelijkheid om voor hun kind te zorgen.³⁷¹ Indien beide ouders lid zijn van een als *xié jiào* bestempelde beweging, wordt het kind bijvoorbeeld overgedragen aan de grootouders of een staatsweeshuis.³⁷² Is één ouder lid van zo'n beweging, dan

³⁶² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 42 en 95.

³⁶³ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁶⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 42.

³⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁶⁶ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 142. Bitter Winter, *Church of Almighty God members 'deprogrammed' in jail*, 6 januari 2021. CAG, *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report, 2020*, 3 februari 2021, blz. 6 en 24. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

³⁶⁷ Bitter Winter, *Church of Almighty God members 'deprogrammed' in jail*, 6 januari 2021. CAG, *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report, 2020*, 3 februari 2021, blz. 6, 21, 24, 27 en 29. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

³⁶⁸ Bitter Winter, *Church of Almighty God members 'deprogrammed' in jail*, 6 januari 2021. CAG, *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report, 2020*, 3 februari 2021, blz. 6, 21, 24, 27 en 29. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 10 mei 2022.

³⁶⁹ Bitter Winter, *Church of Almighty God members 'deprogrammed' in jail*, 6 januari 2021. CAG, *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report, 2020*, 3 februari 2021, blz. 6, 21, 24, 27 en 29. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

³⁷⁰ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 176, 177 en 179. Bitter Winter, *Church of Almighty God members 'deprogrammed' in jail*, 6 januari 2021. CAG, *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report, 2020*, 3 februari 2021, blz. 12, 13, 14, 21, 26 en 27.

³⁷¹ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁷² Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

wordt het kind veelal ondergebracht bij de andere ouder die deze verboden religie of spirituele leer niet aanhangt.³⁷³ Naar verluidt wordt deze ouder er door de Chinese autoriteiten toe aangezet om het kind af te schermen van de ouder die wel lid is van een als xié jiào bestempelde beweging. Indien de ouder niet meewerkt, mag het kind geen onderwijs volgen, een baan krijgen of naar het buitenland reizen.³⁷⁴

8.3 Falun Gong

8.3.1 Inleiding

Falun Gong kwam in 1992 in de openbaarheid; de Chinese autoriteiten deden deze spirituele leer in 1999 in de ban als xié jiào.³⁷⁵ Li Hongzhi, onder zijn volgelingen bekend als 'Meester Li', richtte Falun Gong op in de noordoostelijke industriestad Changchun.³⁷⁶ Falun Gong heeft onmiskenbaar boeddhistische kanten, maar is in tegenstelling tot het boeddhisme geen geïnstitutionaliseerde religie met godshuizen en een geestelijkheid; het is een spirituele leer.³⁷⁷

Falun Gong komt voort uit *qigong*, een term die verwijst naar een verzameling van eeuwenoude meditatietechnieken en lichamelijke oefeningen.³⁷⁸ Falun Gong kent enerzijds een morele leer en bevat anderzijds een meditatieve component, bestaande uit vijf oefeningen.³⁷⁹ Een andere naam voor Falun Gong is *Falun Dafa*. *Gong* verwijst naar de meditatieve dimensie, terwijl *Dafa* slaat op de morele leer.³⁸⁰ In de praktijk zijn de benamingen inwisselbaar.³⁸¹ Zoals vermeld omvat de meditatieve component van Falun Gong vijf oefeningen; die bestaan elk uit meerdere bewegingen. De eerste vier oefeningen zijn staand; de vijfde oefening vindt zittend plaats.³⁸² In beginsel kan de beoefenaar de oefeningen overal en op ieder moment uitvoeren, maar het geniet de voorkeur om Falun Gong te beoefenen op een schone en rustige plek.³⁸³ De vijf oefeningen zijn onder de volgende benamingen bekend:

1. 'Boeddha toont duizend handen' (Chinees: *fó zhǎn qiān shǒu fǎ*);
2. 'de staande houding van Falun' (Chinees: *fǎ lún zhuāng fǎ*);
3. 'de twee kosmische uitersten doordringen' (Chinees: *guān tōng liǎng jí fǎ*);
4. 'de hemelse circulatie van Falun' (Chinees: *fǎ lún zhōu tiān fǎ*);
5. 'versterken van de goddelijke krachten' (Chinees: *shén tōng jiā chí fǎ*).³⁸⁴

³⁷³ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

³⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 44.

³⁷⁶ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 31. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

³⁷⁷ Li Hongzhi, *Falun Gong, Nederlandstalige versie*, juli 2007, blz. 17-19. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 44. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 29 april 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Zhong Gong, opgericht door wijlen Zhang Hongbao, was een andere qigong-stroming die als xié jiào in de ban werd gedaan. Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 42, 72 en 343. Bitter Winter, *Zhonggong, The 'cult' that refused to die*, 16 december 2020. Madsen (red.), *The Sinicization of Chinese religions*, uitgegeven op 10 juni 2021, blz. 164 en 165. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022.

³⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 44. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁸¹ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 38. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁸² Li, *Falun Gong*, juli 2007, blz. 68-79, 82, 83, 86-88, 91-95, 97-103. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

³⁸³ Li, *Falun Gong*, juli 2007, blz. 122. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

³⁸⁴ Li, *Falun Gong*, blz. 65, 66, 80, 84, 89 en 96. Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

Hoewel qigong van origine een traditie is onder Han-Chinezen, werd Falun Gong in de jaren negentig dusdanig populair dat het ook bij etnische minderheden ingang vond.³⁸⁵ Zo stelt één bron op de hoogte te zijn van Oeigoeren en etnische Koreanen, oftewel Chinese staatsburgers met de Koreaanse etniciteit, die Falun Gong beoefenen.³⁸⁶

Toen de Chinese autoriteiten in juli 1999 Falun Gong als xié jiào in de ban deden, schatte het Bureau voor Openbare Veiligheid (PSB) het aantal Falun Gong-beoefenaars op zeventig miljoen.³⁸⁷ Het is moeilijk om te zeggen hoeveel Falun Gong-beoefenaars er thans in China zijn. Schattingen lopen uiteen van 300.000 tot 3 miljoen. Dit komt mede doordat Falun Gong geen officieel lidmaatschap verstrekt aan mensen en vanwege de vervolging noodgedwongen ondergronds voortleeft. Degenen die Falun Gong beoefenen verwijzen simpelweg naar zichzelf als 'beoefenaars', in het Chinees aangeduid als *xuéyuán*.³⁸⁸ De Falun Gong-gemeenschap in Nederland telt naar verluidt minstens negentig personen.³⁸⁹

8.3.2 *Vervolging van Falun Gong-beoefenaars en behandeling van hun familieleden*

Minghui is een nieuwsbron die gelieerd is aan de Falun Gong-beweging en specifiek bericht over de vervolging van Falun Gong-beoefenaars. *Minghui* stelde in 2021 naar eigen zeggen 1.187 veroordelingen van Falun Gong-beoefenaars vast. De duur van hun gevangenisstraffen varieerde van drie maanden tot veertien jaar, met een gemiddelde van 3,5 jaar.³⁹⁰ *Minghui* legde in hetzelfde jaar vast dat 132 Falun Gong-beoefenaars het leven hadden verloren als gevolg van de vervolging. De meeste waren doodgemarteld of omgekomen in gevangenschap, omdat hun gezondheidsklachten niet (adequaat) waren behandeld, aldus *Minghui*.³⁹¹ Deze gegevens konden niet worden bevestigd aan de hand van neutrale, verifieerbare bronnen.

De Chinese autoriteiten gaan op verschillende wijzen om met familieleden van beoefenaars die zelf geen Falun Gong beoefenen.³⁹² Zo komt het voor dat ze de familieleden opzetten tegen de beoefenaar met als doel dat die het beoefenen van de leer opgeeft.³⁹³ Eén bron stelt op de hoogte te zijn van enkele gevallen waarbij de echtgenotes van gevangengenomen beoefenaars protesteerden tegen de gevangenzetting van hun echtgenoten en uiteindelijk zelf ook in de gevangenis belandden. Dezelfde bron stelt dat familieleden die zich op de vlakte houden mogelijk problemen met de autoriteiten kunnen ontlopen.³⁹⁴ Een andere bron is naar eigen zeggen op de hoogte van een geval van een man die getrouwd was met een vrouwelijke beoefenaar en die onder druk van de autoriteiten scheidde van zijn vrouw. Anders zou hij zijn baan hebben verloren, aldus de bron.³⁹⁵

Raadpleeg voor informatie over de berichtgeving omtrent orgaanroof bij Falun Gong-beoefenaars paragraaf 3.9.

Raadpleeg voor informatie over de positie van Falun Gong-beoefenaars in Hongkong paragraaf 9.5.

³⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 13 april 2022.

³⁸⁷ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 70, 219, 318 en 334.

³⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

³⁹⁰ Minghui, *Reported in 2021, 1,187 Falun Gong practitioners sentenced for their faith*, 5 januari 2022.

³⁹¹ Minghui, *Reported in 2021, 132 Falun Gong practitioners die in the persecution of their faith*, 8 januari 2022.

³⁹² Vertrouwelijke bron, 29 april 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁹³ Vertrouwelijke bron, 13 april 2022. Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

³⁹⁴ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

³⁹⁵ Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

8.4 Church of Almighty God (CAG)

8.4.1 Inleiding

De Kerk van Almachtige God (CAG) komt voort uit het protestantisme en ontstond in 1991³⁹⁶ in de Centraal-Chinese provincie Henan.³⁹⁷ CAG-leden geloven dat Jezus Christus als 'Almachtige God' is geïncarneerd in het lichaam van een Chinese vrouw. Zij verwijzen naar Almachtige God als een mannelijk figuur. De leerstellingen van dit kerkgenootschap zijn vastgelegd in 'Het Woord verschijnt in het Vlees',³⁹⁸ de Heilige Schrift van de CAG.³⁹⁹ De theologie van de CAG deelt het verleden en heden op in drie tijdvakken. De in het Oude Testament beschreven periode staat bekend als het 'Tijdperk van de Wet'.⁴⁰⁰ De periode van het Nieuwe Testament tot aan de wederkeer van Almachtige God in 1991 wordt het 'Tijdperk van de Genade'⁴⁰¹ genoemd. Sinds de wederkomst van Almachtige God leeft de mensheid in het 'Tijdperk van het Koninkrijk',⁴⁰² zo schrijft de theologie van de CAG voor.⁴⁰³ In de CAG wordt niet gedoopt, aangezien dit kerkgenootschap dopen beschouwt als een ritueel uit het 'Tijdperk van de Genade' dat de mensheid inmiddels achter zich heeft gelaten.⁴⁰⁴

Kerkdiensten van de CAG vinden in China en in de diaspora volgens hetzelfde patroon plaats, aldus twee bronnen. Eerst zingt de congregatie enkele liederen, daarna vindt er een groepsgebed plaats en vervolgens leest men een hoofdstuk voor uit 'Het Woord verschijnt in het Vlees'. Daarna volgt de *fellowship* (Chinees: *jiāo tōng*), waarbij de gelovigen persoonlijke ervaringen met elkaar uitwisselen die verband houden met het voorgelezen hoofdstuk. De dienst eindigt met een lied en een moment van stilte.⁴⁰⁵ Een bron merkt op dat CAG-gelovigen in China niet luidkeels kunnen zingen vanwege het risico dat burens het geluid opvangen en de autoriteiten inschakelen.⁴⁰⁶ Een andere bron zegt dat CAG-gelovigen vanwege veiligheidsrisico's niet zingen in de bebouwde kom. Dezelfde bron deelt mee dat sommige CAG-groepen in China ver de natuur intrekken en zingen op plekken waar geen recreanten komen.⁴⁰⁷

De CAG in de diaspora heeft een systeem ontwikkeld waarmee ze verifieert of een Chinese asielzoeker die stelt lid te zijn van de CAG, daadwerkelijk tot dit kerkgenootschap behoort.⁴⁰⁸ Naar verluidt hanteert de CAG in de diaspora daarbij drie verschillende onderzoeksmethodes. Zo bevraagt ze betrokkene over diens theologische kennis en dient degene te verklaren hoe deze het Woord van Almachtige God heeft ervaren in diens leven. Inmiddels telt de CAG in de diaspora leden uit heel China. Indien de persoon in kwestie stelt uit een bepaalde stad te komen, wordt dit geverifieerd bij geloofsgenoten in de diaspora die uit dezelfde stad komen. Daarnaast beschikt de CAG in het buitenland over middelen om

³⁹⁶ Het vorige ambtsbericht berichtte abusievelijk dat de CAG was ontstaan in 1989 (Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 45). Dit was echter het jaar dat de aardse vrouw, in wie 'Almachtige God' zou zijn geïncarneerd, religieus actief werd. Massimo Introvigne, *Inside The Church of Almighty God, The most persecuted religious movement in China*, 2020, blz. 29.

³⁹⁷ Introvigne, *Inside The Church of Almighty God*, 2020, blz. 29 en 30.

³⁹⁸ In het Engels bekend als *The Word appears in the Flesh*.

³⁹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 45.

⁴⁰⁰ In het Engels bekend als *Age of Law*.

⁴⁰¹ In het Engels bekend als *Age of Grace*.

⁴⁰² In het Engels bekend als *Age of Kingdom*.

⁴⁰³ Introvigne, *Inside The Church of Almighty God*, uitgegeven in 2020, blz. 27 en 36. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. CAG, *Het Woord verschijnt in het vlees*, ongedateerd (gedownload van de officiële website van de CAG op 13 mei 2022), blz. 6-11.

⁴⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

⁴⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴⁰⁸ Eileen Barker en James T. Richardson (red.), *Reactions to the law by minority religions*, uitgegeven in 2021, blz. 201.

medegelovigen in China te kunnen bereiken om bij hen te verifiëren of een asielzoeker daadwerkelijk een CAG-gelovige is.⁴⁰⁹ Indien iemand als zodanig is geïdentificeerd, geeft het kerkgenootschap een verklaring ter bevestiging af, een zogeheten *Letter of Attestation*, aldus een bron.⁴¹⁰

Eén bron stelt dat de CAG in China meer dan drie miljoen leden telt;⁴¹¹ een andere bron spreekt over 'miljoenen leden'.⁴¹² De CAG-gemeenschap in Nederland telt naar verluidt meer dan honderd leden.⁴¹³

8.4.2 *Vervolging van de CAG*

Gedurende de verslagperiode beschouwden de Chinese autoriteiten de CAG als een *xié jiào* en werden leden van dit kerkgenootschap vervolgd.⁴¹⁴ De CAG brengt jaarlijks een verslag uit over de behandeling van CAG-gelovigen door de autoriteiten. Volgens de CAG kregen 1.452 CAG-gelovigen in 2021 op grond van artikel 300 van de Chinese Criminal Code een gevangenisstraf opgelegd. Van hen kregen 632 gelovigen een straf van 3 jaar of langer, 72 een straf van 7 jaar of langer en 10 gelovigen een straf van 10 jaar of langer. Verder verloren in 2021 negen gelovigen in detentie het leven, aldus de CAG. Zij kwamen volgens haar om als gevolg van marteling, omdat ze in detentie medische klachten kregen die onbehandeld bleven of omdat ze uit wanhoop zichzelf van het leven beroofden.⁴¹⁵ Deze gegevens konden niet worden bevestigd aan de hand van neutrale, verifieerbare bronnen.

8.5 'Grijze' kerken

8.5.1 *Vervolging van 'grijze' kerken*

Het vorige ambtsbericht meldde dat de 'grijze' kerken onder grote druk stonden.⁴¹⁶ Deze situatie bleef hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode.⁴¹⁷ Eén bron merkte daarbij op dat de situatie van 'grijze' kerken van plek tot plek verschilde. In sommige gevallen hadden de lokale autoriteiten de handen vol aan andere zaken, zoals het bestrijden van de coronapandemie, en gedoogden zij 'grijze' kerken, mits deze niet voor 'problemen' zorgden. Op andere plekken daarentegen gold het juist als een prioriteit voor lokale autoriteiten om ervoor te zorgen dat 'grijze' kerken zich gingen aansluiten bij een PRA.⁴¹⁸

De volgende voorbeelden brengen de repressie van 'grijze' kerken tijdens de verslagperiode in beeld. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen niet als uitputtend worden beschouwd. Uit de voorbeelden zal blijken dat veel leiders van 'grijze' kerken strafrechtelijk werden vervolgd voor het plegen van fraude.⁴¹⁹ In de context van de vervolging van 'grijze' gemeenschappen verwijst 'fraude' naar het gebruik om te collecteren.⁴²⁰

⁴⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴¹⁰ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

⁴¹¹ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

⁴¹² Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴¹³ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022.

⁴¹⁴ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴¹⁵ CAG, *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report 2021*, 3 maart 2022, blz. 2, 6 en 7.

⁴¹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 46.

⁴¹⁷ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

⁴¹⁸ Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022.

⁴¹⁹ Christian Solidarity Worldwide (CSW), *Pastors or fraudsters?, Neither registered nor unregistered religious leaders are safe from the Chinese Communist Party's false allegations*, 5 juli 2021.

⁴²⁰ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

Het vorige ambtsbericht beschreef dat de Chinese autoriteiten in december 2018 een inval deden bij de *Early Rain Covenant Church*⁴²¹ in Chengdu, een stad in Zuidwest-China.⁴²² Deze 'grijze' protestantse kerk was in de optiek van de autoriteiten te groot en zichtbaar geworden.⁴²³ Bij de inval werd onder meer dominee Wang Yi opgepakt. Op 30 december 2019 kreeg hij een gevangenisstraf van negen jaar opgelegd wegens het leiden van een illegaal kerkgenootschap.⁴²⁴ Op 1 november 2021 berichtte *ChinaAid*, een in Amerika gevestigde non-profitorganisatie die zich inzet voor vervolgte christenen in China,⁴²⁵ dat Wang Yi voor het eerst sinds meer dan drie jaar zijn vrouw mocht ontvangen in de gevangenis. Naar verluidt verkeerde Wang Yi in goede gezondheid, maar had hij veel gewicht verloren.⁴²⁶

De strafrechtelijke vervolging van Zhang Chunlei was een andere casus die tijdens de verslagperiode in het oog sprong. Zhang bekleedde de functie van ouderling binnen de *Ren'ai Reformed Church*, een 'grijze' protestantse kerk in Guiyang,⁴²⁷ de hoofdstad van de zuidwestelijke provincie Guizhou. Op 16 maart 2021 pakten de autoriteiten Zhang op.⁴²⁸ Zhang had zich eerder solidair verklaard met Wang Yi toen deze werd gearresteerd.⁴²⁹ Volgens de autoriteiten zou de ouderling fraude hebben gepleegd⁴³⁰ en hebben geprobeerd om het staatsgezag te ondermijnen.⁴³¹

Op 11 februari 2022 veroordeelde een districtsrechtbank Hao Zhiwei tot een gevangenisstraf van acht jaar wegens fraude. Als dominee van een 'grijze' protestantse kerk in de Centraal-Chinese provincie Hubei had zij collectegeld in ontvangst genomen. Hao was op 31 juli 2019 al eerder gearresteerd.⁴³²

Op 21 augustus 2022 deed de politie een gewelddadige inval in de *Sunshine Reformed Church*.⁴³³ Deze 'grijze' protestantse kerk stond in Changchun, een stad in de noordoostelijke provincie Jilin.⁴³⁴ Het kerkgenootschap had geweigerd om zich aan te sluiten bij de 'rode' protestantse TSPM.⁴³⁵ Twee vrouwen die door de politie waren geslagen moesten voor behandeling worden opgenomen in het ziekenhuis. De politie arresteerde in totaal negen personen, onder wie dominee Guo Muyun.⁴³⁶ Hij had zich eerder solidair verklaard met Wang Yi.⁴³⁷

⁴²¹ In het Nederlands staat dit kerkgenootschap bekend als de 'Vroege Regen Verbondskerk'. In het Engels wordt deze kerk ook wel kortweg *Early Rain Church* genoemd. De benaming in het Chinees luidt *Qīyǔ shèng yuē jiàohuì*.

⁴²² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 47.

⁴²³ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴²⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 47.

⁴²⁵ *ChinaAid* wordt geleid door Bob Fu, een voormalig huiskerkleider uit China die in 1997 uitweek naar de VS en aldaar *ChinaAid* oprichtte. Voor meer informatie over Bob Fu en *ChinaAid*, bezoek: <https://www.chinaaid.org>.

⁴²⁶ *ChinaAid*, *Pastor Wang Yi visited by wife after three years*, 1 november 2021.

⁴²⁷ In het Chinees staat dit kerkgenootschap bekend als *Rén'ài gǎigé zōngjiào huì*.

⁴²⁸ RFA, *Police, officials raid Bible study group in China's Guiyang*, 18 maart 2021. Bitter Winter, *House church under attack in Guiyang*, 26 maart 2021. *ChinaAid*, *Most recent update from Elder Zhang Chunlei's lawyer*, 12 januari 2022. CSW, *Detained house church leader charged with inciting subversion of state power*, 17 februari 2022.

⁴²⁹ *ChinaAid*, *Most recent update from Elder Zhang Chunlei's lawyer*, 12 januari 2022.

⁴³⁰ *ChinaAid*, *Most recent update from Elder Zhang Chunlei's lawyer*, 12 januari 2022. CSW, *Detained house church leader charged with inciting subversion of state power*, 17 februari 2022.

⁴³¹ CSW, *Detained house church leader charged with inciting subversion of state power*, 17 februari 2022.

⁴³² *ChinaAid*, *House church pastor sentenced to eight years*, 15 februari 2022. Union of Catholic Asian News (UCA News), *Chinese court jails Christian pastor for eight years*, 18 februari 2022.

⁴³³ In het Chinees staat dit kerkgenootschap bekend als *Yángguāng zhī jiā guī zhèng jiàohuì*.

⁴³⁴ *ChinaAid*, *Police violently raided Sunshine Reformed Church and arrested members*, 23 augustus 2022. Bitter Winter, *House churches attacked and banned in several provinces*, 24 augustus 2022. ND, *'Situatie China nu erger voor christenen dan onder Mao'*, 6 september 2022.

⁴³⁵ *ChinaAid*, *Police violently raided Sunshine Reformed Church and arrested members*, 23 augustus 2022. Bitter Winter, *House churches attacked and banned in several provinces*, 24 augustus 2022.

⁴³⁶ *ChinaAid*, *Police violently raided Sunshine Reformed Church and arrested members*, 23 augustus 2022. Bitter Winter, *House churches attacked and banned in several provinces*, 24 augustus 2022. ND, *'Situatie China nu erger voor christenen dan onder Mao'*, 6 september 2022.

⁴³⁷ *ChinaAid*, *Police violently raided Sunshine Reformed Church and arrested members*, 23 augustus 2022.

8.5.2 *Justification by Faith ('Sola Fide')*

Justification by Faith is een lutherse beweging die weigert zich aan te sluiten bij de TSPM. Zij is ook wel bekend onder de Latijnse kerkspreek *Sola Fide*, wat 'door geloof alleen' betekent. Voor meer informatie over *Justification by Faith* wordt verwezen naar het vorige ambtsbericht.⁴³⁸ *Justification by Faith* is niet aangemerkt als een *xié jiào* en valt aldus binnen het 'grijze' spectrum.⁴³⁹

In 2018 bliezen de Chinese autoriteiten met dynamiet de *Golden Lampstand Church* op, een groot kerkgebouw van *Justification by Faith* in de noordelijke provincie Shanxi.⁴⁴⁰ Nadien kwamen de leden van deze congregatie op privéadressen bijeen. De lutheranen in kwestie bleven een doelwit van de autoriteiten. Zo werd op 7 augustus 2021 dominee Wang Xiaoguang gearresteerd.⁴⁴¹ Net als veel andere leiders van 'grijze' kerken werd hij strafrechtelijk vervolgd voor het plegen van fraude.⁴⁴²

8.5.3 *Inlijving van 'grijze' kerken door 'rode' kerken*

De Chinese autoriteiten proberen met een 'wortel-en-stok-methode' de 'grijze' kerken ertoe te bewegen zich te plaatsen onder overheidstoezicht. Enerzijds worden leiders en leden van 'grijze' kerken gestraft als ze zich niet conformeren aan de religieuze wet- en regelgeving, zoals blijkt uit de hierboven genoemde arrestaties, strafrechtelijke vervolgingen en gevangenisstraffen. Anderzijds stellen de autoriteiten 'grijze' kerkgenootschappen bepaalde beloftes in het vooruitzicht als ze zich aansluiten bij de desbetreffende 'rode' PRA. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan financiële overheidssteun.⁴⁴³

Het is onduidelijk hoe succesvol de autoriteiten zijn in het laten inlijven van 'grijze' kerken door 'rode' kerken. Eén bron stelt dat ze 'niet heel succesvol' zijn.⁴⁴⁴ Een andere bron stelt dat de wortel-en-stok-methode 'enige mate van succes' heeft opgeleverd, maar dat het onduidelijk blijft 'tot welke hoogte' dit succes kan worden gemeten.⁴⁴⁵ Wat betreft de 'grijze' tak van de katholieke kerk in China stelde Javier Herrera Corona, de vertegenwoordiger van het Vaticaan in Hongkong, dat deze 'kleiner werd'.⁴⁴⁶ Zie voor meer informatie over de katholieke kerk in China paragraaf 8.6.

Als een 'grijze' kerk zich aansluit bij de desbetreffende PRA, heeft dit verschillende consequenties. De kerk zal ermee akkoord moeten gaan dat ze lid wordt van de PRA en onder direct overheidstoezicht komt te staan.⁴⁴⁷ Verder merkt een bron op dat er binnen de PRA's een proces van homogenisering plaatsvindt. De TSPM, waaronder de 'rode' protestantse kerken vallen, kende van oorsprong enige mate van diversiteit, waarbij iedere denominatie haar eigen muziek, Bijbelonderwijs en vieringen onderhield.⁴⁴⁸ De verscheidene denominaties binnen de TSPM worden

⁴³⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 48.

⁴³⁹ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, 19 februari 2018, blz. 39. Bitter Winter, *Sola Fide Golden Lampstand Church leaders arrested again in Shanxi*, 9 augustus 2021. ChinaAid, *ChinaAid's annual persecution report 2021*, 1 maart 2022, blz. 27.

⁴⁴¹ Bitter Winter, *Sola Fide Golden Lampstand Church leaders arrested again in Shanxi*, 9 augustus 2021. ChinaAid, *ChinaAid's annual persecution report 2021*, 1 maart 2022, blz. 26.

⁴⁴² ChinaAid, *ChinaAid's annual persecution report 2021*, 1 maart 2022, blz. 26.

⁴⁴³ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022.

⁴⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022.

⁴⁴⁶ UCA News, *Vatican scoffs at Taiwan, Hong Kong pullout rumors*, 11 februari 2022.

⁴⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022.

⁴⁴⁸ De TSPM omvat tal van protestantse stromingen, waaronder pinksterchristenen, zevendedagsadventisten (ZDA) en lutheranen.

echter in toenemende mate gedwongen om hetzelfde format aangaande muziek, Bijbelonderricht en vieringen te hanteren.⁴⁴⁹

8.6 Katholieke kerk in China

Het vorige ambtsbericht vermeldde dat de katholieke kerk in China sinds 1951 bestond uit een 'rode' tak die gelieerd was aan de CPCA en een 'grijze' tak die trouw bleef aan het Vaticaan. De 'rode' tak werd geleid door bisschoppen die door de Chinese autoriteiten waren benoemd, terwijl de 'grijze' tak onder leiding stond van bisschoppen die door de paus waren benoemd. Op 22 september 2018 sloten China en Vaticaanstad een voorlopige overeenkomst die beoogde om de 'rode' en 'grijze' takken van de katholieke kerk in China samen te voegen. De inhoud van deze overeenkomst bleef vertrouwelijk, maar voor experts was duidelijk dat de Chinese overheid de bisschopskandidaten mocht selecteren en dat de paus het recht had om deze selectie wel of niet goed te keuren.⁴⁵⁰

Op 22 oktober 2020 verlengden China en het Vaticaan de overeenkomst voor nogmaals twee jaar.⁴⁵¹ Gedurende de verslagperiode kwam er niet meer duidelijkheid over de inhoud ervan. Voor zover bekend heeft de paus tot dusver geen door China geselecteerde bisschopskandidaat afgewezen en heeft China geen bisschop aangesteld die niet vooraf door de paus is goedgekeurd.⁴⁵² Sinds de inwerkingtreding van de overeenkomst in september 2018 zijn er zes bisschoppen benoemd.⁴⁵³ Aangezien het aantal vacante bisschopsposities rond de veertig bedraagt,⁴⁵⁴ kan dit aantal benoemingen als betrekkelijk laag worden beschouwd.⁴⁵⁵

Op 4 oktober 2020, enkele weken voordat China en het Vaticaan overgingen tot het verlengen van de overeenkomst, kondigde hulpbisschop Vincenzo Guo Xijin zijn ontslag aan.⁴⁵⁶ Voordat China en Vaticaanstad in 2018 de overeenkomst sloten, gaf Guo als bisschop leiding aan de 'grijze' katholieken in Mindong, een bisdom in de zuidoostelijke kustprovincie Fujian. Hij was daartoe door de paus benoemd. Als gevolg van de overeenkomst werd Vincent Zhan Silu benoemd als nieuwe bisschop van Mindong. Zhan genoot de goedkeuring van zowel China als het Vaticaan; Guo, die weigerde om zich aan te sluiten bij de CPCA, werd zijn hulpbisschop. Kenners interpreteerden het ontslag van Guo als een teken dat de overeenkomst tussen China en het Vaticaan niet werkbaar bleek.⁴⁵⁷

⁴⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022.

⁴⁵⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 48.

⁴⁵¹ The New York Times, *Vatican extends deal with China over appointment of bishops*, 22 oktober 2020. The Diplomat, *Vatican, China extend bishop agreement over US opposition*, 23 oktober 2020. HKFP, *China and Vatican renew secretive deal on bishops despite US condemnation*, 23 oktober 2020.

⁴⁵² Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022.

⁴⁵³ The Independent, *Hong Kong arrests a Catholic priest for siding with democrats*, 19 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022. ND, *Rome maakt vieze handen in China*, 27 oktober 2022.

⁴⁵⁴ Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022. ND, *Rome maakt vieze handen in China*, 27 oktober 2022.

⁴⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022. The Independent, *Hong Kong arrests a Catholic priest for siding with democrats*, 19 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 24 mei 2022. ND, *Rome maakt vieze handen in China*, 27 oktober 2022.

⁴⁵⁶ AsiaNews, *Mindong, Msgr. Guo Xijin resigns from public office and retires to a life of prayer*, 5 oktober 2022. SCMP, *Chinese bishop resigns before renewal of Beijing-Vatican deal*, 6 oktober 2020.

⁴⁵⁷ AsiaNews, *Mindong, Msgr. Guo Xijin resigns from public office and retires to a life of prayer*, 5 oktober 2022. SCMP, *Chinese bishop resigns before renewal of Beijing-Vatican deal*, 6 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 4 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2022.

Op 22 oktober 2022 verlengden China en het Vaticaan de overeenkomst voor wederom twee jaar.⁴⁵⁸ Voor zover bekend bleef China verantwoordelijk voor het nomineren van bisschopskandidaten en behield de paus de uiteindelijke zeggenschap over de benoemingen.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ The Independent, *Vatican and China extend their deal on bishop appointments*, 22 oktober 2022. ND, *Rome maakt vieze handen in China*, 27 oktober 2022. The Economist, *China wants to 'sinicise' its Catholics*, 22 november 2022.

⁴⁵⁹ The Independent, *Vatican and China extend their deal on bishop appointments*, 22 oktober 2022. The Economist, *China wants to 'sinicise' its Catholics*, 22 november 2022.

9 Hongkong

9.1 Politieke en juridische context

Hongkong was voorheen een Britse kroonkolonie. Op 1 juli 1997 droeg het Verenigd Koninkrijk (VK) de soevereiniteit over aan China. Sindsdien maakt Hongkong als *Special Administrative Region* (speciale bestuurlijke regio, SAR) deel uit van de Volksrepubliek China. Dit houdt in dat Hongkong een autonome status geniet. Zo heeft het een eigen minigrondwet en -parlement, de *Basic Law* ('Basiswet') en de *Legislative Council* (Wetgevende Raad, LegCo).⁴⁶⁰ De term 'minigrondwet' slaat op de omstandigheid dat de Basic Law van Hongkong ondergeschikt is aan de Chinese grondwet.⁴⁶¹ Volgens artikel 158 van de Basic Law heeft de interpretatie van de minigrondwet door het Staand Comité van het Nationaal Volkscongres (NPCSC) het hoogste gezag.⁴⁶² De situatie, waarbij Hongkong en het Chinese vasteland tot hetzelfde land behoren, maar door twee verschillende systemen worden bestuurd, staat bekend als 'één land, twee systemen'.⁴⁶³ Voor meer contextuele informatie wordt verwezen naar het vorige ambtsbericht.⁴⁶⁴

Gedurende de voorgaande verslagperiode kwam de autonome positie van Hongkong almaar verder onder druk te staan. Deze ontwikkeling culmineerde in de aanname van de *National Security Law* (Nationale Veiligheidswet, NSL) op 30 juni 2020. Deze wet maakte de volgende handelingen strafbaar:

- het propageren van afscheiding van de Volksrepubliek China;
- subversie, oftewel het ondermijnen van het gezag van de centrale overheid;
- terrorisme;
- samenspanning met het buitenland of buitenlandse krachten.⁴⁶⁵

Het *Office for Safeguarding National Security* (OSNS) is belast met de uitvoer van de NSL. Dit orgaan is onderdeel van de nationale overheid, niet van de Hongkongse autoriteiten. Volgens artikel 50 van de NSL valt het OSNS voor de vervulling van zijn taken niet onder de rechtsmacht van Hongkong.⁴⁶⁶

Op grond van de NSL kunnen inwoners van Hongkong onder bepaalde omstandigheden worden uitgeleverd aan het Chinese vasteland. Artikel 55 van de NSL luidt dat een verdachte voor een rechtbank op het vasteland kan worden gebracht indien:

- de zaak complex is vanwege betrokkenheid van het buitenland of buitenlandse krachten;
- zich een situatie voordoet, waardoor de Hongkongse autoriteiten niet langer de wet kunnen handhaven;
- de nationale veiligheid in acuut gevaar is.⁴⁶⁷

⁴⁶⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 73.

⁴⁶¹ Vertrouwelijke bron, 23 november 2022. Vertrouwelijke bron, 23 november 2022.

⁴⁶² The Government of the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China, *Basic Law, Chapter VIII, Interpretation and Amendment of the Basic Law, Article 158*, voor het laatst bijgewerkt op 30 april 2021, geraadpleegd op 24 november 2022.

⁴⁶³ In het Engels staat dit beginsel bekend als *one country, two systems*.

⁴⁶⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 73.

⁴⁶⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 73 en 76.

⁴⁶⁶ CD, *Full text, The law of the People's Republic of China on safeguarding national security in the Hong Kong Special Administrative Region*, 1 juli 2020.

⁴⁶⁷ CD, *Full text, The law of the People's Republic of China on safeguarding national security in the Hong Kong Special Administrative Region*, 1 juli 2020.

De wettekst maakt echter niet inzichtelijk in welk stadium iemand kan worden uitgeleverd aan het Chinese vasteland: pas als deze persoon is veroordeeld, wanneer het OSNS beslist de zaak over te nemen, of te allen tijde.⁴⁶⁸ Voor zover bekend, zijn tot dusver geen Hongkongers op grond van de NSL uitgeleverd aan het vasteland.⁴⁶⁹

Artikelen 34 en 38 van de NSL bepalen bovendien dat deze wet extraterritoriale werking heeft. Dit betekent dat niet alleen Hongkongers, maar ook niet-ingezetenen van Hongkong kunnen worden vervolgd op grond van de NSL. Deze wet is niet alleen van toepassing op strafbare handelingen die in Hongkong zijn gepleegd, maar ook daarbuiten.⁴⁷⁰

Tijdens de huidige verslagperiode raakte de uitholling van de autonomie van Hongkong in een stroomversnelling, waarbij de toepassing van de NSL een belangrijke rol vervulde.⁴⁷¹ Volgens de *Hong Kong Democracy Council* (HKDC), een in de VS gevestigde prodemocratische actie- en diasporagroep,⁴⁷² waren er tot op 11 maart 2022 188 mensen gearresteerd op grond van de NSL, onder wie 92 gewone burgers, 81 oppositieleiders en 15 journalisten.⁴⁷³ Op de verdere uitwerking van de NSL zal later in dit hoofdstuk worden teruggekomen.

Op 27 juli 2022 riep het VN-Mensenrechtencomité, dat bestond uit onafhankelijke mensenrechtenexperts, de Hongkongse autoriteiten op om de NSL in te trekken. Het comité meldde dat de inwoners van Hongkong onvoldoende waren betrokken bij de formulering en invoering van de wet en dat deze niet voldeed aan de *International Covenant on Civil and Political Rights* (Internationale Conventie voor Burgerlijke en Politieke Rechten, ICCPR). Nu is het Chinese vasteland niet gebonden aan de ICCPR, omdat China dit verdrag wel heeft getekend maar niet geratificeerd. Maar toen het VK in 1976 de ICCPR ratificeerde, trad Hongkong automatisch toe tot dit verdrag, omdat het destijds een Britse kroonkolonie was. Bij de soevereiniteitsoverdracht in 1997 hadden de Chinese autoriteiten aan de VN toegezegd dat de ICCPR zou blijven gelden voor Hongkong.⁴⁷⁴

De Hongkongse autoriteiten maakten niet alleen gebruik van de NSL om personen voor de rechter te brengen. Tijdens de verslagperiode pasten zij ook in toenemende mate wetgeving uit de koloniale periode toe om verdachten op te pakken. Begin juli 2022 berichtte de *South China Morning Post* (SCMP), een Engelstalige krant in Hongkong,⁴⁷⁵ dat er in de afgelopen 2 jaar 41 personen waren opgepakt op verdenking van *sedition* ('opruiming'). Deze wet was voor het laatst toegepast in 1967. Terwijl overtreders van de NSL levenslang kunnen krijgen, is de maximale gevangenisstraf voor opruiming twee jaar en drie jaar in geval van herhaling. Daar staat tegenover dat voor de autoriteiten de bewijslast in geval van opruiming in de Hongkongse wetgeving lager ligt dan in de NSL.⁴⁷⁶

⁴⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 7 juli 2022.

⁴⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 10 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 21 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 31 oktober 2022.

⁴⁷⁰ CD, Full text, *The law of the People's Republic of China on safeguarding national security in the Hong Kong Special Administrative Region*, 1 juli 2020. Quartz, *China's national security law for Hong Kong covers everyone on Earth*, 1 juli 2020. Fortune, *If you're reading this, Beijing says its new Hong Kong security law applies to you*, 7 juli 2020.

⁴⁷¹ Vertrouwelijke bron, 21 juni 2022. De Volkskrant, *Nog 25 jaar 1 land met 2 systemen?*, 1 juli 2022.

⁴⁷² Voor meer informatie over de HKDC: <https://hkdc.us>.

⁴⁷³ HKDC, *Hong Kong reaches a grim milestone, 1,000 political prisoners*, mei 2022, blz. 6 en 7.

⁴⁷⁴ OHCHR, *UN Human Rights Committee issues findings on Hong Kong, Macao, Georgia, Ireland, Luxembourg and Uruguay*, 27 juli 2022. Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie (VRT), *Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties wil dat China draconische 'veiligheidswet' voor Hongkong intrekt*, 27 juli 2022. The Independent, *UN experts urge Hong Kong authorities to repeal security law*, 28 juli 2022.

⁴⁷⁵ De SCMP wordt over het algemeen gezien als een betrouwbare nieuwsbron, hoewel sommigen zich sinds de overname door Alibaba in 2016 wel zorgen maken over de redactionele onafhankelijkheid van de krant. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2022.

⁴⁷⁶ SCMP, *1 in 5 arrests by Hong Kong's national security police made under colonial-era sedition offence instead of 4*

Zoals aangegeven in subparagraaf 3.1.2, onderging het kiessysteem van Hongkong in maart 2021 een ingrijpende verandering. Voorheen bestond de LegCo uit zeventig volksvertegenwoordigers. De helft van hen, 35 parlementsleden, werd direct gekozen door het Hongkongse electoraat. De andere helft werd gekozen door beroepsgroepen die veelal trouw waren aan Peking.⁴⁷⁷ In opdracht van Peking werd het aantal zetels in de LegCo echter uitgebreid naar negentig en konden voortaan twintig volksvertegenwoordigers direct door het electoraat worden gekozen, dus iets meer dan een vijfde. Op 19 december 2021 vonden er LegCo-verkiezingen plaats. In totaal namen daaraan 153 kandidaten deel die allen vooraf waren goedgekeurd door een Peking-gezind kiescomité. De slogan voor deze verkiezingen luidde *Patriots Governing Hong Kong*.⁴⁷⁸ Er deden geen prodemocratische oppositiekandidaten mee: zij waren niet vooraf goedgekeurd, verkeerden in gevangenschap of ballingschap of hielden zich afzijdig van de in hun ogen illegitieme verkiezingen. De opkomst was met ongeveer dertig procent van de kiesgerechtigden historisch laag. De Peking-getrouwe kandidaten wonnen nagenoeg alle parlementszetels.⁴⁷⁹ Eén zetel kwam in handen van een kandidaat die naar eigen zeggen onafhankelijk was.⁴⁸⁰

Op 8 mei 2022 werd John Lee verkozen tot nieuwe *Chief Executive* (CE), de hoogste bestuurder van Hongkong. De EU uitte zich teleurgesteld over Lees verkiezing en beargumenteerde dat deze niet democratisch was verlopen.⁴⁸¹ Lee was namelijk de enige kandidaat die meedeed aan de CE-verkiezingen. Hij was gekozen door een kiescollege dat exclusief van samenstelling was. Het telde 1.461 leden en bestond hoofdzakelijk uit Peking-gezinde politici en zakenlieden. 1.416 leden stemden voor, 8 stemden tegen, 4 vulden niets in en 33 deden niet mee.⁴⁸² Lee stond te boek als een zogenaamde 'hardliner'. Hij had een politie- en veiligheidsachtergrond en was in deze hoedanigheid betrokken bij het hardhandig neerslaan van de prodemocratische massaprotesten in 2019.⁴⁸³ Vanwege deze betrokkenheid was hij door de VS op een sanctielijst geplaatst.⁴⁸⁴ Op 1 juli 2022 werd Lee als CE geïnstalleerd, waarmee hij zijn voorganger Carrie Lam opvolgde. Deze gebeurtenis viel samen met het 25-jarig jubileum van de soevereiniteitsoverdracht in 1997.⁴⁸⁵

9.2 Vrijheid van meningsuiting onder druk

Hongkong stond in het verleden bekend om zijn levendige en pluriforme medialandschap. Gedurende de verslagperiode werd de persvrijheid in Hongkong ernstig ingeperkt. In 2022 zakte Hongkong van de 80^e naar de 148^e plek op de internationale persvrijheidsindex van Verslaggevers Zonder Grenzen (RSF). Op deze jaarlijkse ranglijst staan 180 landen. Volgens RSF verbleven op het moment van schrijven dertien journalisten in Hongkong in gevangenschap.⁴⁸⁶

crimes laid out in Beijing-imposed law, 5 juli 2022.

⁴⁷⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 73.

⁴⁷⁸ NOS, *Hongkong naar de stembus, maar veel te kiezen is er niet*, 18 december 2021. Reuters, *Hong Kong candidates run in 'patriots-only legislative election'*, 18 december 2021.

⁴⁷⁹ The New York Times, *How Hong Kong's 'Patriots Only' elections bolster Beijing's grip*, gepubliceerd op 18 december 2021, bijgewerkt op 20 december 2021. NOS, *Historisch lage opkomst bij parlementsverkiezingen Hongkong*, 20 december 2021.

⁴⁸⁰ The New York Times, *How Hong Kong's 'Patriots Only' elections bolster Beijing's grip*, gepubliceerd op 18 december 2021, bijgewerkt op 20 december 2021.

⁴⁸¹ Al Jazeera, *John Lee elected as Hong Kong's next chief executive*, 8 mei 2022.

⁴⁸² FT, *Beijing-backed hardliner John Lee chosen as Hong Kong's next leader*, 8 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 9 mei 2022.

⁴⁸³ Raadpleeg voor meer informatie over de massale en soms gewelddadig verlopen demonstraties in 2019: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 74 en 75.

⁴⁸⁴ The New York Times, *Hard-liner who led crackdown on protests is favorite to run Hong Kong*, 6 april 2022. Het FD, *De nieuwe bestuurder van Hongkong was als kind al voor law and order*, 16 mei 2022.

⁴⁸⁵ FT, *Xi Jinping marks Hong Kong handover with call for 'patriots' to bring order*, 1 juli 2022. FT, *Hong Kong's mid-life existential crisis*, 1 juli 2022.

⁴⁸⁶ RSF, *Hong Kong*, ongedateerd, geraadpleegd op 29 juni 2022.

Op basis van de NSL konden de Hongkongse autoriteiten de werkzaamheden van onafhankelijke en kritische mediaplatforms en journalisten belemmeren dan wel stopzetten. De wettekst van de NSL was vaag en breed geformuleerd, waardoor deze op verschillende manieren kon worden geïnterpreteerd en toegepast. Hierdoor wisten journalisten niet langer waar de rode lijnen lagen van de Hongkongse autoriteiten en ontstond er een cultuur van angst en zelfcensuur.⁴⁸⁷

Op 16 maart 2022 vond een voorval plaats dat exemplarisch was voor de angst onder de Hongkongse media. Nadat de nationale overheid medisch personeel van het Chinese vasteland naar Hongkong had gestuurd om de coronacrisis te helpen bestrijden, vroeg een journalist van *Now News* tijdens een persconferentie aan de CE hoe de juridische aansprakelijkheid was geregeld. De journalist wilde weten tot welke instantie Hongkongse coronapatiënten zich moesten wenden indien zij klachten hadden over zorgverleners van het vasteland. Peking-gezinden betichtten de journalist van 'haatzaaien' en vroegen zich af of deze niet de NSL had overtreden. Hierop bood *Now News* excuses aan voor de gestelde vraag.⁴⁸⁸

Hieronder volgen twee andere voorbeelden die illustratief zijn voor de achteruitgang van de mediavrijheid in Hongkong in de verslagperiode. Deze voorbeelden zijn niet uitputtend.

Op 23 juni 2021 kondigde *Apple Daily*, een prodemocratische en oppositiegezinde krant, aan het werk neer te leggen. Een dag later, op 24 juni 2021, verscheen het laatste exemplaar van de krant. Voorafgaand aan de sluiting hadden de Hongkongse autoriteiten de leiding van *Apple Daily* opgepakt, invallen gedaan in de kantoren van de krant en de banktegoeden van het medium bevroren. De gearresteerde eigenaar Jimmy Lai en enkele van zijn medewerkers zouden hebben 'samengespannen met buitenlandse krachten' en daarmee de NSL hebben overtreden.⁴⁸⁹ Op 22 november 2022 bekenden zes voormalige stafleden van *Apple Daily* schuldig te zijn aan 'samenspanning'. De verwachting heerste dat Lai geen schuld zou bekennen en dat zijn strafzaak zou beginnen op 1 december 2022. Hem hing een levenslange gevangenisstraf boven het hoofd.⁴⁹⁰

De Hongkongse autoriteiten wendden niet alleen de NSL aan om het werk van onafhankelijke en kritische journalisten en mediaplatforms te belemmeren of stop te zetten. Op 29 december 2021 deed de Hongkongse politie een inval in de kantoren van *Stand News*, een onafhankelijke internetkrant. Ze pakte daarbij zeven mensen op en bevroor de banktegoeden van *Stand News*. De arrestanten werden niet in het kader van de NSL opgepakt, maar op grond van een wet uit de koloniale periode. Zij zouden zich volgens de autoriteiten schuldig hebben gemaakt aan 'samenzwering om opruiende berichten te publiceren' (raadpleeg voor meer informatie over het begrip 'opruiging' in de juridische context van Hongkong paragraaf 9.1). Nog dezelfde dag hief *Stand News* zichzelf op.⁴⁹¹ Op 31 oktober 2022 stonden Chung Pui-kuen en Patrick Lam, twee voormalige redacteurs van *Stand News*, terecht voor 'opruiging'. Hen hing een gevangenisstraf van maximaal twee jaar boven het hoofd.⁴⁹²

⁴⁸⁷ Hong Kong Journalists Association (HKJA), *Freedom in tatters, 2021 annual report*, 15 juli 2021, blz. 7-9. IFJ, *Lights out, Is this the end for Hong Kong's media?*, An IFJ report on press freedom in Hong Kong 2022, februari 2022, blz. 4. Hong Kong Watch, *In the firing line, The crackdown on media freedom in Hong Kong*, 26 april 2022, blz. 18.

⁴⁸⁸ South China Morning Post (SCMP), *Hong Kong media outlet 'sorry' for question on mainland medical staff complaints*, 17 maart 2022. Vertrouwelijke bron, 21 juni 2022.

⁴⁸⁹ RSF, *The great leap backwards of journalism in China*, 7 december 2021, blz. 34 en 35. IFJ, *Lights out*, februari 2022, blz. 4 en 5. Hong Kong Watch, *In the firing line*, 26 april 2022, blz. 21 en 22.

⁴⁹⁰ The Independent, *6 Apple Daily staff plead guilty to collusion in Hong Kong*, 22 november 2022.

⁴⁹¹ The Guardian, *Hong Kong media outlet Stand News to close after police raid*, 29 juni 2021. IFJ, *Lights out*, februari 2022, blz. 5. Hong Kong Watch, *In the firing line*, 26 april 2022, blz. 24 en 25.

⁴⁹² The Independent, *Hong Kong pro-democracy journalists face sedition trial*, 1 november 2022.

9.3 Maatschappelijk middenveld onder druk

De interpretatie en toepassing van de NSL had niet alleen grote impact op het medialandschap van Hongkong, maar ook op het maatschappelijk middenveld.⁴⁹³ Op 30 juni 2022 berichtte *Hong Kong Free Press* (HKFP), een onafhankelijke, Engelstalige krant, dat sinds de introductie van de NSL op 30 juni 2020 minstens 58 maatschappelijke groepen in Hongkong waren verdwenen, waaronder prodemocratische oppositiepartijen, vakbonden, studentenverenigingen en onafhankelijke mediaplatforms.⁴⁹⁴

Amnesty was een van de 58 groepen die zich niet langer konden handhaven in Hongkong. Op 31 oktober 2021 sloot Amnesty zijn lokale kantoor en eind 2021 volgde het in Hongkong gevestigde regionale hoofdkantoor voor Zuidoost-Azië en de Stille Zuidzee.⁴⁹⁵ Amnesty gaf daarbij te kennen dat het vanwege de NSL niet langer activiteiten in Hongkong kon ontplooiën ter bevordering van de mensenrechten.⁴⁹⁶

Advocaten die zich hadden gespecialiseerd in mensenrechtenzaken kregen als gevolg van de NSL eveneens steeds minder bewegingsruimte. Zo zag de prominente mensenrechtenadvocaat Michael Vidler zich in mei 2022 gedwongen om Hongkong te verlaten. In het verleden had deze Brit de belangen behartigd van prodemocratische activisten, LHBTI-individueen en journalisten. In een NSL-gerelateerde rechtszaak, waarbij Vidler niet betrokken was, werd zijn advocatenbureau Vidler & Co genoemd. Bij de verdachte, die zou hebben deelgenomen aan een illegale bijeenkomst, was een papier gevonden waarop Vidlers bureau vermeld stond als mogelijke aanbieder van rechtsbijstand. Hierop vroeg de rechter zich af of het bureau van Vidler de verdachte had aangemoedigd om deel te nemen aan een ongeoorloofde bijeenkomst. Vidler zag geen andere mogelijkheid dan zijn advocatenpraktijk te sluiten en uit te wijken naar een onbekende bestemming.⁴⁹⁷

9.4 Tiananmen-herdenking (4 juni)

Een ander voorbeeld van de toenemende repressie in Hongkong was dat het niet langer toegestaan was om de dodelijke slachtoffers te herdenken van het neergeslagen studentenprotest op 4 juni 1989 op het Tiananmen-plein in Peking. Ruim dertig jaar lang tolereerden de Hongkongse autoriteiten dat mensen op 4 juni samen kwamen in het Victoriapark om stil te staan bij deze gebeurtenis en de doden te gedenken. In 2020 en 2021 verboden de autoriteiten deze 'Tiananmen-herdenking' met als reden de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. In 2022 verboden ze de herdenking echter expliciet om politieke en veiligheidsredenen.⁴⁹⁸

Op 4 juni 2022 pakte de Hongkongse politie zes mensen op rondom het Victoriapark.⁴⁹⁹ Een van de arrestanten droeg een masker met het opschrift

⁴⁹³ Vertrouwelijke bron, 21 juni 2022.

⁴⁹⁴ HKFP, *Timeline, 58 Hong Kong civil society groups disband following the onset of the security law*, 30 juni 2022.

⁴⁹⁵ In het Engels staat deze regio bekend als *Southeast Asia and the Pacific*.

⁴⁹⁶ Amnesty, *Amnesty International to close its Hong Kong offices*, 25 oktober 2021. The Guardian, *Amnesty International to close Hong Kong offices due to national security law*, 25 oktober 2021. ChinaFile, *Hong Kong's National Security Law made Amnesty International's departure all but inevitable*, 6 december 2021. Vertrouwelijke bron, 21 juni 2022.

⁴⁹⁷ HKFP, *Lawyer Michael Vidler reflects on 19 years of equal rights advocacy in Hong Kong, and his reasons for leaving*, 2 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 21 juni 2022.

⁴⁹⁸ HKFP, *Hongkongers warned not to 'test police' during Tiananmen crackdown anniversary, as force reports calls to join unauthorised assembly*, 2 juni 2022. Al Jazeera, *Police in Hong Kong warn over vigil as Tiananmen 'erased'*, 3 juni 2022.

⁴⁹⁹ BBC, *Tiananmen, Six held in Hong Kong on anniversary of massacre*, 5 juni 2022. FT, *Hong Kong authorities snuff*

Mourning June 4. Volgens de politie hadden de opgepakte personen zich schuldig gemaakt aan het 'mensen aanmoedigen deel te nemen aan ongeoorloofde bijeenkomsten'.⁵⁰⁰ Op het moment van schrijven was onduidelijk wat er was gebeurd met de arrestanten. Eén bron veronderstelt dat er nog geen opvolging had plaatsgevonden en dat de personen op borgtocht vrij waren in afwachting van de volgende stap.⁵⁰¹

Gedurende de verslagperiode werd niet alleen de herdenking zelf verboden, maar werden ook uitingen in de openbare ruimte, die herinnerden aan de neergeslagen studentenopstand op het Tiananmen-plein, verwijderd. Op 2 juni 2021 kondigde het 4 juni-Museum, dat gewijd was aan het studentenprotest van 1989, aan zijn deuren te sluiten. Volgens de Hongkongse autoriteiten zou het niet in het bezit zijn van de juiste vergunning.⁵⁰² Het museum werd beheerd door de *Hong Kong Alliance in Support of Patriotic Democratic Movements of China*, kortweg bekend als de *Hong Kong Alliance* (HKA). De HKA organiseerde tevens de jaarlijkse Tiananmen-herdenking op 4 juni. De autoriteiten beschuldigden deze organisatie ervan 'samen te spannen met buitenlandse krachten'. Vier prominente leden werden op 8 september 2021 opgepakt nadat zij hadden geweigerd om mee te werken aan een strafrechtelijk onderzoek op grond van de NSL. De volgende dag, op 9 september 2021, deed de politie een inval in het museum, waarbij ze verschillende museumstukken in beslag nam.⁵⁰³

Chow Hang-tung was een van de vier prominente leden van de HKA die in september 2021 werden opgepakt. Zij bekleedde binnen deze alliantie de functie van vicevoorzitter. In januari 2022 werd Chow veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijftien maanden wegens het 'deelnemen aan een ongeoorloofde bijeenkomst en het aanmoedigen van anderen om deel te nemen aan een ongeoorloofde bijeenkomst'. Op 11 oktober 2022 ging Chow tegen deze veroordeling in beroep. De HKA had zich reeds in september 2021 opgeheven vanwege de toegenomen overheidsdruk.⁵⁰⁴

Op 22 december 2021 werd een standbeeld weggehaald van het terrein van de Universiteit van Hongkong. Dit beeld met de naam *Pillar of Shame* ('Zuil van schande') herinnerde aan de in 1989 omgekomen studenten. Het was gemaakt door de Deense beeldmaker Jens Galschiøt. Jaarlijks wisten studenten en activisten het standbeeld op 4 juni.⁵⁰⁵ Activisten en mensenrechtenorganisaties veroordeelden de verwijdering van het beeld en stelden dat deze gebeurtenis tekenend was voor de toenemende repressie in Hongkong.⁵⁰⁶

out Tiananmen Square commemorations, 5 juni 2022.

⁵⁰⁰ FT, *Hong Kong authorities snuff out Tiananmen Square commemorations*, 5 juni 2022.

⁵⁰¹ Vertrouwelijke bron, 19 oktober 2022.

⁵⁰² Reuters, *HK's June 4th museum temporarily closes over licensing probe*, 2 juni 2021.

⁵⁰³ The Guardian, *Hong Kong police raid Tiananmen massacre museum*, 9 september 2021. RFA, *Hong Kong police raid Tiananmen Museum, Charge founders with 'subversion'*, 9 september 2021. NOS, *Inval Tiananmen-museum Hongkong, activisten veroordeeld voor herdenking*, 9 september 2021.

⁵⁰⁴ HKFP, *Tiananmen vigil activist Chow Hang-tung appeals conviction, 15-month sentence over banned 2021 commemoration*, 11 oktober 2022.

⁵⁰⁵ The Guardian, *Outcry as memorial to Tiananmen Square victims removed from Hong Kong University*, 23 december 2021. NOS, *Beeld voor slachtoffers bloedbad Tiananmenplein weggehaald in Hongkong*, 23 december 2021.

⁵⁰⁶ The Guardian, *Outcry as memorial to Tiananmen Square victims removed from Hong Kong University*, 23 december 2021.

9.5 Falun Gong-beoefenaars in Hongkong

Voordat de NSL van kracht werd, kon de Falun Gong-gemeenschap in Hongkong openlijk uitkomen voor haar spirituele denkwijzen. Eind juli 2020 berichtte Reuters dat in Hongkong driehonderd mensen regelmatig Falun Gong beoefenden in het openbaar. Met de komst van de NSL vreesden sommige beoefenaars dat Falun Gong ook in Hongkong zou worden vervolgd. In de NSL staat niets opgenomen over de positie van religieuze en spirituele groepen.⁵⁰⁷

Volgens een bron was het tijdens de huidige verslagperiode nog steeds mogelijk om in Hongkong Falun Gong-oefeningen te verrichten in parken, maar was het niet langer toegestaan om optochten en demonstraties te houden. Zo zouden twee Falun Gong-beoefenaars, die een spandoek hadden getoond met het opschrift *Falun Dafa is good*,⁵⁰⁸ strafrechtelijk worden vervolgd, aldus dezelfde bron.⁵⁰⁹ Deze informatie kon niet worden geverifieerd aan de hand van andere bronnen.

Tijdens de verslagperiode kregen representanten van de Falun Gong-gemeenschap in Hongkong te maken met agressie. Op 12 april 2021 beschadigden vier gemaskerde mannen met sloophamers de drukkerij van *The Epoch Times*, een aan Falun Gong-gelieerde krant.⁵¹⁰ Op 11 mei 2021 werd Sarah Liang⁵¹¹ door een onbekende man geslagen met een honkbalknuppel. Liang was zowel de voorzitter van de Hongkongse Falun Gong-vereniging als journalist bij *The Epoch Times*.⁵¹² De Hongkongse politie onderzocht de twee incidenten, maar in beide gevallen kwam het niet tot strafrechtelijke vervolging.⁵¹³ Volgens een bron waren dergelijke geweldsincidenten het werk van individuen die door de Chinese Communistische Partij (CCP) naar Hongkong zouden zijn gezonden,⁵¹⁴ maar dit kon niet worden geverifieerd aan de hand van andere bronnen.

9.6 De BNO-route

Vóór de soevereiniteitsoverdracht van 1 juli 1997 konden Hongkongers een *British National Overseas* (BNO)-status aanvragen. Met deze status, die in 1985 in het leven was geroepen, konden zij zes maanden lang visumvrij in het VK verblijven, al mochten ze er in die periode niet werken of studeren.⁵¹⁵ In reactie op de aanname en implementatie van de NSL stelden de Britse autoriteiten per 31 januari 2021 de zogeheten 'BNO-route' in.⁵¹⁶ Hieronder volgt een uiteenzetting van wat deze route inhoudt, welke voorwaarden eraan zijn verbonden en welke groepen mensen hiervoor in aanmerking komen.

Hongkongers met een BNO-status kunnen een BNO-visum krijgen dat recht geeft op een vijf jaar durend verblijf in het VK. Na deze periode kunnen ze een verblijfsvergunning krijgen voor onbepaalde tijd, in Brits immigratiejargon aangeduid als *Indefinite Leave to Remain* (ILR).⁵¹⁷ Na een jaar gebruik te hebben

⁵⁰⁷ Reuters, *Banned in China, some Falun Gong fear new Hong Kong national security law*, 27 juli 2020.

⁵⁰⁸ In het Chinees luidt deze kreet *Fálún Dǎfǎ Hǎo*. Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 65.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 29 april 2022.

⁵¹⁰ CPJ, *Masked men ransack Epoch Times printer in Hong Kong*, 13 april 2021. HKFP, *Epoch Times says it will 'never back down' after Hong Kong printing press attacked by thugs*, 14 april 2021.

⁵¹¹ Ook 'Leung Zhen' genoemd.

⁵¹² CPJ, *Unidentified attacker beats Epoch Times journalist with bat in Hong Kong*, 11 mei 2021. HKFP, *Hong Kong journalist injured in 'drive-by' baseball bat attack*, 11 mei 2021, bijgewerkt op 12 mei 2021.

⁵¹³ HKFP, *Zero prosecutions, Hong Kong police close investigation into the sixth attack against Epoch Times or its staff*, 6 november 2021, bijgewerkt op 9 november 2021.

⁵¹⁴ Vertrouwelijke bron, 13 april 2022.

⁵¹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 89. BBC, *UK BNO visa, Can Hong Kong residents now live in the UK?*, 1 februari 2021. Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022.

⁵¹⁶ The Migration Observatory, *Q&A, The new Hong Kong British National (Overseas) visa*, 23 november 2020.

⁵¹⁷ Een verblijf voor bepaalde tijd staat in Brits immigratiejargon bekend als *Limited Leave to Remain* (LLR).

gemaakt van hun ILR-status, kunnen BNO-gerechtigden de Britse nationaliteit aanvragen.⁵¹⁸

Niet alleen BNO-statushouders kunnen gebruikmaken van de BNO-route. Ook wie van hen afhankelijk zijn, de zogeheten *dependants* ('afhankelijke personen'), kunnen zich via deze constructie in het VK vestigen. De volgende categorieën van *dependants* zijn te onderscheiden:

- een echtgenoot, echtgenote, geregistreerd partner of ongeregistreerde partner;
- een kind of kleinkind jonger dan achttien jaar;
- een kind of kleinkind ouder dan achttien jaar dat deel uitmaakt van het feitelijk gezinsleven van de BNO-statushouder;
- een ouder, grootouder, broer, zus of kind ouder dan achttien jaar en meer dan gebruikelijk afhankelijk⁵¹⁹ van de BNO-statushouder.⁵²⁰

Op 1 augustus 2022 kondigde Priti Patel, de toenmalige Britse minister van Binnenlandse Zaken, aan dat meerderjarige kinderen van een BNO-statushouder in de nabije toekomst ook gebruik konden maken van de BNO-route, ook al waren zij geen deel van het feitelijk gezinsleven van hun BNO-ouder(s). De verruiming zou gedurende de herfst van 2022 plaatsvinden.⁵²¹

Hongkongers die niet in aanmerking komen voor de BNO-route kunnen een ander visum aanvragen dat hun het recht geeft om te studeren of te werken in het VK, net als andere mensen met een niet-Britse nationaliteit.⁵²²

BNO-statushouders hoeven bij de Britse immigratie-autoriteiten geen BNO-paspoort te tonen om hun status te bewijzen.⁵²³ De Britse autoriteiten beschikken namelijk over een database waarin nagenoeg alle BNO-statushouders geregistreerd staan.⁵²⁴ Op dezelfde dag dat de BNO-route in werking trad, erkenden de Chinese autoriteiten niet langer het BNO-paspoort.⁵²⁵ Derhalve dienen BNO-statushouders op een ander reisdocument van Hongkong naar het VK te reizen.⁵²⁶ Naar verluidt vliegen de meeste BNO-statushouders op een *Hong Kong Special Administrative Region* (HKSAR)-paspoort naar het VK, oftewel een reisdocument dat is opgesteld en afgegeven door de Hongkongse autoriteiten.⁵²⁷

In beginsel kunnen BNO-gerechtigden, dus zowel BNO-statushouders als hun *dependants*, online hun BNO-visum verkrijgen, waarna zij naar het VK kunnen reizen. Het kan echter gebeuren dat een BNO-gerechtigde halsoverkop naar het VK

⁵¹⁸ The Migration Observatory, *Q&A, The new Hong Kong British National (Overseas) visa*, 23 november 2020. BBC, *UK BNO visa, Can Hong Kong residents now live in the UK?*, 1 februari 2021. Hong Kong Watch, *FAQ for Hongkongers, Immigration, BNOs and applying for asylum*, ongedateerd, geraadpleegd op 29 juni 2022.

⁵¹⁹ De Britse immigratie-autoriteiten spreken in dit verband van *exceptional circumstances of high dependency*. Het gaat hierbij om mensen die bijvoorbeeld vanwege ouderdom, een ziekte of beperking voor hun alledaagse noden en behoeftes aangewezen zijn op een BNO-statushouder.

⁵²⁰ Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022. Website van de Britse overheid (Gov.uk), *British National (Overseas) visa*, ongedateerd, geraadpleegd op 26 juni 2022. Hong Kong Watch, *FAQ for Hongkongers, Immigration, BNOs and applying for asylum*, ongedateerd, geraadpleegd op 29 juni 2022.

⁵²¹ The Telegraph, *Hong Kong visa scheme changed to let teenagers aged from 18 come to UK without parents*, 1 augustus 2022. Harper Macleod LLP, *Update on expansion of Hong Kong BN(O) visa route*, 2 augustus 2022. Sky News, *Government extends Hong Kong visa route to young people born after handover to China*, 3 augustus 2022.

⁵²² Website van de Britse overheid (Gov.uk), *British National (Overseas) visa*, ongedateerd, geraadpleegd op 26 juni 2022.

⁵²³ The Migration Observatory, *Q&A, The new Hong Kong British National (Overseas) visa*, 23 november 2020. Website van de Britse overheid (Gov.uk), *British National (Overseas) visa*, ongedateerd, geraadpleegd op 26 juni 2022.

⁵²⁴ Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022.

⁵²⁵ The Guardian, *Hong Kong, China will no longer recognise British national overseas citizens*, 29 januari 2021. Trouw, *China legt zich niet neer bij Britse uitnodiging aan inwoners Hongkong*, 29 januari 2021.

⁵²⁶ Vertrouwelijke bron, 13 en 20 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022.

⁵²⁷ Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 31 oktober 2022.

reist en zich na aankomst wendt tot de Britse immigratie-autoriteiten. In een dergelijke situatie krijgt de betrokkene een tijdelijke status toegekend die bekend staat als *Leave Outside the Rules*. Deze status stelt de betrokkene in de gelegenheid om ter plaatse alsnog een BNO-visum te bemachtigen.⁵²⁸

Aan het BNO-visum zijn kosten verbonden. Een volwassene betaalt 250 pond⁵²⁹ voor een vijfjarig BNO-visum. Ook moet men leges betalen voor een ziektekostenverzekering, bekend als de *Immigration Health Surcharge* (IHS). Een volwassen aanvrager betaalt daarvoor 624,00 pond⁵³⁰ per jaar.⁵³¹ De ziektekostenleges voor een vijfjarig visum bedragen dus in totaal 3.120 pond (624 pond x 5).⁵³² Dit moet meteen bij de visumaanvraag worden betaald.⁵³³ De totale kosten voor een vijfjarig BNO-visum voor een volwassene bedragen dus 3.370 pond (250 pond + 3.120 pond).⁵³⁴ Volgens een bron zal zo'n bedrag voor sommige BNO-gerechtigden een barrière vormen om zich te kunnen vestigen in het VK.⁵³⁵ In het VK bestaat geen (compensatie)regeling voor BNO-gerechtigden die het bedrag niet meteen kunnen betalen.⁵³⁶ Wel kunnen BNO-gerechtigden na aankomst in het VK financiële steun bij de Britse overheid aanvragen als zij in armoede verkeren of in armoede dreigen te komen.⁵³⁷

Op het moment van schrijven waren er 123.400 BNO-aanvragen ingediend, waarvan er 113.742 waren ingewilligd.⁵³⁸

⁵²⁸ Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022.

⁵²⁹ Op 26 juni 2022 had 250 pond een waarde van €292,32 volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor.

⁵³⁰ Op 26 juni 2022 had 624 pond een waarde van €729,63 volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor.

⁵³¹ The Migration Observatory, Q&A, *The new Hong Kong British National (Overseas) visa*, 23 november 2020. BBC, *UK BNO visa, Can Hong Kong residents now live in the UK?*, 1 februari 2021. Website van de Britse overheid (Gov.uk), *British National (Overseas) visa*, ongedateerd, geraadpleegd op 26 juni 2022. Hong Kong Watch, *FAQ for Hongkongers, Immigration, BNOs and applying for asylum*, ongedateerd, geraadpleegd op 29 juni 2022.

⁵³² Op 26 juni 2022 had 3.120 pond een waarde van €3.648,15 volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor.

⁵³³ The Migration Observatory, Q&A, *The new Hong Kong British National (Overseas) visa*, 23 november 2020. Website van de Britse overheid (Gov.uk), *British National (Overseas) visa*, ongedateerd, geraadpleegd op 26 juni 2022. Hong Kong Watch, *FAQ for Hongkongers, Immigration, BNOs and applying for asylum*, ongedateerd, geraadpleegd op 29 juni 2022.

⁵³⁴ Op 26 juni 2022 had 3.370 pond een waarde van €3.940,47 volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor.

⁵³⁵ Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022.

⁵³⁶ Vertrouwelijke bron, 22 november 2022. Vertrouwelijke bron, 28 november 2022.

⁵³⁷ Vertrouwelijke bron, 28 november 2022.

⁵³⁸ The Telegraph, *Hong Kong visa scheme changed to let teenagers aged from 18 come to UK without parents*, 1 augustus 2022. Sky News, *Government extends Hong Kong visa route to young people born after handover to China*, 3 augustus 2022.

10 Tibet

10.1 Inleiding

Naast de Tibetaanse Autonome Regio (TAR) zijn er overwegend Tibetaanse gebieden in andere provincies, te weten Gansu, Qinghai, Sichuan en Yunnan.⁵³⁹ Deze gebieden vallen onder de administratieve noemer van 'prefectuur' of county en staan officieel bekend als Tibetaanse Autonome Prefecturen (TAP's) of *Tibetan Autonomous Counties* (TAC's).⁵⁴⁰ In de context van dit ambtsbericht bestaat 'Tibet' uit zowel de TAR als de overwegend Tibetaanse gebieden in andere provincies. Contextuele, culturele, religieuze en historische informatie over Tibet kan worden gevonden in het vorige ambtsbericht.⁵⁴¹

Het voorgaande ambtsbericht berichtte reeds dat de vrijheden van de Tibetaanse bevolking in China ernstig werden beperkt.⁵⁴² Deze ontwikkeling zette zich onverminderd voort gedurende de huidige verslagperiode. De beperking van de vrijheden van de Tibetaanse bevolking in China manifesteerde zich op verschillende terreinen. Onderstaande voorbeelden dienen ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

10.2 Onderdrukking van de Tibetaanse taal

Het vorige ambtsbericht meldde dat de Chinese autoriteiten het onderwijs in de Tibetaanse taal zoveel mogelijk vervangen door onderwijs in het Chinees. De Tibetaanse taalactivist Tashi Wangchuk, die hiertegen ageerde, werd in januari 2016 gearresteerd en op 22 mei 2018 veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf wegens het aansporen tot separatisme.⁵⁴³ Op 28 januari 2021, vijf jaar na zijn arrestatie, kwam Wangchuk weer vrij.⁵⁴⁴ Hij bleef zich inzetten voor onderwijs in het Tibetaans. Op 12 januari 2022 probeerde Wangchuk tevergeefs een bezoek te brengen aan de gemeentelijke autoriteiten van Yushu, een TAP in de provincie Qinghai, met als doel om aandacht te vragen voor de positie van de Tibetaanse taal. Deze actie kwam hem op een verhoor te staan op 17 januari 2022 dat bijna drie uur duurde.⁵⁴⁵

Op 8 juli 2021 sloten de Chinese autoriteiten zonder opgave van reden de *Sengdruk Taktse Middle School* in Darlag, een county in de provincie Qinghai. Aangezien deze particuliere school onderwijs in het Tibetaans aanbood, voerden Tibet-kenners de sluiting terug op de onderdrukking van de Tibetaanse identiteit, taal en cultuur. Op 1 augustus 2021 arresteerden de autoriteiten Rinchen Kyi, een docente die les gaf op deze school. Zij zou zich schuldig hebben gemaakt aan het aanzetten tot separatisme.⁵⁴⁶ Na acht maanden detentie werd Kyi op 24 april 2022 vrijgelaten.⁵⁴⁷

⁵³⁹ De provincies Qinghai, Sichuan en Yunnan grenzen direct aan de TAR.

⁵⁴⁰ HRW, "No one has the liberty to refuse", *Tibetan herders forcibly relocated in Gansu, Qinghai, Sichuan, and the Tibetan Autonomous Region*, juni 2007, blz. 2.

⁵⁴¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 78 en 79.

⁵⁴² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 79-82.

⁵⁴³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 79.

⁵⁴⁴ International Campaign for Tibet (ICT), *Tibetaanse politieke gevangene Tashi Wangchuk vrijgelaten na vijf jaar gevangenisstraf*, 29 januari 2021. Amnesty International, *Tibetaanse activist Tashi Wangchuk is vrij, maar nog zonder politieke rechten*, 6 april 2021.

⁵⁴⁵ Free Tibet, *Former political prisoner continues advocating for Tibetan language*, 21 januari 2022.

⁵⁴⁶ Tibet Watch, *Teacher from forcibly closed school is arrested and charged with separatism*, 10 augustus 2021. Free Tibet, *Rinchen Kyi released after eight months in detention*, 25 april 2022. RFA, *Tibetan schoolteacher released from jail in Qinghai*, 28 april 2022.

⁵⁴⁷ Free Tibet, *Rinchen Kyi released after eight months in detention*, 25 april 2022. RFA, *Tibetan schoolteacher released from jail in Qinghai*, 28 april 2022.

10.3 Tibetaans boeddhisme verder onder druk

Het vorige ambtsbericht meldde dat het Tibetaans boeddhisme almaar verder onder druk kwam te staan. Zo werden afbeeldingen van de Boeddha vervangen door staatsportretten van president Xi en werden Tibetaans-boeddhistische tempels en kloosters afgebroken dan wel ontdaan van hun karakteristieke kenmerken.⁵⁴⁸ Deze ontwikkeling zette zich onverminderd voort gedurende de huidige verslagperiode. Zo vernietigden de Chinese autoriteiten twee grote Boeddhabeelden in Kardze, een TAP in de provincie Sichuan.⁵⁴⁹ Vanuit Golog, een TAP in de provincie Qinghai, kwamen berichten naar buiten dat de autoriteiten Tibetaans-boeddhistische gebedsvlaggen en rituele vuurhaarden, die bestemd waren voor rookoffers, hadden verwijderd.⁵⁵⁰

De *Dalai Lama* is de hoogste autoriteit binnen het Tibetaans boeddhisme en leeft in ballingschap in India.⁵⁵¹ De *Panchen Lama* vervult binnen het Tibetaans boeddhisme een belangrijke, spirituele rol. Op 14 mei 1995 werd de destijds zesjarige Gedhun Choekyi Nyima aangewezen als de elfde Panchen Lama. Op 17 mei 1995 ontvoerden de Chinese autoriteiten de Panchen Lama.⁵⁵² Op het moment van schrijven werd hij nog altijd vermist.⁵⁵³

10.4 Repressie van Tibetaanse milieuactivisten

Tibetaanse milieuactivisten stonden in de negatieve belangstelling van de autoriteiten. *International Campaign for Tibet* (ICT), een internationale ngo die aandacht vraagt voor de mensenrechtensituatie in Tibet,⁵⁵⁴ bracht in juni 2022 een rapport uit over vijftig Tibetaanse milieuactivisten die sinds 2008 problemen hadden ondervonden met de Chinese autoriteiten. Van hen zaten er 21 een gevangenisstraf uit, waarvan de duur varieerde van 1 jaar en 9 maanden tot 21 jaar en gemiddeld 8,5 jaar bedroeg. Vijf activisten hadden hun straf uitgezeten, maar niet in alle gevallen was bekend of ze daadwerkelijk waren vrijgelaten. Daarnaast waren vier Tibetaanse milieuactivisten omgekomen door toedoen van de Chinese autoriteiten. Eén was er doodgeschoten tijdens een protest, terwijl er drie waren omgekomen in detentie als gevolg van martelingen.⁵⁵⁵

Van de drie Tibetaanse milieuactivisten die in detentie waren overleden, verloor er één het leven tijdens de huidige verslagperiode. Het ging om een activist genaamd Kunchok Jinpa. Op 6 februari 2021 overleed hij als gevolg van de verwondingen die hij tijdens een marteling had opgelopen. Hij was op 8 november 2013 gearresteerd nadat hij buitenlandse media had geïnformeerd over lokale protesten tegen een plan van de Chinese autoriteiten om mijnbouw te gaan ontwikkelen bij een heilige berg. Volgens de autoriteiten had hij daarbij 'staatsgeheimen gelekt'. Jinpa werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 21 jaar, maar overleed na acht jaar gevangenschap.⁵⁵⁶

⁵⁴⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 79 en 81.

⁵⁴⁹ Tibet Watch, *Destruction of Buddha statue, prayer wheels and prayer flags in Drago County*, 24 december 2021. Free Tibet, *Another giant statue of Buddha torn down in Drago County*, 6 januari 2022. TCHRD, *Human rights situation in Tibet, 2021 annual report*, 26 april 2022, blz. 1 en 15.

⁵⁵⁰ RFA, *China takes down Tibetan prayer flags, hoists China's flag instead*, 19 januari 2022.

⁵⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 78.

⁵⁵² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 79. TCHRD, *27th anniversary of enforced disappearance of Tibetan spiritual leader 11th Panchen Lama*, 17 mei 2022.

⁵⁵³ TCHRD, *27th anniversary of enforced disappearance of Tibetan spiritual leader 11th Panchen Lama*, 17 mei 2022.

⁵⁵⁴ ICT, *Steun onze petitie aan premier Mark Rutte en de EU-leiders*, 17 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁵⁵ Bezoek voor meer informatie over ICT de website <https://savetibet.org>.

⁵⁵⁶ ICT, *Environmental defenders of Tibet, China's persecution of Tibetan environmental defenders*, juni 2022, blz. 5 en 16.

⁵⁵⁷ HRW, *Tibetan tour guide dies from prison injuries, Sentenced to 21 years for providing information to foreign media*, 16 februari 2021. RFA, *Tibetan protester dies from prison torture after being released to hospital*, 17 februari 2021. ICT, *Environmental defenders of Tibet*, juni 2022, blz. 7 en 30.

10.5 Zelfverbrandingen

Het komt voor dat Tibetanen zichzelf in brand steken uit protest tegen het Chinese beleid ten aanzien van Tibet. Deze vorm van verzet staat bekend als 'zelfimmolatie'.⁵⁵⁷ In 2020 en 2021 registreerde de ngo ICT geen zelfverbrandingen. In 2022 daarentegen registreerde ICT twee gevallen van zelfimmolatie.⁵⁵⁸ Eén geval betrof de 25-jarige zanger Tsewang Norbu. Hij stak zichzelf in brand op 25 februari 2022 in Lhasa, de hoofdstad van de TAR. Norbu overleed aan de gevolgen van deze protestactie.⁵⁵⁹

10.6 Detentiefaciliteiten

Het is moeilijk om een volledig beeld te krijgen van de detentiepraktijken in Tibet. De beschikbare informatie is namelijk gefragmenteerd. Zo berichtte het Tibetan Centre for Human Rights and Democracy (TCHRD) in december 2021 dat er 1.809 Tibetaanse politieke gevangenen in Chinese gevangenissen zaten. Het TCHRD benadrukte dat het hierbij alleen ging om Tibetanen van wie de politieke gevangenschap was gedocumenteerd. Daaruit kon worden afgeleid dat het werkelijke aantal Tibetaanse politieke gevangenen vermoedelijk hoger lag.⁵⁶⁰

Volgens het *Tibet Research Project*, een onderzoeksproject dat door middel van OSINT detentiefaciliteiten in Tibet in kaart brengt, bevonden zich op het moment van schrijven in Tibet 89 geverifieerde detentiecentra.⁵⁶¹ Het Tibet Research Project maakte daarbij niet duidelijk of 'Tibet' enkel de TAR omvatte of ook de overwegend Tibetaanse gebieden in andere provincies.

10.7 Dwangarbeid

Gedurende de verslagperiode bleven er ook berichten naar buiten komen over het gebruik van Tibetanen als dwangarbeiders. Zo publiceerde data-onderzoeker en China-expert Adrian Zenz in september 2020 een rapport over het zogeheten *Training and Labor Transfer Action Plan*. Volgens de regionale autoriteiten van de TAR betrof het een armoedebestrijdingsplan dat bedoeld was om 'overtollige arbeiders' in de rurale streken van de TAR aan het werk te krijgen. Volgens dezelfde autoriteiten deden Tibetaanse boeren en veenomaden⁵⁶² uitsluitend op basis van vrijwilligheid mee aan dit actieplan. Ze leerden daarbij niet alleen een vak in sectoren als de wegen- en mijnbouw, maar kregen ook training in het tegengaan van 'achterlijk denken' en 'de negatieve invloed van religie', aldus de autoriteiten. Verder kregen deelnemers les in de Chinese taal en het Chinees recht. Volgens gegevens van de autoriteiten van de TAR hadden in de eerste zeven maanden van 2020 543.000 Tibetanen deelgenomen aan het actieplan.⁵⁶³

Volgens Zenz bevatte het Training and Labor Transfer Action Plan een zekere mate van dwang. Zo stonden de regionale autoriteiten onder hoge druk om de gewenste

⁵⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 81.

⁵⁵⁸ ICT, *Self-immolation fact sheet*, voor het laatst bijgewerkt op 6 april 2022, geraadpleegd op 25 mei 2022.

⁵⁵⁹ RFA, *Potala Palace self-immolation identified as popular Tibetan singer*, 4 maart 2022. ICT, *Report of popular Tibetan singer's self-immolation*, 9, maart 2022. TCHRD, *Popular Tibetan singer Tsewang Norbu dies of self-immolation protest*, 15 maart 2022.

⁵⁶⁰ Phayul, *1,809 known Tibetan political prisoners in Chinese prisons*, TCHRD, 10 december 2021.

⁵⁶¹ Tibet Research Project, *Prisons and detention centres located in Tibet & rest of China*, ongedateerd, geraadpleegd op 20 juni 2022. Bezoek voor meer informatie de website <https://tibetresearchproject.org>.

⁵⁶² In de literatuur ook wel aangeduid als 'pastoralisten'.

⁵⁶³ Inter-Parliamentary Alliance on China (IPAC), *Xinjiang's militarized vocational training system comes to Tibet*, 18 september 2020, blz. 1-4.

aantallen 'overtollige arbeiders' aan te leveren. Verder werden de deelnemers 'aangemoedigd' om hun kuddes en land af te staan aan staatscoöperaties. In hoeverre zij hierin keuzevrijheid hadden, bleef onduidelijk. Wel was duidelijk dat het actieplan ernaar streefde Tibetanen in de rurale gebieden van de TAR hun traditionele levenswijze te laten opgeven en als loonarbeider in dienst te treden van de staat. Voor zover bekend bevatte het overheidsprogramma in de TAR geen interneringscomponent zoals in Xinjiang, waar 'overtollige' Oeigoerse arbeidskrachten onvrijwillig werden vastgehouden in detentiekampen.⁵⁶⁴

Naar aanleiding van het rapport van Zenz brachten 63 buitenlandse parlementsleden, verenigd in de *Inter-Parliamentary Alliance on China* (IPAC),⁵⁶⁵ op 22 september 2022 een gezamenlijke verklaring uit. Daarin veroordeelden zij het Training and Labor Transfer Action Plan in de TAR en riepen zij de regeringen van andere landen en de VN op om hiertegen actie te ondernemen.⁵⁶⁶

10.8 Overige voorbeelden van repressie van Tibetanen

Voor Tibetanen is het naar verluidt moeilijk om documenten te laten kopiëren in kopieerwinkels, omdat de Chinese overheid deze winkels in de gaten houdt.⁵⁶⁷ In mei 2010 stelden de Chinese autoriteiten nieuwe regels in voor het kopiëren van documenten in Lhasa. Vanaf dat moment moest iemand die een document wilde laten kopiëren in een kopieerwinkel zich identificeren en werden diens naam,⁵⁶⁸ type identiteitsdocument, identiteitsnummer en adres geregistreerd. Alleen mensen die rechtmatig in Lhasa verbleven, mochten er documenten laten kopiëren.⁵⁶⁹ Deze maatregelen waren een reactie op de gewelddadige ongeregeldeheden die in maart 2008 hadden plaatsgevonden in Lhasa (raadpleeg voor meer informatie over deze geweldsdaden subparagraaf 1.2.2).⁵⁷⁰

Eén bron stelde op de hoogte te zijn van gevallen waarbij Han-Chinese winkeleigenaars weigerden om Tibetaans-boeddhistische teksten te kopiëren, omdat die in het Tibetaans waren geschreven en zij deze taal niet machtig waren. De eigenaren durfden het niet aan om teksten te kopiëren die zij niet begrepen, aldus de bron.⁵⁷¹

Op 5 september 2022 berichtte Human Rights Watch (HRW) dat de Chinese autoriteiten op grootschalige en willekeurige wijze bloedmonsters afnamen bij inwoners van alle zeven prefecturen in de TAR. Dit materiaal kwam terecht in een DNA-databank die de autoriteiten zou moeten helpen bij het bestrijden van misdaad en het opsporen van voortvluchtigen. HRW concludeerde op basis van de beschikbare informatie dat inwoners van de TAR niet konden weigeren om mee te werken. Onder de personen bij wie bloed was afgenomen, waren ook kinderen die naar een basisschool of kinderdagverblijf gingen. HRW stelde dat het afnemen van bloed bij kinderen ten behoeve van misdadbestrijding buitenproportioneel was en hun privacy schond. Ook wees de mensenrechtenorganisatie erop dat noch de

⁵⁶⁴ IPAC, *Xinjiang's militarized vocational training system comes to Tibet*, 18 september 2020, blz. 2, 4 6 en 9.

⁵⁶⁵ De IPAC heeft het streven om de Chinese autoriteiten te laten houden aan het internationaal humanitair recht en democratische landen ertoe te bewegen om in hun relaties met China de mensenrechten te laten prevaleren. Voor meer informatie over de IPAC: <https://ipac.global>. De verklaring was ondertekend door 63 parlementsleden uit Australië, Canada, Tsjechië, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Italië, de EU, Japan, Litouwen, Nederland, Nieuw-Zeeland, Zweden, Zwitserland, het VK en de VS.

⁵⁶⁶ IPAC, *Statement on reports of forced labour in Tibet*, 22 september 2020.

⁵⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022.

⁵⁶⁸ BBC, *New photocopy rules introduced in Tibet*, 19 mei 2010. CD, *Copying services in Lhasa tightened*, 19 mei 2010.

⁵⁶⁹ CD, *Copying services in Lhasa tightened*, 19 mei 2010.

⁵⁷⁰ CD, *Copying services in Lhasa tightened*, 19 mei 2010. Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022.

⁵⁷¹ Vertrouwelijke bron, 30 en 31 mei 2022.

kinderen noch hun ouders of verzorgers hiervoor toestemming hadden verleend.⁵⁷² Op basis van honderd openbare stukken schatte het *Citizen Lab*⁵⁷³ dat de Chinese politie tussen juni 2016 en juli 2022 DNA had afgenomen bij tussen de 919.282 en 1.206.962 personen in de TAR. Dit kwam neer op 25,1% tot 32,9% van de regionale bevolking.⁵⁷⁴

10.9 Tibetanen in India

India herbergt een omvangrijke Tibetaanse diasporagemeenschap. Tibetanen worden in India niet geregistreerd als vluchteling in de zin van het Vluchtelingenverdrag van 1951, maar als *foreigner* ('buitenlander'). Zij krijgen dan een verblijfsdocument dat bekend staat als een *Registration Certificate* (RC).⁵⁷⁵ Een RC⁵⁷⁶ is louter bestemd voor gebruik binnen India.⁵⁷⁷ RC's worden verstrekt door vestigingen van het *Foreigners Registration Office* (FRO) van het Indiase ministerie van Binnenlandse Zaken.⁵⁷⁸

Op basis van een RC kunnen Tibetanen een reisdocument verkrijgen dat een *Certificate of Identity* heet⁵⁷⁹ en dat het mogelijk maakt naar het buitenland te reizen.⁵⁸⁰ Het Indiase ministerie van Buitenlandse Zaken verstrekt deze documenten.⁵⁸¹ Het is onduidelijk of de houders van een Certificate of Identity een stempel moeten hebben met de tekst *No Objection to Return to India* (NORI) om naar het buitenland te mogen reizen. Volgens een bron is zo'n NORI-stempel alleen nodig als iemand voor een kort verblijf naar het buitenland wil. Als iemand zich permanent wenst te vestigen in een ander land, is een NORI-stempel niet vereist, aldus dezelfde bron.⁵⁸² Twee andere bronnen daarentegen stellen dat het gebruik van de NORI-stempel inmiddels is afgeschaft en dat de Indiase autoriteiten tegenwoordig een terugkeervisum aanbrengen in het Certificate of Identity.⁵⁸³ Een van deze bronnen vult daarbij aan dat houders bij iedere diplomatieke vertegenwoordiging van India een terugkeervisum kunnen aanvragen zolang hun reisdocument geldig is.⁵⁸⁴

De *Central Tibetan Administration* (CTA), oftewel de Tibetaanse regering in ballingschap, is gevestigd in Dharamshala, een stad in Noord-India.⁵⁸⁵ De CTA verstrekt een groen boekje⁵⁸⁶ aan Tibetanen in het buitenland in ruil voor een vrijwillige bijdrage.⁵⁸⁷ Met dit document kan iemand aanspraak maken op de dienstverlening van de CTA.⁵⁸⁸

⁵⁷² HRW, *New evidence of mass DNA collection in Tibet, Rural areas, children targeted for intrusive policing*, 5 september 2022.

⁵⁷³ Het Citizen Lab is een onderzoeksbureau dat verbonden is aan de Universiteit van Toronto. Voor meer informatie, bezoek: <https://citizenlab.ca>.

⁵⁷⁴ The Citizen Lab, *Mass DNA collection in the Tibet Autonomous Region from 2016-2022*, 13 september 2022.

⁵⁷⁵ Tibetan Review, *All Tibetan children in India to be registered as foreigners, for residence permit*, 19 februari 2019. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 85.

⁵⁷⁶ Ook wel bekend als *Residential Permit* (RP).

⁵⁷⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 85.

⁵⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 22 juni 2022.

⁵⁷⁹ Ook wel bekend als *Identity Certificate* (IC).

⁵⁸⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 85.

⁵⁸¹ Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 7 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁸² Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022.

⁵⁸³ Vertrouwelijke bron, 7 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁸⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht China, juli 2020, blz. 78.

⁵⁸⁶ In het Engels bekend als *Green Book*. Dit document dient niet te worden verward met de *Green Card*, een Amerikaanse verblijfsvergunning die de houder het recht geeft om voor onbepaalde tijd in de VS te verblijven en te werken.

⁵⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022. CTA, *Green Book (Chatrel)*, ongedateerd, geraadpleegd op 1 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁸⁸ Immigration and Refugee Board (IRB) of Canada, *The 'Green Book' issued to Tibetans, How it is obtained and maintained, and whether holders enjoy rights equivalent to Indian citizenship*, 28 april 2006.

10.10 Paspoorten en terugkeer

De geraadpleegde bronnen verklaren eenduidig dat het voor Tibetanen in China moeilijk, zo niet onmogelijk is om een nationaal Chinees paspoort te verkrijgen.⁵⁸⁹ Paspoortaanvragen van Tibetanen worden veelal zonder opgave van reden afgewezen – hetzij meteen, hetzij na jarenlang wachten.⁵⁹⁰ De bronnen geven tegenstrijdige informatie over hoe paspoortaanvragen van Tibetanen verlopen. Twee van hen verklaren dat de aanvrager zelf een schriftelijke verklaring moet ondertekenen, waarbij deze belooft geen handelingen te zullen verrichten die de nationale veiligheid en belangen van China in het geding brengen.⁵⁹¹ Twee andere bronnen daarentegen stellen dat bij een paspoortaanvraag van een Tibetaan een lid van de (schoon)familie zich moet opwerpen als garantsteller. Dit (schoon)familielid moet beloven dat de aanvrager zal terugkeren naar China.⁵⁹² Volgens een van deze bronnen gebruiken de Chinese autoriteiten deze praktijk als een middel om het gedrag van Tibetaanse paspoorthouders in het buitenland te beïnvloeden. Zo stelt deze bron op de hoogte te zijn van een Tibetaanse paspoorthouder die zich in het buitenland inzette voor de Tibetaanse zaak, waarna die te horen kreeg dat de achtergebleven garantsteller was bezocht door veiligheidsbeambten van het Bureau voor Openbare Veiligheid (PSB).⁵⁹³

Eén bron wijst erop dat enkele Tibetanen er wel in slagen om een Chinees paspoort te verkrijgen. Het gaat hierbij om zakenlieden die in het kader van werk hoofdzakelijk Aziatische landen bezoeken, zoals Thailand en Singapore, en er een belang bij hebben om terug te keren naar China. Hetzelfde geldt voor hooggeplaatste CCP-leden van Tibetaanse origine, aldus dezelfde bron.⁵⁹⁴

De beschikbare informatie over de terugkeer van Tibetanen naar China is gefragmenteerd. Volgens één bron behandelen de Chinese autoriteiten Tibetaanse terugkeerders met wantrouwen. Ze worden in de gaten gehouden door politiebeambten en inlichtingenmedewerkers. Ook moeten terugkerende Tibetanen zich na aankomst eerst melden bij een kantoor van het *United Front Work Department* (UFWD), alvorens zij door kunnen reizen naar huis. Het UFWD, een partijorgaan van de CCP,⁵⁹⁵ instrueert hen dan dat zij over bepaalde onderwerpen, zoals de Dalai Lama en de positie van de Tibetaanse diaspora in India, niet mogen spreken, aldus dezelfde bron.⁵⁹⁶

Volgens een andere bron worden Tibetaanse pelgrims, die terugkeren nadat zij in India Tibetaans-boeddhistische tempels hebben bezocht of Tibetaans-boeddhistische ceremonieën hebben bijgewoond, standaard gedetineerd en verhoord na terugkeer.⁵⁹⁷

⁵⁸⁹ USDoS, *2021 report on international religious freedom, China (includes Tibet, Xinjiang, Hong Kong and Macau)*, 3 mei 2022, blz. 80. Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 7 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁹⁰ Vertrouwelijke bron, 7 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁹¹ Vertrouwelijke bron, 7 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁹² USDoS, *2021 report on international religious freedom, China*, 3 mei 2022, blz. 80. Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁹³ Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁹⁴ Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

⁵⁹⁵ Het UFWD wordt in het Engels kortweg het *United Front* ('Verenigd Front') genoemd.

⁵⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 30 mei 2022.

⁵⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 17 juni 2022.

11 Xinjiang

11.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen verschillende deelonderwerpen aan bod die verband houden met de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Deze regio ligt in het noordwesten van China en heet officieel *Xinjiang Uyghur Autonomous Region* (Oeigoerse Autonome Regio Xinjiang, XUAR). In paragraaf 11.2 staat welke bevolkingsgroepen in Xinjiang woonachtig zijn en hoe groot ze zijn. Ook gaat die paragraaf in op de religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen van Oeigoeren, de grootste oorspronkelijke bevolkingsgroep in Xinjiang. Paragraaf 11.3 biedt een inleiding in de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Paragraaf 11.4 geeft een overzicht van nieuwe informatie over mensenrechtenschendingen alhier die tijdens de huidige verslagperiode naar buiten kwam. Paragraaf 11.5 beschrijft hoe de VN zich verhiel tot de mensenrechtensituatie in Xinjiang en gaat in het bijzonder in op het langverwachte VN-rapport hierover dat eind augustus 2022 werd gepubliceerd. Paragraaf 11.6 biedt een overzicht van de redenen die tot detentie kunnen leiden en beschrijft de omstandigheden en misstanden in de detentiekampen in Xinjiang. Paragraaf 11.7 en paragraaf 11.8 gaan in op de praktijk van gedwongen abortussen en sterilisaties en die van dwangarbeid. Paragraaf 11.9 behandelt de positie van Oeigoeren die ambtelijke of partijfuncties bekleden. Paragraaf 11.10 beschrijft welke surveillancemiddelen en -technieken de Chinese autoriteiten inzetten om de oorspronkelijke bevolkingsgroepen van Xinjiang onder controle te houden. Paragraaf 11.11 bekijkt in welke mate Oeigoeren een Chinees nationaal paspoort kunnen aanvragen en verkrijgen. Paragraaf 11.12 benoemt de verschillen en overeenkomsten in de wijze waarop de autoriteiten omgaan met Oeigoeren en andere minderheidsgroepen in Xinjiang. Paragraaf 11.13 gaat in op de positie van de Oeigoerse diaspora in Turkije en paragraaf 11.14 behandelt hoe Oeigoeren in het buitenland worden bejegend door de Chinese autoriteiten.

11.2 Culturele en religieuze context

Xinjiang wordt van oudsher hoofdzakelijk bewoond door volkeren die Turkse talen⁵⁹⁸ spreken en overwegend de islam aanhangen. De Oeigoeren vormen met ongeveer 12 miljoen mensen de grootste groep binnen dit cluster, gevolgd door Kazachen (1,5 miljoen), Kirgiezen (200.000), Oezbeken (15.000) en een niet nader genoemd aantal Tataren. Verder wonen er in Xinjiang ongeveer negen miljoen Han-Chinezen en bijna één miljoen Hui, oftewel Chinees-talige moslims.⁵⁹⁹ Oeigoeren maken minder dan de helft van de totale bevolking uit in Xinjiang en Han-Chinezen meer dan veertig procent.⁶⁰⁰ Oeigoeren wonen vooral in het zuidelijke deel van Xinjiang, terwijl Han-Chinezen voornamelijk in het noorden van deze regio te vinden zijn.⁶⁰¹ De Kazachen wonen eveneens met name in het noordelijke gedeelte van Xinjiang.⁶⁰²

⁵⁹⁸ Let op, met de term 'Turkse talen' wordt niet gesuggereerd dat deze volkeren Turks spreken, oftewel de officiële taal van Turkije. In de context van Xinjiang gaat het om volkeren die een taal spreken die behoort tot de familie van de 'Turkse talen', waartoe onder meer het Oeigoers en Kazachs behoren. Deze talen zijn wel verwant aan het Turks. In het Engels bestaat qua terminologie een duidelijker onderscheid tussen enerzijds het 'Turks' (*Turkish*) en anderzijds 'Turkse' (*Turkic*) talen.

⁵⁹⁹ Oeigoeren en Kazachen verwijzen naar de Hui met de term 'Doenganen'. Vertrouwelijke bron, 20 september 2022.

⁶⁰⁰ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 13, 14 en 98.

⁶⁰¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 65. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 14.

⁶⁰² Sayragul Sauytbay en Alexandra Cavelius, *Kroongetuige, Een ooggetuigenverslag uit de hel van de Chinese concentratiekampen*, uitgegeven in 2021, blz. 230. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

De Chinese naam *Xinjiang* betekent letterlijk 'Nieuwe Grens' of 'Nieuw Territorium'.⁶⁰³ Identiteitsbewuste en activistische Oeigoeren en Kazachen noemen de regio 'Oost-Turkestan',⁶⁰⁴ in het Oeigoers en Turks *Shärqi Türkistan*⁶⁰⁵ en *Doğu Türkistan*.⁶⁰⁶ Onderling verwijzen Oeigoeren naar Xinjiang ook wel als *Veten*,⁶⁰⁷ wat 'thuisland' betekent.⁶⁰⁸

In religieus opzicht vormen Oeigoeren geen monolithisch geheel. De overgrote meerderheid is moslim, maar er zijn ook Oeigoerse atheïsten, boeddhisten en christenen.⁶⁰⁹ Zo is het verhaal bekend van Alimujiang Yimiti. Deze Oeigoer bekeerde zich in 1995 van de islam tot het christendom en werd de leider van een illegale protestantse huiskerk. In 2008 werd hij opgepakt en in het daarop volgende jaar veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf.⁶¹⁰

11.3 Inleiding in de mensenrechtensituatie in Xinjiang

Gedurende de vorige verslagperiode kreeg de behandeling van Oeigoeren al veel aandacht van internationale media en ngo's. Op basis van gelekte Chinese overheidsdocumenten schatten zij dat er circa één miljoen mensen in detentiekampen zaten.⁶¹¹ Op het moment van schrijven had het Australian Strategic Policy Institute (ASPI) 385 detentiefaciliteiten in Xinjiang geïdentificeerd op basis van satellietbeelden en *Open Source Intelligence* (OSINT).⁶¹² Sauytbay, een voormalige arts en schooldirecteur uit Xinjiang, stelt dat er in Xinjiang ook ondergrondse kampen zijn die niet gemakkelijk in beeld kunnen worden gebracht met satellieten. Zij schat dat er bijna drie miljoen mensen vastzitten in Xinjiang.⁶¹³

De aandacht van de internationale media en ngo's voor de behandeling van Oeigoeren bleef ook in de huidige verslagperiode onverminderd hoog; later in dit hoofdstuk komt dit aan de orde. Tijdens deze verslagperiode begonnen ook landen zich uit te spreken over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Op 19 januari 2021 verklaarde Mike Pompeo, destijds de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, dat de Chinese autoriteiten genocide pleegden op Oeigoeren en andere minderheden in Xinjiang.⁶¹⁴ In hetzelfde jaar bestempelden de parlementen van Canada, Nederland, het VK, Litouwen en Tsjechië de behandeling van Oeigoeren door China als genocide.⁶¹⁵ Een meerderheid van de Tweede Kamer deed dat op 25 februari 2021.⁶¹⁶ Op 15 juni 2021 nam het Belgisch parlement een resolutie aan waarin gewaarschuwd werd dat er een ernstig risico van genocide bestond tegen de Oeigoerse minderheid door China.⁶¹⁷

⁶⁰³ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 12. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 13. Sauytbay en Cavellius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 10. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 19.

⁶⁰⁴ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 11. Sauytbay en Cavellius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 10. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 17.

⁶⁰⁵ Wilson Center, *Great wall of steel, China's global campaign to suppress the Uyghurs*, maart 2022, blz. xvi. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁶⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2022.

⁶⁰⁷ Ahmedjan Kasim, *De Oeigoerse droom, Mijn strijd tegen Chinese onderdrukking*, uitgegeven in april 2022, blz. 11.

⁶⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁶⁰⁹ Gutmann, *The slaughter*, uitgegeven in 2014, blz. 11. Mare (Leids universitair weekblad), *Ons volk sterft uit, en jullie vieren feest*, 17 februari 2022. Kasim, *De Oeigoerse droom*, uitgegeven in april 2022, blz. 23.

⁶¹⁰ ChinaAid, *Alimujiang Yimiti*, ongedateerd, geraadpleegd op 7 september 2022. United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Alimujiang Yimiti*, ongedateerd, geraadpleegd op 7 september 2022.

⁶¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 66 en 67.

⁶¹² The Xinjiang Data Project (XJDP), *Map*, ongedateerd, geraadpleegd op 1 augustus 2022.

⁶¹³ Sauytbay en Cavellius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 315-317.

⁶¹⁴ Het Parool, *Washington beschuldigt China van genocide tegen Oeigoeren*, 19 januari 2021. BBC, *US: China committed genocide against Uyghurs*, 20 januari 2021.

⁶¹⁵ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 25.

⁶¹⁶ NOS, *Meerderheid Kamer: behandeling Oeigoeren door China is genocide*, 25 februari 2021. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 25.

⁶¹⁷ DS, *Kamercommissie keurt resolutie over Oeigoeren goed*, 15 juni 2021.

De Chinese autoriteiten stelden echter dat ze geen detentiekampen in Xinjiang hadden aangelegd, maar zogeheten *Vocational Education and Training Centres* (VETC's). In deze 'centra voor beroepsopleidingen' kregen Oeigoeren en leden van andere minderheden onderricht in de Chinese taal en leerden zij vaardigheden die later konden worden ingezet op de arbeidsmarkt en in stedelijke omgevingen, aldus de Chinese overheid. Deze VETC's dienden volgens de autoriteiten een tweeledig doel: het bestrijden van armoede en het tegengaan van de zogeheten 'drie kwaden', te weten religieus extremisme, terrorisme en separatisme.⁶¹⁸ Volgens hetzelfde narratief bevonden zich in de kampen geen gedetineerden, maar 'cursisten' die op 'vrijwillige' basis meededen. Wanneer zij het kamp verlieten, werden ze dus niet vrijgelaten, maar waren ze 'afgestudeerd', aldus de Chinese autoriteiten.⁶¹⁹

11.4 Nieuwe informatie omtrent mensenrechtenschendingen in Xinjiang

Tijdens de vorige verslagperiode berichtten onderzoeksjournalisten, ngo's en academici veelvuldig over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Hun rapporten en artikelen schatten dat circa één miljoen Oeigoeren en leden van andere minderheden opgesloten zaten in detentiekampen. Dezelfde bronnen berichtten dat de leefomstandigheden in deze kampen slecht waren en dat gedetineerden werden blootgesteld aan grove mishandeling, foltering en dwangarbeid. Ook verschenen in de vorige verslagperiode berichten dat Oeigoerse vrouwen slachtoffer waren van gedwongen sterilisatie.⁶²⁰

In de huidige verslagperiode kwam er nieuwe informatie beschikbaar over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. De volgende twee voorbeelden, de uitspraak van het *Uyghur Tribunal* en de publicatie van de *Xinjiang Police Files*, gelden enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd. Het VN-rapport over de mensenrechtensituatie in Xinjiang wordt behandeld in paragraaf 11.5.

Het Uyghur Tribunal, oftewel 'Oeigoerentribunaal', was een officieus tribunaal en naar eigen zeggen onafhankelijk. Het ontstond in het VK, waar het voortkwam uit het maatschappelijk middenveld en de academische wereld. Nice, die eerder het China Tribunal had voorgezeten, was de voorzitter (raadpleeg voor meer informatie over dit volkstribunaal paragraaf 3.9).⁶²¹ Op 9 december 2021 oordeelde het Uyghur Tribunal dat de Chinese autoriteiten zich schuldig hadden gemaakt aan marteling, misdaden tegen de menselijkheid en genocide tegen de Oeigoeren en andere minderheden in Xinjiang.⁶²² Het tribunaal baseerde zich daarbij op individuele getuigenissen,⁶²³ wetenschappelijke artikelen, mediaberichten en Chinese overheidsdocumenten.⁶²⁴

⁶¹⁸ BBC, *Xinjiang, China defends 'education' camps*, 17 september 2020. CFR, *China's repression of Uyghurs in Xinjiang*, 1 maart 2021. Sheffield Hallam University (SHU) en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight, Uyghur forced labour and global solar supply chains*, mei 2021, blz. 11 en 12. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 27. OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, 31 augustus 2022, blz. 37.

⁶¹⁹ BBC, *Xinjiang, Large numbers of new detention camps uncovered in report*, 24 september 2020.

⁶²⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 66-68.

⁶²¹ Voor meer informatie over het Uyghur Tribunal: <https://uyghurtribunal.com>.

⁶²² Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 56 en 57. Al Jazeera, *China guilty of Uighur genocide in Xinjiang, tribunal rules*, 9 december 2021. NOS, 'Duizelingwekkend' onderzoek, *China pleegde genocide in Xinjiang*, 9 december 2021.

⁶²³ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 9. Al Jazeera, *China guilty of Uighur genocide in Xinjiang, tribunal rules*, 9 december 2021. NOS, 'Duizelingwekkend' onderzoek, *China pleegde genocide in Xinjiang*, 9 december 2021.

⁶²⁴ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 9. NOS, 'Duizelingwekkend' onderzoek, *China pleegde genocide in Xinjiang*, 9 december 2021.

De conclusie dat China genocide had gepleegd in Xinjiang, trok het Uyghur Tribunal op basis van het volgende. Volgens het tribunaal was er geen bewijs dat Oeigoeren op georganiseerde en grootschalige wijze waren gedood.⁶²⁵ Wel constateerde het dat de bevolkingsgroei in de zuidelijke prefecturen van Xinjiang, waar het merendeel van de Oeigoerse bevolking verbleef, tussen 2015 en 2018 met 73,5% was afgenomen.⁶²⁶ Het Uyghur Tribunal schreef deze ontwikkeling toe aan overheidsbeleid dat erop was gericht om de omvang van de Oeigoerse bevolking te verkleinen. Oeigoerse vrouwen werden volgens dit tribunaal op grote schaal gedwongen spiraaltjes⁶²⁷ te laten inbrengen en werden gedwongen tot sterilisatie of abortus.⁶²⁸ Nu door dit beleid het leven was ontzegd aan 'ongeboren' Oeigoeren, was volgens het Uyghur Tribunal een 'deel van de Oeigoerse bevolkingsgroep opzettelijk vernietigd'. Daarmee voldeden de mensenrechtenschendingen in Xinjiang volgens het tribunaal aan de kwalificatie van 'genocide', zoals vastgelegd in het Verdrag inzake de voorkoming en bestraffing van genocide, kortweg het 'Genocideverdrag' of de 'Genocideconventie' genoemd.⁶²⁹

De Chinese autoriteiten deden de bevindingen van het Uyghur Tribunal af als 'leugens en desinformatie' en stelden sancties in tegen het tribunaal en diens voorzitter Nice.⁶³⁰

Op 24 mei 2022 kwam er nieuw materiaal vrij dat inzage verschaftte in de detentiekampen in Xinjiang. Op die datum publiceerde een samenwerkingsverband van internationale media⁶³¹ de zogeheten Xinjiang Police Files. Dit was een verzameling van duizenden politiefoto's en -documenten die afkomstig waren van enkele servers van de politie in Xinjiang. Een anonieme hacker had deze bestanden bemachtigd en gedeeld met data-onderzoeker en China-kenner Zenz.⁶³² Die had ze weer met verscheidene buitenlandse media gedeeld.⁶³³ Het materiaal dateerde van 2018 en bevatte duizenden profielfoto's van gedetineerde Oeigoeren⁶³⁴ in leeftijd variërend van 15 tot 73 jaar.⁶³⁵ Andere foto's lieten geblinddoekte en geboeide gevangenen zien die werden begeleid door bewakers die bewapend waren met knuppels en vuurwapens.⁶³⁶ De Chinese autoriteiten deden de gelekte bestanden af als 'leugens en desinformatie'.⁶³⁷

⁶²⁵ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 7 en 39.

⁶²⁶ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 33.

⁶²⁷ In het Engels aangeduid als *intrauterine devices* (IUDs).

⁶²⁸ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 54 en 55.

⁶²⁹ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 57. Al Jazeera, *China guilty of Uighur genocide in Xinjiang, tribunal rules*, 9 december 2021. Kasim, *De Oeigoerse droom*, uitgegeven in april 2022, blz. 151 en 152. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 276.

⁶³⁰ Al Jazeera, *China guilty of Uighur genocide in Xinjiang, tribunal rules*, 9 december 2021.

⁶³¹ Dit internationale samenwerkingsverband bestond uit onder meer de BBC, *Der Spiegel*, *El País* en *Le Monde*.

⁶³² Al Jazeera, *Xinjiang leak reveals extent of Chinese abuses in Uighur camps*, 24 mei 2022. NOS, *Servers gehackt, data geven unieke inzage in kampen voor Oeigoeren*, 24 mei 2022. NRC, *Duizenden foto's tonen straffkampen Oeigoeren*, 25 mei 2022. De Volkskrant, *Vermisten duiken op in politiefoto's*, 28 mei 2022.

⁶³³ NOS, *Servers gehackt, data geven unieke inzage in kampen voor Oeigoeren*, 24 mei 2022. NRC, *Duizenden foto's tonen straffkampen Oeigoeren*, 25 mei 2022.

⁶³⁴ Al Jazeera, *Xinjiang leak reveals extent of Chinese abuses in Uighur camps*, 24 mei 2022. NOS, *Servers gehackt, data geven unieke inzage in kampen voor Oeigoeren*, 24 mei 2022. NRC, *Duizenden foto's tonen straffkampen Oeigoeren*, 25 mei 2022. De Volkskrant, *Vermisten duiken op in politiefoto's*, 28 mei 2022.

⁶³⁵ NOS, *Servers gehackt, data geven unieke inzage in kampen voor Oeigoeren*, 24 mei 2022.

⁶³⁶ Al Jazeera, *Xinjiang leak reveals extent of Chinese abuses in Uighur camps*, 24 mei 2022. NOS, *Servers gehackt, data geven unieke inzage in kampen voor Oeigoeren*, 24 mei 2022. NRC, *Duizenden foto's tonen straffkampen Oeigoeren*, 25 mei 2022.

⁶³⁷ Al Jazeera, *Xinjiang leak reveals extent of Chinese abuses in Uighur camps*, 24 mei 2022. NOS, *Servers gehackt, data geven unieke inzage in kampen voor Oeigoeren*, 24 mei 2022. De Volkskrant, *Vermisten duiken op in politiefoto's*, 28 mei 2022.

11.5 De VN en Xinjiang

Van 23 tot en met 28 mei 2022 bracht Michelle Bachelet, de toenmalige Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN, een officieel werkbezoek aan China. Het was voor het eerst sinds zeventien jaar dat China een Hoge Commissaris voor de Mensenrechten ontving. Het zwaartepunt van het bezoek lag in Xinjiang. Tijdens een persconferentie op 28 mei 2022 uitte Bachelet haar kritiek en zorgen over de behandeling van Oeigoeren en andere minderheden in Xinjiang. De VS, internationale mensenrechtenorganisaties en Oeigoerse activisten in de diaspora vonden haar echter niet ver genoeg gaan in haar kritiek op de Chinese autoriteiten. Bachelet wees erop dat haar bezoek niet zozeer was bedoeld als een onderzoeksmissie, maar als een mogelijkheid om op hoog diplomatiek niveau met de autoriteiten te spreken over mensenrechtenkwesties als die in Xinjiang.⁶³⁸ Na afloop werd duidelijk dat Bachelet tijdens haar verblijf in Xinjiang voortdurend in het gezelschap had verkeerd van Chinese overheidsfunctionarissen en dat zij niet de kans had gekregen om te spreken met gedetineerde Oeigoeren en hun familieleden.⁶³⁹

Op 14 juni 2022 las de permanente vertegenwoordiger van Nederland bij de VN in Genève namens 47 landen⁶⁴⁰ een gezamenlijke verklaring voor in de VN-Mensenrechtenraad. Daarin stond onder meer dat deze landen zich grote zorgen maakten over de geloofwaardigheid van de berichtgeving over de willekeurige detentie van meer dan één miljoen mensen in Xinjiang. De landen riepen China op om de gedetineerden vrij te laten en onafhankelijke onderzoekers toe te laten tot Xinjiang. Verder werd het *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* (Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, OHCHR) opgeroepen om de publicatie van het langverwachte VN-rapport over Xinjiang niet langer uit te stellen.⁶⁴¹

Op 31 augustus 2021, vlak voordat Bachelets termijn als Hoge Commissaris voor de Mensenrechten verstreek, publiceerde het OHCHR zijn VN-rapport over Xinjiang.⁶⁴² De bevindingen hierin waren gebaseerd op verschillende bronnen, te weten openbare stukken van de Chinese overheid,⁶⁴³ satellietbeelden, onderzoeksmateriaal van andere partijen en OSINT. Daarnaast had de VN diepte-interviews afgenomen bij 40 personen: 24 mannen en 16 vrouwen. Qua etnische samenstelling bestond de interviewgroep uit 23 Oeigoeren, 16 Kazachen en 1

⁶³⁸ FD, *VN-mensenrechtenchef zegt weinig over behandeling Oeigoeren na bezoek Xinjiang*, 28 mei 2022. NOS, *VS schaart zich achter kritiek op Chinese VN-mensenrechtenchef*, 29 mei 2022. De Volkskrant, *VN-mensenrechtenchef deelt 'vragen en zorgen' over Oeigoeren bij controversieel China-bezoek*, 30 mei 2022.

⁶³⁹ The Guardian, *UN human rights chief could not speak to detained Uyghurs or families during Xinjiang visit*, 16 juni 2022. The Independent, *UN rights chief admits she wasn't allowed to speak to a single current Uyghur detainee during Xinjiang visit*, 16 juni 2022.

⁶⁴⁰ De landen in kwestie waren Albanië, Andorra, Australië, Oostenrijk, België, Belize, Bulgarije, Canada, Kroatië, Tsjechië, Denemarken, Estland, Eswatini (voorheen bekend als 'Swaziland'), Finland, Frankrijk, Duitsland, Guatemala, Honduras, IJsland, Ierland, Israël, Italië, Japan, Letland, Liberia, Liechtenstein, Litouwen, Luxemburg, de Marshall-eilanden, Monaco, Montenegro, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noord-Macedonië, Noorwegen, Palau, Polen, Portugal, Roemenië, San Marino, Slowakije, Slovenië, Spanje, Zweden, Zwitserland, het VK en de VS. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2022.

⁶⁴¹ Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de Verenigde Naties in Genève (PV VN, Genève), *United Nations Human Rights Council, 50th session, Joint statement on the human rights situation in China, Delivered by H.E. Ambassador Paul Bekkers, Permanent Representative of the Kingdom of the Netherlands*, 14 juni 2022. Al Jazeera, *Dozens of countries question China at UN over Xinjiang 'abuses'*, 14 juni 2022. RFA, *UN member states criticize China over Uyghurs at Human Rights Council session*, 15 juni 2022.

⁶⁴² The New York Times, *U.N. says China may have committed 'crimes against humanity' in Xinjiang*, 31 augustus 2022. FT, *China committed human rights violations in Xinjiang, UN finds*, 1 september 2022. Trouw, *De gruwelen in Xinjiang zijn nu ook door de VN erkend*, 2 september 2022.

⁶⁴³ In dit geval kan worden gedacht aan bijvoorbeeld overheidsstatistieken, beleidsstukken en gerechtelijke uitspraken. OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 1.

Kirgies. Onder hen waren 26 voormalige gedetineerden die in 8 verschillende prefecturen gevangen hadden gezeten.⁶⁴⁴

De bevindingen van de VN kwamen in grote lijnen overeen met die van wetenschappers, journalisten en ngo's. De VN concludeerde dat de Chinese autoriteiten ernstige mensenrechtenschendingen hadden gepleegd in Xinjiang die mogelijk neerkwamen op internationale misdaden, in het bijzonder misdrijven tegen de menselijkheid.⁶⁴⁵ Zo stond volgens de VN vast dat tussen 2017 en 2019 een groot deel van de bevolking van Xinjiang op discriminatoire wijze was gedetineerd in kampen.⁶⁴⁶ Blijkens het VN-rapport waren de omstandigheden in de kampen slecht. Zo gaf twee derde van de 26⁶⁴⁷ voormalige gedetineerden aan te zijn mishandeld dan wel gemarteld. Daarnaast kreeg de VN veelvuldig te horen dat er honger werd geleden in de detentiekampen en dat gedetineerden niet hun geloof mochten belijden of hun moedertaal, Oeigoers of Kazachs, spreken. Voorts rapporteerde de VN dat de detentiekampen in Xinjiang het toneel waren van seksueel en gender-gerelateerd geweld en dat vrouwen gedwongen abortussen ondergingen. Ook gebeurde het dat bij vrouwen onder dwang een spiraaltje werd ingebracht, aldus de VN.⁶⁴⁸

De reacties op het VN-rapport over de mensenrechtensituatie in Xinjiang waren gemengd. Terwijl de EU en de VS het rapport verwelkomden en hun zorgen opnieuw uitten,⁶⁴⁹ deed China het af als 'leugens' en 'desinformatie'.⁶⁵⁰ De Oeigoerse diaspora ontving het rapport met gemengde gevoelens. Enerzijds voelden Oeigoeren in het buitenland zich opgelucht dat het VN-rapport überhaupt was gepubliceerd en zagen zij het als een erkenning van hun lijden en hun grieven. Anderzijds betreurde men dat de VN de mensenrechtenschendingen in Xinjiang niet classificeerde als genocide.⁶⁵¹

De VS diende bij de VN-Mensenrechtenraad een zogeheten *draft decision*, oftewel een voorstel, in om een debat te voeren over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Op 6 oktober 2022 stemde een meerderheid van de 47 lidstaten in de Mensenrechtenraad tegen het voeren van een dergelijk debat: 19 landen stemden tegen, 17 landen voor en 11 leden onthielden zich van stemming.⁶⁵² Mensenrechtenorganisaties en Oeigoeren in het buitenland uitten zich teleurgesteld dan wel woedend.⁶⁵³ Ook het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken reageerde teleurgesteld via zijn Twitter-kanaal.⁶⁵⁴

⁶⁴⁴ OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 1, 2, 17 en 21.

⁶⁴⁵ OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, 31 augustus 2022, blz. 43 en 44.

⁶⁴⁶ OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, 31 augustus 2022, blz. 15 en 18.

⁶⁴⁷ Het VN-rapport vermeldt niet het precieze aantal gedetineerden dat stelt te zijn mishandeld dan wel gemarteld. Twee derde deel van 26 is naar beneden afgerond 17.

⁶⁴⁸ OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, 31 augustus 2022, blz. 21, 22, 23, 25, 35 en 36.

⁶⁴⁹ Al Jazeera, *UN head hopes China will 'take on board' Xinjiang recommendations*, 1 september 2022.

⁶⁵⁰ The Independent, *China dismisses UN report on Uyghur rights abuses, Treatment of group 'may amount to crimes against humanity'*, 2 september 2022.

⁶⁵¹ BBC, *Uyghurs UN report, International community must take action or be 'willfully complicit'*, 1 september 2022.

⁶⁵² Bolivia, Kameroen, China, Ivoorkust, Cuba, Eritrea, Gabon, Indonesië, Kazachstan, Mauritanië, Namibië, Nepal, Pakistan, Qatar, Senegal, Soedan, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Oezbekistan en Venezuela stemden tegen. Tsjechië, Finland, Frankrijk, Duitsland, Honduras, Japan, Litouwen, Luxemburg, de Marshall-eilanden, Montenegro, Nederland, Paraguay, Polen, Zuid-Korea, Somalië, het VK en de VS stemden voor. Argentinië, Armenië, Benin, Brazilië, Gambia, India, Libië, Malawi, Maleisië, Mexico en Oekraïne onthielden zich van stemming.

⁶⁵³ NOS, VN-Mensenrechtenraad stemt tegen debat over Oeigoeren, 6 oktober 2022. The Guardian, *UN vote to ignore human rights abuses in China leaves west in dead end*, 6 oktober 2022. The New York Times, *China turns back move for U.N. debate on abuse of Uyghurs*, 6 oktober 2022. Al Jazeera, *Outrage as UN debate on China's alleged Xinjiang abuses rejected*, 7 oktober 2022. FT, *UN human rights council blocks debate on China's abuses in Xinjiang*, 7 oktober 2022. The Independent, *Motion to debate Uyghur rights abuses is rejected in 'disaster' vote for UN*, 7 oktober 2022. NRC, *China boekt zege bij VN, Rapport over Oeigoeren niet besproken*, 10 oktober 2022.

⁶⁵⁴ Twitter-account van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken (@DutchMFA), *We are disappointed that*

Op 31 oktober 2022 brachten vijftig landen, waaronder Nederland, tijdens een VN-debat een gezamenlijke verklaring uit. In deze verklaring riepen zij China onder meer op om zich te houden aan het internationaal humanitair recht en om te handelen naar het VN-rapport over de mensenrechtensituatie in Xinjiang dat eind augustus 2022 was gepubliceerd. De landen riepen de Chinese autoriteiten ook op om de willekeurig gedetineerde Oeigoeren vrij te laten en om opheldering te geven over de verblijfplaatsen van vermiste personen. China deed de gezamenlijke verklaring af als een poging van de westerse wereld om het land te dwarsbomen. Ook benadrukten de Chinese autoriteiten dat de situatie in Xinjiang een binnenlandse aangelegenheid betrof.⁶⁵⁵

11.6 Detentiekampen

11.6.1 Aanleidingen voor detentie

Zoals vermeld in paragraaf 11.3 en 11.4, waren er in Xinjiang volgens gangbare schattingen van ngo's ongeveer één miljoen mensen gedetineerd, verspreid over honderden detentiekampen. Uit literatuuronderzoek en vertrouwelijke gesprekken blijkt dat Oeigoeren, Kazachen en leden van andere minderheden in Xinjiang om de meest uiteenlopende redenen werden gedetineerd. In de meeste gevallen ging het om alledaagse handelingen, gedragingen en omstandigheden die geen direct verband hielden met terrorisme, separatisme en religieus extremisme. Deze indicaties werden onder meer geregistreerd met behulp van moderne surveillancetechnieken en -middelen, waarover meer kan worden gelezen in paragraaf 11.10. De onderstaande opsomming van indicaties die kunnen leiden tot detentie is geenszins uitputtend:

- het hebben van familieleden in het buitenland;⁶⁵⁶
- het ontvangen van hulpgoederen van familieleden in het buitenland;⁶⁵⁷
- het hebben van meer dan het toegestane aantal kinderen;⁶⁵⁸
- het gebruiken van een virtueel particulier netwerk (VPN);⁶⁵⁹
- het aanklikken en bezoeken van buitenlandse websites;⁶⁶⁰
- het hebben van WhatsApp;⁶⁶¹
- het hebben van Facebook en Instagram;⁶⁶²
- het hebben van digitale bestanden over de onlusten in Ürümqi in juli 2009 (zie voor meer informatie over deze gewelddadigheden subparagraaf 1.2.3);⁶⁶³

the UN Human Rights Council (@UN_HRC) has voted against the request to discuss the serious human rights situation in Xinjiang, brought forward in the OHCHR report. The Netherlands will continue to address its concerns, as no country is above scrutiny, gepost op 6 oktober 2022, geraadpleegd op 21 oktober 2022.

⁶⁵⁵ Al Jazeera, *UN members condemn China over abuse of Uighurs in Xinjiang*, 1 november 2022. NOS, *Tientallen landen roepen China op Oeigoeren vrij te laten*, 1 november 2022.

⁶⁵⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67. OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 41. Sauytbay en Cavalius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 165.

⁶⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67.

⁶⁵⁸ Uyghur Human Rights Project (UHRP), *"Ideological transformation", Records of mass detention from Qaraqash, Hotan*, februari 2020, blz. 9 en 10. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67. Amnesty, *"Like we were enemies in a war", China's mass internment, torture and persecution of Muslims in Xinjiang*, 10 juni 2021, blz. 55 en 56. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 275.

⁶⁵⁹ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 40 en 55. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 21 en 43.

⁶⁶⁰ UHRP, *"Ideological transformation"*, februari 2020, blz. 10. Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 40 en 55. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 21.

⁶⁶¹ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 38, 40, 55, 69, 85 en 116. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 29, 43, 56, 104 en 105. OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 15.

⁶⁶² Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 104.

⁶⁶³ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 47.

- het hebben en delen van digitale bestanden met religieuze inhoud;⁶⁶⁴
- het verkopen van geheugenkaarten met religieus onderricht erop;⁶⁶⁵
- het online bestuderen van de islam en de Oeigoerse geschiedenis⁶⁶⁶ en het volgen van Oeigoers nieuws;⁶⁶⁷
- het downloaden van elektronische boeken in de Oeigoerse taal;⁶⁶⁸
- het maken en verhandelen van traditionele kleding;⁶⁶⁹
- het bestuderen van islamitische literatuur;⁶⁷⁰
- het zijn van imam;⁶⁷¹
- het bezoeken van een moskee;⁶⁷²
- het werkzaam zijn in een moskee;⁶⁷³
- het voornemen hebben om op islamitische bedevaart te gaan;⁶⁷⁴
- het bijwonen van islamitische (gebeds)bijeenkomsten;⁶⁷⁵
- bidden;⁶⁷⁶
- het hebben van een gebedskleed;⁶⁷⁷
- het dragen van lange gewaden;⁶⁷⁸
- het dragen van een hoofddoek;⁶⁷⁹
- het hebben van een echtgenote die een hoofddoek draagt of droeg;⁶⁸⁰
- het kijken naar Turkse televisieshows waarin gesluierde vrouwen figureren;⁶⁸¹
- het hebben van een baard;⁶⁸²
- vasten tijdens de ramadan;⁶⁸³
- iemand per sms'je een fijne islamitische feestdag toewensen;⁶⁸⁴
- niet roken;⁶⁸⁵
- geen alcohol drinken;⁶⁸⁶
- geen varkensvlees eten;⁶⁸⁷
- het hebben van contact met mensen in het buitenland;⁶⁸⁸

⁶⁶⁴ HRW, "Break their lineage, Break their roots", Chinese government crimes against humanity targeting Uyghurs and other Turkic Muslims, april 2021, blz. 2. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 43, 89 en 104.

⁶⁶⁵ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 89.

⁶⁶⁶ Let op, in dit verband gaat het om het bestuderen van historische werken en studies die niet zijn goedgekeurd door de Chinese autoriteiten en dus buiten de Chinese overheidsinterpretatie van het verleden vallen.

⁶⁶⁷ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 47.

⁶⁶⁸ HRW, "Break their lineage, Break their roots", blz. 2.

⁶⁶⁹ Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 156 en 157.

⁶⁷⁰ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 11. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 274.

⁶⁷¹ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 64 en 89.

⁶⁷² Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 30. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 21, 57 en 104. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 31. Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 220.

⁶⁷³ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 8 en 55.

⁶⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67.

⁶⁷⁵ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 49.

⁶⁷⁶ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 8, 30 en 55. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 57, 64 en 104. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 11 en 31. Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 219.

⁶⁷⁷ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 8 en 55. Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 160.

⁶⁷⁸ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 64.

⁶⁷⁹ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 56 en 57. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 11 en 31.

⁶⁸⁰ UHRP, "Ideological transformation", februari 2020, blz. 9 en 11. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67.

⁶⁸¹ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 109.

⁶⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 11 en 31. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 57. Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 166.

⁶⁸³ Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 225.

⁶⁸⁴ Sauytbody en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 253 en 254.

⁶⁸⁵ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 30. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 104. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁶⁸⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67. Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 30. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 31. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁶⁸⁷ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 31.

⁶⁸⁸ UHRP, "Ideological transformation", februari 2020, blz. 9 en 10. HRW, "Break their lineage, Break their roots", blz. 24. Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 8, 25 en 55. Kasim, *De Oeigoerse droom*,

- het aanvragen van een paspoort;⁶⁸⁹
- hebben gereisd naar en verbleven in Kazachstan;⁶⁹⁰
- hebben gereisd naar een land dat de Chinese autoriteiten 'problematisch' achten;⁶⁹¹
- het hebben van producten uit Turkije en Kazachstan, zoals tapijten;⁶⁹²
- niet deelnemen aan 'gemeenschapswerk', zoals het hijsen van de Chinese vlag.⁶⁹³

11.6.2 Voorbeelden van mensenrechtenschendingen in de detentiekampen

Blijkens onderstaande voorbeelden deden zich in de detentiekampen verschillende mensenrechtenschendingen voor, zoals gedwongen sterilisaties, gedwongen abortussen, seksueel geweld, beperkingen van vrijheid van religie, mishandeling en marteling. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Amnesty interviewde 55 personen die gevangen hadden gezeten in detentiekampen in Xinjiang.⁶⁹⁴ Zij waren allen onderworpen geweest aan één of meer vormen van mishandeling en marteling.⁶⁹⁵ Volgens deze voormalige gedetineerden moesten velen na aankomst in een detentiekamp urenlang zitten of knielen in dezelfde houding. Sommigen kregen als gevolg van dit gedwongen stilzitten last van aambeien en gezwollen handen en voeten.⁶⁹⁶ Gedetineerden werden geslagen indien zij tijdens het verplicht stilzitten toch bewogen.⁶⁹⁷ Eén geïnterviewde vertelde aan Amnesty dat zijn celgenoot tijdens een stilzitsessie met zijn gezicht de andere kant op keek. Hierop werd de celgenoot aan een bed geketend en geslagen.⁶⁹⁸

Zeventien oud-gedetineerden vertelden aan Amnesty dat ze door de kampautoriteiten waren verhoord in een zogeheten 'tijgerstoel'.⁶⁹⁹ Dit is een metalen martelstoel, waaraan de handen en voeten van een gevangene worden geketend. Verhoren in een tijgerstoel duurden doorgaans langer dan één uur, soms langer dan één dag.⁷⁰⁰ Amnesty documenteerde één incident, waarbij een gedetineerde overleed aan de gevolgen van deze vorm van marteling. Eén geïnterviewde vertelde hierover dat een celgenoot drie dagen lang in een tijgerstoel werd vastgehouden. Gedurende deze tijd bevuilde hij zichzelf met zijn eigen urine en ontlasting. Na 72 uur haalden de kampautoriteiten hem van de stoel; hij overleed uiteindelijk.⁷⁰¹

Volgens de *Xinjiang Victims Database*⁷⁰² kwamen er tussen 2018 en april 2021 124 personen in detentie om. Sommigen overleden als gevolg van marteling, anderen

uitgegeven in april 2022, blz. 123. OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, 31 augustus 2022, blz. 15.

⁶⁸⁹ UHRP, "Ideological transformation", februari 2020, blz. 9 en 10. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁶⁹⁰ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 72, 84, 117 en 122. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 56, 89, 104 en 109. Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 67 en 220.

⁶⁹¹ Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 16 en 17. Naar verluidt achten de Chinese autoriteiten de volgende landen 'problematisch': Algerije, Afghanistan, Azerbeidzjan, Egypte, Pakistan, Kazachstan, Kirgizië, Kenia, Libië, Zuid-Soedan, Nigeria, Saoedi-Arabië, Somalië, Tadzjikistan, Turkije, Turkmenistan, Oezbekistan, Syrië, Jemen, Irak, Iran, Maleisië, Indonesië, Thailand, Rusland en de VAE. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 289.

⁶⁹² Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 160 en 161.

⁶⁹³ UHRP, "Ideological transformation", februari 2020, blz. 13.

⁶⁹⁴ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 14.

⁶⁹⁵ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 9 en 98.

⁶⁹⁶ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 9, 72 en 98.

⁶⁹⁷ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 108.

⁶⁹⁸ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 109.

⁶⁹⁹ In het Engels aangeduid als *tiger chair*.

⁷⁰⁰ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 101.

⁷⁰¹ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 10, 100 en 107.

⁷⁰² De Xinjiang Victims Database legt zich toe op het documenteren van slachtoffers van mensenrechtenschendingen

aan medische klachten die onbehandeld bleven. Onder de 124 overledenen bevonden zich 101 Oeigoeren, 20 Kazachen, 1 Han-Chinees, 1 Tataar en 1 iemand met een gemengde Oeigoerse en Kazachse achtergrond.⁷⁰³

Seksueel geweld kwam ook voor in de detentiekampen in Xinjiang.⁷⁰⁴ Een geïnterviewde vertelde aan Amnesty dat haar buurvrouw aan haar had toevertrouwd dat zij in een detentiekamp herhaaldelijk was verkracht door bewakers.⁷⁰⁵ Het Uyghur Tribunal (zie paragraaf 11.4) documenteerde een casus van een 20- of 21-jarige vrouw die in het bijzijn van honderd mensen een groepsverkrachting door politieagenten moest ondergaan.⁷⁰⁶ Hetzelfde tribunaal oordeelde dat verkrachtingen en seksueel geweld wijdverspreid waren in het netwerk van straf- en detentiekampen in Xinjiang.⁷⁰⁷

Een getuigenis die tijdens de verslagperiode in het oog sprong, kwam van Kalbinur Sidik,⁷⁰⁸ een vrouw met een Oezbeekse achtergrond uit Xinjiang. Deze voormalige basisschoolleerkracht werd niet zelf gedetineerd, maar in twee detentiekampen in Xinjiang aan het werk gezet als kampdocente. Zij begon op 1 maart 2017 met lesgeven in een mannenkamp en werd in september 2017 overgeplaatst naar een vrouwenkamp⁷⁰⁹ in Ürümqi.⁷¹⁰ Zij moest de Oeigoerse gedetineerden Chinees taalonderwijs geven. In februari⁷¹¹ of april⁷¹² 2018 werd zij door de autoriteiten gedwongen om ontslag te nemen. In oktober 2019 wist zij naar Nederland te ontkomen, waar zij sindsdien verblijft.⁷¹³ Op basis van de nummers die de vrouwen op hun uniform droegen, schatte Sidik het aantal gedetineerden in het vrouwenkamp in Ürümqi op acht-⁷¹⁴ tot ongeveer tienduizend.⁷¹⁵ Gedurende haar werkperiode in het vrouwenkamp kreeg Sidik een vertrouwensrelatie met een politieagente. Deze vertrouwde Sidik toe dat vrouwen in het kamp massaal door politieagenten werden verkracht, waarbij de daders soms een elektrische knuppel in de vagina of anus staken.⁷¹⁶

Een andere getuigenis die in de huidige verslagperiode media-aandacht genereerde, was die van Sauytbay, een vrouw met een Kazachse achtergrond uit Xinjiang. Deze voormalige arts en schooldirecteur gaf van november 2017 tot en met eind maart 2018 gedwongen les in een detentiekamp.⁷¹⁷ Zij schatte dat in dit kamp ongeveer 2.500 mensen in de leeftijd van 13 tot 84 jaar opgesloten zaten.⁷¹⁸ Volgens

in Xinjiang. De database is opgericht door de Russisch-Amerikaanse Oeigoeren-expert Gene Bunin die geruime tijd in Xinjiang verbleef. The Globe and Mail, *Documenting the disappeared, Relatives, friends build database of missing Uyghurs*, gepubliceerd op 1 november 2018, bijgewerkt op 2 november 2018. Na zijn vertrek uit China woonde Bunin achtereenvolgens in Kazachstan en Taiwan. Op het moment van schrijven verbleef hij in Australië. Inews.co.uk, *The faces of China's Uyghur genocide in Xinjiang and the brave researcher uncovering their cases one by one*, 21 april 2022. Voor meer informatie over de Xinjiang Victims Database: <https://shahit.biz/eng/>.

⁷⁰³ HRW, "Break their lineage, Break their roots", april 2021, blz. 19. Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 109.

⁷⁰⁴ HRW, "Break their lineage, Break their roots", april 2021, blz. 36. Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 109.

⁷⁰⁵ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 109.

⁷⁰⁶ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 6.

⁷⁰⁷ Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 31.

⁷⁰⁸ Ook wel gespeld als 'Qelbinur Sedik'.

⁷⁰⁹ De naam van dit vrouwenkamp wordt gespeld als 'Tougong' of 'Tou Gong'.

⁷¹⁰ The Diplomat, *Confessions of a Xinjiang camp teacher*, 17 augustus 2020. NU.nl, *Hoe een juf in een Chinees martelkamp belandde (en naar hier ontsnapte)*, 1 mei 2021. Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik, Full statement*, 4 juni 2021, blz. 2 en 12. ND, *Qelbinur was lerares in een Chinees heropvoedingskamp: 'Jullie werk is topgeheim'*, 24 juni 2022.

⁷¹¹ Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 1 en 17.

⁷¹² The Diplomat, *Confessions of a Xinjiang camp teacher*, 17 augustus 2020.

⁷¹³ NU.nl, *Hoe een juf in een Chinees martelkamp belandde*, 1 mei 2021. Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 1.

⁷¹⁴ Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 13.

⁷¹⁵ The Diplomat, *Confessions of a Xinjiang camp teacher*, 17 augustus 2020.

⁷¹⁶ NU.nl, *Hoe een juf in een Chinees martelkamp belandde*, 1 mei 2021. Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 14.

⁷¹⁷ Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 198, 257 en 258.

⁷¹⁸ Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 12, 209 en 210.

Sauytbay werden met name jonge vrouwen van achttien en negentien jaar herhaaldelijk verkracht door bewakers.⁷¹⁹ In 2018 wist Sauytbay te ontkomen naar Kazachstan en sinds 2019 verblijft zij in Zweden.⁷²⁰

11.6.3 Leefomstandigheden in de detentiekampen

De leefomstandigheden in de detentiekampen waren volgens Human Rights Watch (HRW), Amnesty en het Uyghur Tribunal slecht. Zo kregen de gedetineerden weinig voedsel en bleek het verstrekte eten voedingsarm.⁷²¹ Een typische kampmaaltijd bestond uit gestoomde broodjes met dunne soep.⁷²² Voorts was er een gebrek aan water, gezondheidszorg, hygiëne, sanitaire voorzieningen en frisse lucht.⁷²³ Sidik, de eerder aangehaalde kampdocente, verklaarde dat er in het mannenkamp geen douches waren en dat de gedetineerden zich maandenlang niet konden wassen, waardoor ze last kregen van luizen.⁷²⁴ De cellen hadden vaak geen ramen en de weinige ramen waren klein en vaak afgedekt, waardoor de gedetineerden weinig tot geen zonlicht zagen. Verder was er in de cellen geen verwarming en kon het met name in de winter heel koud worden voor de gedetineerden.⁷²⁵

Zieken kregen vaak geen adequate zorg⁷²⁶ en gedetineerden met ernstige gezondheidsklachten werden niet (tijdelijk) vrijgelaten voor passende medische zorg.⁷²⁷ Zo verklaarde Sidik over het overlijden van een jonge vrouw van achttien à twintig jaar in het vrouwenkamp in Ürümqi. Deze vrouw had last van aanhoudend abnormaal menstrueel bloedverlies, maar de kampautoriteiten gaven haar geen medische zorg, waardoor zij na anderhalve maand doodbloedde.⁷²⁸

11.6.4 Geen ruimte voor eigen religie en taal in de detentiekampen

In de detentiekampen werd iedere islamitische geloofsuiting bestraft. Eén geïnterviewde vertelde aan Amnesty dat gedetineerden hun gezicht niet aanraakten, omdat de kampautoriteiten anders konden denken dat zij aan het bidden waren.⁷²⁹ Het was evenmin toegestaan om elkaar te begroeten met het islamitische *salaam aleikoem* (Arabisch voor 'vrede zij met u').⁷³⁰ Voormalige gedetineerden vertelden aan Amnesty dat gedetineerden tijdens verhoren veelal afstand moesten nemen van de islam⁷³¹ en dat dit één van de voorwaarden was voor vrijlating.⁷³²

In de detentiekampen mocht volgens Amnesty en de Canadese Oeigoeren-expert Darren Byler alleen Chinees worden gesproken en geen minderheidstalen, zoals Oeigoers en Kazachs. Dit was in het bijzonder een probleem voor ouderen⁷³³ en

⁷¹⁹ Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 251 en 252.

⁷²⁰ AD, *Bedreigde auteur blijft schrijven over etnische zuivering in China: 'Het gaat om het lot van miljoenen mensen'*, 12 april 2021. FD, *Na de getuigenis van deze Kazachse kun je moeilijk je ogen sluiten voor wat in China gebeurt*, 14 april 2021.

⁷²¹ HRW, *"Break their lineage, Break their roots"*, april 2021, blz. 26. Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 9, 76, 98 en 145. Uyghur Tribunal, *Judgment*, 9 december 2021, blz. 6.

⁷²² HRW, *"Break their lineage, Break their roots"*, april 2021, blz. 26.

⁷²³ Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 204 en 205. Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 9, 76, 98 en 145. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 96 en 97.

⁷²⁴ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 97.

⁷²⁵ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 78.

⁷²⁶ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 91.

⁷²⁷ HRW, *"Break their lineage, Break their roots"*, april 2021, blz. 26.

⁷²⁸ The Diplomat, *Confessions of a Xinjiang camp teacher*, 17 augustus 2020. Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 13 en 14. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 71 en 72.

⁷²⁹ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 65.

⁷³⁰ The Diplomat, *Confessions of a Xinjiang camp teacher*, 17 augustus 2020. NU.nl, *Hoe een juf in een Chinees martelkamp belandde*, 1 mei 2021. Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 4. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 68.

⁷³¹ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 89.

⁷³² Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 116.

⁷³³ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 8, 9, 63 en 103. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 30, 78, 89.

gedetineerden uit rurale streken die het Chinees onvoldoende machtig waren. Soms kregen gedetineerden een lijfstraf voor het spreken van hun moedertaal.⁷³⁴

11.7 Gedwongen abortussen en sterilisaties

In juni 2021 werd in China een nieuw beleid van kracht aangaande gezinsplanning. Vanaf dat moment mochten voor de wet erkende stellen maximaal drie kinderen krijgen, ongeacht de etniciteit van de ouders. Dit beleid gold ook voor Xinjiang (voor meer informatie omtrent gezinsplanning wordt verwezen naar subparagraaf 3.1.3).⁷³⁵ Volgens een bron werden de seksuele en reproductieve rechten van Oeigoeren in de praktijk echter ernstig ingeperkt.⁷³⁶ Zoals beschreven in paragraaf 11.4, ondergingen Oeigoerse vrouwen gedwongen sterilisaties en abortussen, waardoor de bevolkingsgroei onder Oeigoeren fors afnam.

Het Uyghur Tribunal hoorde van meerdere getuigen, onder wie een voormalig ziekenhuismedewerker, dat in sommige gevallen de zwangerschap pas in een laat stadium werd afgebroken.⁷³⁷ Een voormalige verloskundige was er naar eigen zeggen getuige van hoe pasgeboren baby's werden gedood.⁷³⁸ Een man verklaarde aan Amnesty dat de Chinese autoriteiten zijn vrouw naar een ziekenhuis meenamen, waar zij een gedwongen abortus onderging. De vrouw was op dat moment al zeven maanden zwanger.⁷³⁹ Een bron stelde op een dag bij een gezondheidskliniek een rij te zien van vier- tot vijfhonderd Oeigoerse vrouwen. Zij waren door de lokale autoriteiten via een WeChat-bericht opgeroepen om zich te laten steriliseren. Volgens de bron stond in de oproep dat vrouwen die hieraan niet meewerkten, zouden worden gearresteerd door de Chinese politie.⁷⁴⁰

11.8 Dwangarbeid

Gedurende de verslagperiode ontstond er ook meer duidelijkheid over de inzet van dwangarbeiders door de Chinese autoriteiten. De praktijk van dwangarbeid raakte zowel Oeigoeren als leden van andere minderheidsgroepen, zoals Kazachen, Kirgiezen, Oezbeken en Hui-moslims.⁷⁴¹ Data-onderzoeker en China-expert Zenz schatte het aantal dwangarbeiders uit Xinjiang begin juni 2022 op 2 tot 2,5 miljoen. Hij baseerde deze schatting op statistisch materiaal van lokale, Chinese overheden en analyses van Chinese wetenschappers. De dwangarbeiders werden zowel in Xinjiang als in andere delen van China aan het werk gezet.⁷⁴²

Onder hen waren niet alleen voormalige gedetineerden, maar ook zogeheten 'overtollige' arbeiders die niet rechtstreeks uit detentiekampen kwamen: werklozen, seizoenarbeiders, keuterboeren, gepensioneerden en zelfstandigen.⁷⁴³ Volgens de Chinese autoriteiten namen deze mensen vrijwillig deel aan 'werkverschaffingsprojecten'. Er waren echter tal van indicaties dat de meeste personen onder dwang deelnamen aan deze 'projecten'. Zo kwam het vaak voor dat gedetineerden het detentiekamp mochten verlaten als ze bereid waren om arbeid te

⁷³⁴ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 8, 9, 63, 65 en 103.

⁷³⁵ OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 33.

⁷³⁶ Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁷³⁷ Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 10 en 33.

⁷³⁸ Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 33.

⁷³⁹ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 110.

⁷⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁷⁴¹ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 126 en 127.

⁷⁴² FAZ, *Zwangsarbeiter aus Xinjiang auf Bestellung*, 6 juni 2022.

⁷⁴³ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 10. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 111 en 113.

verrichten voor de Chinese overheid. 'Overtollige' arbeiders van wie familieleden in detentiekampen opgesloten zaten, kregen te horen dat hun familieleden sneller zouden worden vrijgelaten als zij hun medewerking verleenden aan een van de 'werkverschaffingsprojecten'.⁷⁴⁴

Amnesty interviewde elf voormalige gedetineerden die het detentiekamp mochten verlaten nadat zij hadden ingestemd met het verrichten van arbeid voor de Chinese overheid. Deze personen kwamen onder meer terecht in fabrieken en boerderijen die in handen waren van de Chinese autoriteiten.⁷⁴⁵

Er waren nog andere indicaties die duiden op het bestaan van dwangarbeid. Zo mochten deelnemers aan de 'werkverschaffingsprojecten' de werkplek niet verlaten⁷⁴⁶ en pas definitief stoppen met het werk als ze daar toestemming voor kregen.⁷⁴⁷ Verder werd de bewegingsvrijheid van de dwangarbeiders ingeperkt.⁷⁴⁸ In sommige gevallen hield de lokale politie hun identiteitskaarten in bewaring;⁷⁴⁹ in andere gevallen waren bij de ingangen van fabrieken controleposten ingericht waar de identiteitskaarten en gezichten van dwangarbeiders werden gescand.⁷⁵⁰ Verder waren de fabrieken omheind met prikkeldraad en ijzeren poorten en werden deze gemonitord door de politie. Ook kwam het voor dat dwangarbeiders geen loon ontvingen voor het gedane werk.⁷⁵¹

Meerdere bronnen beschreven de slechte werkomstandigheden voor de dwangarbeiders. Zo werden zij veelal onderbetaald⁷⁵² en kwamen zij louter in aanmerking voor ongeschoold werk; Han-Chinezen bekleedden de hoge functies.⁷⁵³ Ook op andere terreinen was er sprake van discriminatie op etnisch-religieuze grond. Zoals vermeld werden dwangarbeiders in hun bewegingsvrijheid beperkt, terwijl hun Han-collega's zich ongehinderd konden bewegen.⁷⁵⁴

Op 19 juli 2022 bracht Tomoya Obokata, de Speciaal Rapporteur van de VN voor hedendaagse vormen van slavernij, een rapport uit. Het rapport vermeldde dat het geloofwaardig was dat Oeigoeren, Kazachen en andere etnische minderheden in Xinjiang werden onderworpen aan dwangarbeid. Dit oordeel was gebaseerd op onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek, input van betrokken partijen, openbare bronnen en getuigenissen van slachtoffers.⁷⁵⁵

11.9 De positie van Oeigoeren met ambtelijke of partijfuncties

Volgens drie bronnen zijn er in Xinjiang Oeigoeren in dienst van de Chinese overheid dan wel lid van de Chinese Communistische Partij (CCP). Deze bronnen benadrukken dat werken voor de overheid of lid zijn van de CCP geen immuniteit

⁷⁴⁴ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 10. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 9-11.

⁷⁴⁵ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 126 en 127.

⁷⁴⁶ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 9. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 113.

⁷⁴⁷ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 112.

⁷⁴⁸ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 12. Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 126 en 128.

⁷⁴⁹ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 12.

⁷⁵⁰ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 114.

⁷⁵¹ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 12.

⁷⁵² SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 12. Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 128. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 113.

⁷⁵³ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 26. Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 127. Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 118.

⁷⁵⁴ SHU en het Helena Kennedy Centre for International Justice, *In broad daylight*, mei 2021, blz. 12.

⁷⁵⁵ VN-Mensenrechtenraad, *Contemporary forms of slavery affecting persons belonging to ethnic, religious and linguistic minority communities, Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and consequences*, Tomoya Obokata, 19 juli 2022, blz. 7 en 8.

biedt tegen vervolging door de Chinese autoriteiten.⁷⁵⁶ Zo kent één bron een Oeigoer die lid was van de CCP, maar desondanks werd opgesloten in een detentiekamp.⁷⁵⁷ Een andere bron geeft als voorbeeld een Oeigoer die een hoge functie bekleedde binnen de Chinese overheid, maar niet naar het buitenland mocht reizen en geen contact mocht onderhouden met mensen in het buitenland.⁷⁵⁸

De vraag hoe Oeigoerse ambtenaren worden gezien door de Oeigoerse gemeenschap laat zich niet gemakkelijk beantwoorden. Xinjiang maakt sinds 1949 definitief deel uit van de Volksrepubliek China. Na ruim zeventig jaar Chinees bestuur zijn de CCP en de Chinese autoriteiten doorgedrongen in alle facetten van het dagelijks leven in Xinjiang. Zo zijn veel bedrijven, van nieuwsbureaus tot uitgeverijen, in handen van de overheid. Zodoende kunnen veel Oeigoeren niet om de CCP en de Chinese autoriteiten heen.⁷⁵⁹ Volgens één bron worden met name Oeigoerse ambtenaren, die zich heel pro-Chinees en anti-Oeigoers uitlaten, beschouwd als 'verraders' dan wel 'marionetten', in het bijzonder door activistische en identiteitsbewuste leden van de Oeigoerse diaspora.⁷⁶⁰

11.10 Surveillancetechnieken en -middelen

Eén bron geeft aan dat de Chinese autoriteiten al voor 2017, het jaar waarin de grootschalige detentie van Oeigoeren begon, kopieerwinkels scherp in de gaten hielden. Als een Oeigoer geen vloeiend Chinees sprak, kon deze allerlei vragen verwachten van de eigenaar waarom bepaalde documenten moesten worden gekopieerd. De eigenaren van kopieerwinkels spraken geen Oeigoers en vonden documenten in deze taal automatisch verdacht. Indien iemand een Oeigoerstalig document wilde laten kopiëren, kon dit voor een eigenaar aanleiding zijn om de Chinese politie te contacteren, aldus dezelfde bron.⁷⁶¹

Een andere bron daarentegen, stelt dat de Chinese autoriteiten niet langer kopieerwinkels nodig hebben om Oeigoeren in de gaten te houden. In dit verband wijst deze bron erop dat de autoriteiten inmiddels andere surveillancetechnieken en -middelen inzetten, te weten:

- controleposten op straat;⁷⁶²
- gezichtsherkenningsapparatuur;
- databanken met biometrische gezichts- en DNA-gegevens van Oeigoeren;
- Han-Chinese ambtenaren die intrekken bij Oeigoerse gezinnen;
- een applicatie genaamd *Integrated Joint Operations Platform* (IJOP)⁷⁶³ die verplicht is voor alle inwoners van Xinjiang.⁷⁶⁴

Deze technieken en middelen, die zijn beschreven in het vorige ambtsbericht,⁷⁶⁵ maken het gebruik van kopieerwinkel als repressie- en controlemiddel achterhaald, aldus dezelfde bron.⁷⁶⁶

⁷⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁷⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁷⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁷⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁶¹ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁶² Ook wel *convenience police stations* geheten. Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 12, 22, 35, 42. Wilson Center, *Great wall of steel, China's global campaign to suppress the Uyghurs*, maart 2022, blz. 69 en 99. OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 31. Chin en Lin, *Surveillance state*, uitgegeven in 2022, blz. 30.

⁷⁶³ In het Chinees heet deze applicatie *yītíhuà liánhé zuòzhàn píngtái*.

⁷⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁷⁶⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 67, 70 en 71.

⁷⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

11.11 Paspoorten

Drie bronnen geven aan dat Oeigoeren geen Chinees nationaal paspoort kunnen aanvragen.⁷⁶⁷ Twee bronnen plaatsen dit in historisch perspectief: zij wijzen erop dat het voor 2017, het jaar dat de massale opsluiting van Oeigoeren begon, al moeilijk was voor Oeigoeren om een paspoort aan te vragen en te verkrijgen. Toentertijd zagen ze zich veelal genoodzaakt om via omkoping en via de juiste connecties een paspoort te bemachtigen. Nadat de mensenrechtensituatie in Xinjiang vanaf 2017 in een versneld tempo verder was verslechterd, werd het voor Oeigoeren onmogelijk om aan een paspoort te komen, aldus beide bronnen.⁷⁶⁸ Een bron merkt daarbij expliciet op dat een Oeigoer zich onmiddellijk verdacht zal maken als die een paspoort aanvraagt.⁷⁶⁹

Gelet op het bovenstaande kunnen Oeigoeren enkel in het bezit zijn van een hukou (huishoudregistratieboekje) en een identiteitskaart, aldus een bron. Een identiteitskaart staat zowel in het Oeigoers als in het Turks bekend als *Kimlik*.⁷⁷⁰

11.12 Verschillen en overeenkomsten in behandeling van minderheden

Uit de beschikbare literatuur en vertrouwelijke gesprekken blijkt dat zowel Oeigoeren als leden van andere minderheidsgroepen in Xinjiang (waaronder Kazachen en Chineestalige Hui-moslims) het risico lopen om aan discriminatie en mensenrechtenschendingen te worden blootgesteld. Uit de informatie in paragraaf 11.6 blijkt bijvoorbeeld dat niet alleen Oeigoeren, maar ook leden van andere minderheidsgroepen opgesloten zaten in detentiekampen en in sommige gevallen omkwamen ten gevolge van marteling of nalatig optreden door de kampautoriteiten.

Op sommige vlakken leken Oeigoeren en leden van andere minderheidsgroepen op dezelfde wijzen te worden bejegend door de Chinese autoriteiten. Zo documenteerde Amnesty gevallen, waarbij gedetineerden lijfelijk werden bestraft voor het spreken van de Kazachse taal,⁷⁷¹ waaruit mag worden geconcludeerd dat zowel voor het Oeigoers als het Kazachs geen ruimte bestond in de detentiekampen.

In paragraaf 11.11 stond beschreven dat het voor Oeigoeren onmogelijk was om een paspoort te verkrijgen. Voor zover kon worden nagegaan gold dit ook voor andere bevolkingsgroepen die een Turkse taal spraken.⁷⁷² Voorts bleek dat vrouwen van andere bevolkingsgroepen ook werden blootgesteld aan het Chinese beleid van gedwongen sterilisaties. Zo verklaarde Sidik, de eerder aangehaalde kampdocente van Oezbeekse komaf, dat ze in 2019 op 50-jarige leeftijd gedwongen gesteriliseerd werd.⁷⁷³ Ook zijn er getuigenissen van Kazachse vrouwen die een gedwongen abortus ondergingen.⁷⁷⁴

Er waren ook indicaties dat Oeigoeren in sommige gevallen harder of strenger werden behandeld door de Chinese autoriteiten dan andere etnische en religieuze minderheidsgroepen in Xinjiang. Zo konden Oezbeken, Kazachen en Tataren volgens een bron makkelijker een controlepost passeren dan Oeigoeren. De

⁷⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁷⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁷⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022.

⁷⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁷⁷¹ Amnesty, "Like we were enemies in a war", 10 juni 2021, blz. 101 en 103.

⁷⁷² Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁷⁷³ NU.nl, *Hoe een juf in een Chinees martelkamp belandde*, 1 mei 2021. Uyghur Tribunal, *Qelbinur Sidik*, 4 juni 2021, blz. 17 en 18.

⁷⁷⁴ The Independent, *China accused of genocide over forced abortions of Uighur Muslim women and escapees reveal widespread sexual torture*, 6 oktober 2019.

laatstgenoemden werden uitvoeriger verhoord en gecontroleerd, aldus dezelfde bron.⁷⁷⁵ Een voormalige gedetineerde van Kazachse komaf vertelde aan Oeigoeren-expert Byler dat Oeigoeren meer werden mishandeld in de detentiekampen dan Kazachen en Tataren.⁷⁷⁶ Verschillende voormalige gedetineerden van Kazachse origine vertelden aan Amnesty dat Kazachen doorgaans sneller in aanmerking kwamen voor vrijlating uit de kampen dan Oeigoeren.⁷⁷⁷

11.13 Oeigoerse diaspora in Turkije

Turkije heeft een historische, taalkundige en religieuze band met de Oeigoeren en herbergt sinds lange tijd een omvangrijke Oeigoerse gemeenschap.⁷⁷⁸ De Oeigoerse diaspora in Turkije wordt geschat op circa 50.000 personen.⁷⁷⁹ Er wordt vaak gesteld dat Turkije de grootste Oeigoerse diasporagemeenschap heeft,⁷⁸⁰ maar dat is onjuist: in Kazachstan verblijven meer dan 200.000 Oeigoeren en daarmee heeft dit land in Centraal-Azië de grootste Oeigoerse gemeenschap buiten China.⁷⁸¹

Vanwege de etnolinguïstische verwantschap tussen Turken en Oeigoeren kunnen de laatstgenoemden via een versnelde procedure de Turkse nationaliteit aanvragen en verkrijgen.⁷⁸² Deze procedure staat in het Engels en Turks bekend als *acquisition of Turkish citizenship through extraordinary means* en *İstisnai Olarak Türk Vatandaşlığının Kazanılması*.⁷⁸³ In juridische zin zijn er geen verschillen tussen personen die de Turkse nationaliteit hebben verkregen via een versnelde en via een reguliere procedure; zij hebben dezelfde rechten. Wel is er verschil in de wijze waarop iemand de Turkse nationaliteit aanvraagt en verkrijgt: wie dit via de reguliere weg doet, moet aan veel meer bureaucratische voorwaarden voldoen.⁷⁸⁴ In mei 2022 maakte İsmail Çatak, staatssecretaris van het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken, bekend dat in 2021 6.787 Oeigoeren de Turkse nationaliteit hadden verkregen. Op het moment van schrijven waren er ook nog tweeduizend Oeigoerse aanvragen voor de Turkse nationaliteit in behandeling, aldus dezelfde staatssecretaris.⁷⁸⁵

Volgens een bron genieten de meeste Oeigoeren in Turkije rechtmatig verblijf op basis van verschillende gronden. Ongeveer 20.000 van hen hebben de Turkse nationaliteit, 16.000 verblijven er voor onbepaalde tijd⁷⁸⁶ en 5.000 à 6.000 Oeigoeren verblijven er op humanitaire gronden. Daarnaast zijn er volgens dezelfde bron twee- tot driehonderd Oeigoeren wier verblijfstatus onduidelijk is. Zij dienen zich om de zoveel tijd te melden bij een politiebureau of vertrekcentrum om hun verblijf in Turkije voort te zetten.⁷⁸⁷ Deze gegevens konden niet worden geverifieerd aan de hand van andere bronnen.

⁷⁷⁵ Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁷⁷⁶ Byler, *In the camps*, uitgegeven op 12 oktober 2021, blz. 98.

⁷⁷⁷ Amnesty, *"Like we were enemies in a war"*, 10 juni 2021, blz. 113 en 114.

⁷⁷⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije, maart 2021, blz. 69.

⁷⁷⁹ Trouw, *Oeigoeren in Turkije voelen zich verraden*, 6 juli 2021. Wilson Center, *Great wall of steel*, maart 2022, blz. 168. VOA, *Turkey turns down citizenship for some Uyghurs*, 16 maart 2022. Die Welt, *The Islamic world's silence on the Uyghurs*, 15 juli 2022.

⁷⁸⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije, maart 2021, blz. 69. Die Welt, *The Islamic world's silence on the Uyghurs*, 15 juli 2022.

⁷⁸¹ The Asan Forum, *Kazakhstan's ambiguous position towards the Uyghur cultural genocide in China*, 23 oktober 2020.

⁷⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije, maart 2021, blz. 69. Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁸³ Vertrouwelijke bron, 14 juli 2022.

⁷⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije, maart 2021, blz. 69. Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁸⁵ Hürriyet Daily News (HDN), *Turkey hosts total 4,082,693 asylum seekers, Deputy interior minister*, 9 mei 2022.

⁷⁸⁶ In het Engels en Turks aangeduid als respectievelijk *long-term residency* en *Uzun Dönem İkamet İzni*.

⁷⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

Twee bronnen stellen dat Oeigoeren hun verblijfsrecht in Turkije kunnen verliezen als ze zich zichtbaar en actief inzetten voor de Oeigoerse zaak. Volgens beide bronnen ontstaat dan het risico dat de diplomatieke vertegenwoordiging van China in Turkije deze Oeigoerse activisten aangeeft bij de Turkse autoriteiten met het verzoek om hun verblijfsrecht in te trekken.⁷⁸⁸ Een van de twee stelt op de hoogte te zijn van ongeveer tachtig Oeigoeren van wie het verblijf voor onbepaalde tijd is ingetrokken of de aanvraag van de Turkse nationaliteit buiten behandeling is gesteld. Deze personen hadden deelgenomen aan een demonstratie voor de Chinese ambassade in Turkije, aldus dezelfde bron.⁷⁸⁹

De verklaring omtrent de circa tachtig Oeigoerse demonstranten kon niet worden geverifieerd aan de hand van andere bronnen. Wel verscheen tijdens de verslagperiode anekdotische berichtgeving over Oeigoeren van wie de aanvraag van de Turkse nationaliteit was afgewezen. Zij zouden volgens de Turkse autoriteiten een gevaar vormen voor de nationale veiligheid of de openbare orde.⁷⁹⁰ *Voice of America* (VOA), een mediaplatform dat in handen is van de Amerikaanse staat, sprak in dit verband over 'enkele afgewezen aanvragen'.⁷⁹¹ *QHA* berichtte daarentegen dat bij duizenden Oeigoeren de aanvraag van de Turkse nationaliteit zou zijn afgewezen.⁷⁹² *QHA* is een nieuwsplatform dat zich doorgaans richt op de Krim-Tataren, een minderheid die van oudsher de Krim bewoont en een Turkse taal spreekt.⁷⁹³

In 2017 ondertekenden China en Turkije een uitleveringsverdrag. Eind december 2020 ratificeerde China het verdrag.⁷⁹⁴ Op het moment van schrijven had Turkije het uitleveringsverdrag niet geratificeerd.⁷⁹⁵ Zover bekend heeft Turkije gedurende de verslagperiode geen Oeigoeren direct uitgezet naar China.⁷⁹⁶

In juni 2019 werden een Oeigoerse moeder genaamd Zinnetgül⁷⁹⁷ Tursun en haar twee minderjarige dochters uitgezet van Turkije naar Tadzjikistan, waar ze werden overgedragen aan de Chinese autoriteiten die hen vervolgens meenamen naar Xinjiang. Dit incident genereerde veel media-aandacht.⁷⁹⁸ Voor zover bekend deden dergelijke indirecte uitzettingen via Centraal-Aziatische landen naar China zich niet voor tijdens de huidige verslagperiode.⁷⁹⁹

11.14 Bejegening van Oeigoeren in het buitenland door de Chinese autoriteiten

Het vorige ambtsbericht meldde dat de Chinese autoriteiten op verschillende manieren Oeigoeren in het buitenland intimideerden. Zo contacteerde de Chinese politie hen rechtstreeks met de opdracht om informatie in te winnen over andere

⁷⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁹⁰ QHA, *Türkiye'deki Doğu Türkistanlıların vatandaşlık mücadelesi: Başvurular neden reddediliyor?* ('De strijd van bewoners van Oost-Turkestan om het staatsburgerschap in Turkije, Waarom worden de aanvragen afgewezen?'), 10 februari 2022. VOA, *Turkey turns down citizenship for some Uyghurs*, 16 maart 2022.

⁷⁹¹ VOA, *Turkey turns down citizenship for some Uyghurs*, 16 maart 2022.

⁷⁹² QHA, *Türkiye'deki Doğu Türkistanlıların vatandaşlık mücadelesi* ('De strijd van bewoners van Oost-Turkestan om het staatsburgerschap in Turkije'), 10 februari 2022.

⁷⁹³ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2022. Als gevolg van de Russische annexatie van de Krim in 2014 zag QHA zich genoodzaakt om de redactie te verplaatsen naar het Oekraïense vasteland. Voor meer informatie over QHA, bezoek: <https://qirim.news/en/>.

⁷⁹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 70 en 71.

⁷⁹⁵ Reuters, *Looming China extradition deal worries Uyghurs in Turkey*, 8 maart 2021. Trouw, *Oeigoeren in Turkije voelen zich verraden*, 6 juli 2021. Vertrouwelijke bron, 7 maart 2022. Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2022.

⁷⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

⁷⁹⁸ Ook wel gespeld als 'Zinnetgul'.

⁷⁹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 87. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 70.

⁷⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022.

leden van Oeigoerse diasporagemeenschappen. Als deze Oeigoeren weigerden om hieraan mee te werken, kon dit nadelige gevolgen hebben voor hun familieleden in Xinjiang.⁸⁰⁰

Deze situatie bleef gedurende de huidige verslagperiode hetzelfde. Uit een diepgaande studie van het *Wilson Center*⁸⁰¹ bleek dat de Chinese autoriteiten op verschillende wijzen en op grote schaal Oeigoeren in het buitenland in de gaten hielden en lastigvielen. Zo werden ze met name in democratische landen het doelwit van digitale bedreigingen en cyberaanvallen.⁸⁰² Van de 72 Oeigoeren in Noord-Amerika, Japan, Australië en Europa die het Wilson Center in oktober 2021 interviewde, gaf ongeveer driekwart aan online te zijn aangevallen dan wel bedreigd.⁸⁰³

Drie vertrouwelijke bronnen verklaarden dat het geregeld gebeurde dat Oeigoerse activisten in het buitenland telefonische of elektronische berichten ontvingen met de oproep om zich niet langer uit te spreken over de Oeigoerse kwestie. Het kwam veelvuldig voor dat hun familieleden in Xinjiang deze boodschap overbrachten,⁸⁰⁴ al dan niet in het bijzijn van een Chinese politieagent of een medewerker van een Chinese veiligheidsdienst.⁸⁰⁵ Aldus werd de ontvangende partij duidelijk gemaakt dat indien deze geen gehoor gaf aan de oproep, familieleden in Xinjiang problemen zouden krijgen met de Chinese autoriteiten.⁸⁰⁶

Uit de berichtgeving bleek dat Oeigoeren en Kazachen in Xinjiang door de Chinese autoriteiten werden geïntimideerd dan wel gedetineerd als gevolg van het activisme van hun familieleden in de diaspora.⁸⁰⁷ Rebiya Kadeer, een prominente Oeigoerse activiste die door de autoriteiten verantwoordelijk wordt gehouden voor de onlusten in Ürümqi in juli 2009,⁸⁰⁸ verklaarde dat 38 van haar familieleden waren gedetineerd. Zij voerde hun detentie deels terug op haar activisme vanuit de VS. Haar zus Arzugul Kadeer was een van deze familieleden. Eind 2017 overleed ze vlak na haar vrijlating uit een detentiekamp.⁸⁰⁹

De eerder aangehaalde Sauytbay, een Kazachse vrouw die gedwongen te werk werd gesteld als kampdocente, getuigde tijdens haar verblijf in Kazachstan tegen de misstanden in de detentiekampen in Xinjiang. Hierop sloten de Chinese autoriteiten haar moeder en jongste zus op.⁸¹⁰ Zoals reeds vermeld, verblijft Sauytbay in Zweden. Nog altijd ontvangt zij dreigtelefoontjes na het geven van interviews met de media. De meeste hiervan komen vanuit China, aldus Sauytbay.⁸¹¹

Ook meldde het Wilson Center dat de Chinese autoriteiten zich inspanden om Oeigoeren in het buitenland terug te halen naar China. Zo legde deze denktank vast dat tussen 1997 en januari 2022 424 Oeigoeren waren gedeporteerd of uitgezet naar China dan wel aan China uitgeleverd waren. De landen die hieraan hun medewerking verleenden, bevonden zich hoofdzakelijk in het Midden-Oosten,

⁸⁰⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 72.

⁸⁰¹ Het Wilson Center is een in de VS gevestigde denktank. Voor meer informatie: <https://www.wilsoncenter.org>.

⁸⁰² Wilson Center, *Great wall of steel*, maart 2022, blz. xxi, xxii, xxiii, xxxv, 144, 145 en 175.

⁸⁰³ Wilson Center, *Great wall of steel*, maart 2022, blz. 163 en 165.

⁸⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁸⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁸⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 13 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 15 juli 2022. Vertrouwelijke bron, 28 juli 2022.

⁸⁰⁷ OHCHR, *Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, 31 augustus 2022, blz. 42.

⁸⁰⁸ Kadeer leidde het *World Uyghur Congress* (WUC), een internationale koepelorganisatie die zich inzet voor de belangen van Oeigoeren, van 2006 tot 2017. Het WUC is gevestigd in München. Bezoek voor meer informatie over het WUC de website <https://www.uyghurcongress.org>. Kadeer wordt ook wel 'Moeder der Oeigoeren' genoemd.

⁸⁰⁹ RFA, *Sister of Uyghur rights advocate Rebiya Kadeer confirmed to have died after release from detention*, 11 mei 2021.

⁸¹⁰ Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 304 en 305.

⁸¹¹ Sauytbay en Cavelius, *Kroongetuige*, uitgegeven in 2021, blz. 21, 22 en 343.

Noord-Afrika en Centraal-, Zuid- en Zuidoost-Azië, zoals Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Egypte, Kazachstan, Tadzjikistan, Pakistan, Maleisië, Indonesië en Thailand.⁸¹²

Tijdens de verslagperiode sprong de uitzettingszaak van een Oeigoerse activist genaamd Idris Hassan⁸¹³ in het oog. Sinds 2012 verbleef Hassan in Turkije, waar hij vertaaldiensten verrichtte voor Oeigoerse ballingen en getuigenissen documenteerde omtrent mensenrechtenschendingen in Xinjiang.⁸¹⁴ Volgens de Chinese autoriteiten was Hassan lid van de *East Turkestan Islamic Movement* (ETIM), in de ogen van China en de VN-Veiligheidsraad een terroristische organisatie.⁸¹⁵ In de periode van 2016 tot 2018 pakten de Turkse autoriteiten hem driemaal op.⁸¹⁶ Hassan vreesde dat Turkije hem zou uitleveren aan China en kwam op 19 juli 2021 aan in Marokko om asiel aan te vragen. Hassan werd echter vastgezet en op 15 december 2021 oordeelde het Marokkaanse Hof van Cassatie dat het rechtmatig was om hem uit te leveren aan China. Mensenrechtenorganisaties als Amnesty, HRW en Safeguard Defenders riepen de Marokkaanse autoriteiten op om af te zien van de uitlevering.⁸¹⁷ Voor zover bekend, was de uitlevering op het moment van schrijven niet geëffectueerd⁸¹⁸ en was Hassans zaak in behandeling bij het VN-Comité tegen Marteling.⁸¹⁹

⁸¹² Wilson Center, *Great wall of steel*, maart 2022, blz. xviii en 6.

⁸¹³ Ook wel bekend als 'Yidiresi Aishan'.

⁸¹⁴ RFA, *Moroccan court rules in China's favor to extradite Uyghur accused of 'terrorism'*, 16 december 2021. HRW, *Morocco, Uyghur activist at risk of extradition*, 19 juli 2022.

⁸¹⁵ Veiligheidsraad van de VN, *Eastern Turkistan Islamic Movement*, gepost op 27 juni 2018, geraadpleegd op 21 november 2022. RFA, *Moroccan court rules in China's favor to extradite Uyghur accused of 'terrorism'*, 16 december 2021.

⁸¹⁶ RFA, *Moroccan court rules in China's favor to extradite Uyghur accused of 'terrorism'*, 16 december 2021.

⁸¹⁷ RFA, *Moroccan court rules in China's favor to extradite Uyghur accused of 'terrorism'*, 16 december 2021. Amnesty, *Morocco, Ethnic Uyghur at risk of extradition to China, Idris Hassan (official name Yidiresi Aishan)*, 2 maart 2022. HRW, *Morocco, Uyghur activist at risk of extradition*, 19 juli 2022.

⁸¹⁸ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2022.

⁸¹⁹ Vertrouwelijke bron, 22 november 2022.

12 Terugkeer

12.1 De lange arm van China in het buitenland

Mensenrechtenorganisatie Safeguard Defenders deed uitvoerig onderzoek naar methodes die de Chinese autoriteiten inzetten om Chinezen in het buitenland ertoe te bewegen terug te keren naar China. De autoriteiten presenteren deze inspanningen volgens Safeguard Defenders als een strijd om voortvluchtigen, die vanwege 'economische misdaden' zouden zijn uitgeweken naar het buitenland, op te sporen en voor het gerecht te slepen. Onder de doelwitten bevinden zich echter niet alleen fraudeurs, maar ook mensenrechtenverdedigers, critici van de Chinese Communistische Partij (CCP), Falun Gong-beoefenaars en Oeigoerse en Tibetaanse activisten in de diaspora. Daarmee proberen de autoriteiten een einde te maken aan het activisme en de kritiek van Chinezen in het buitenland.⁸²⁰ Bij terugkeer wacht hen veelal gevangenschap.⁸²¹

Safeguard Defenders identificeerde drie buitengerechtelijke methodes die de Chinese autoriteiten gebruiken om dissidenten in het buitenland terug te krijgen naar China. De eerste houdt in dat ze de achtergebleven familie in China onder druk zetten. Bij de tweede methode zetten de autoriteiten agenten in die een dissident in het land van verblijf opzoeken. Deze intimideren de dissident om deze terug te laten keren naar China. Een derde optie is om een dissident in het buitenland te ontvoeren en mee te voeren naar China, al dan niet in samenwerking met de autoriteiten van het land waar de dissident verblijft.⁸²²

Safeguard Defenders rapporteerde in de verslagperiode ook over een andere ontwikkeling, namelijk het toenemend gebruik van het *red notice*-systeem van Interpol door de Chinese autoriteiten. Uit onderzoek van Safeguard Defenders blijkt dat de Chinese autoriteiten niet alleen rode meldingen uitvaardigen tegen voortvluchtige criminelen, maar ook tegen activisten, politieke tegenstanders en leden van etnische en religieuze minderheden, onder wie Oeigoeren.⁸²³ Formeel gezien is een rode melding geen arrestatieverzoek en mogen lidstaten van Interpol zelf bepalen hoe ze omgaan met rode meldingen en zijn zij niet verplicht om een inreizend persoon op te pakken tegen wie een rode melding is uitgevaardigd. In de praktijk beschouwen veel lidstaten een rode melding echter als een arrestatiebevel.⁸²⁴ Toen een Oeigoer genaamd Hassan in juli 2021 vanuit Turkije arriveerde in Marokko, bleek dat de Chinese autoriteiten een rode melding hadden uitgevaardigd tegen hem en werd hij door de Marokkaanse autoriteiten opgepakt (raadpleeg voor meer informatie over deze zaak paragraaf 11.14).⁸²⁵

Het is onduidelijk op welke schaal de Chinese autoriteiten rode meldingen uitvaardigen tegen personen in het *red notice*-systeem van Interpol. Toespraken, persverklaringen en berichtgeving van de CCP en de Chinese staatsmedia geven wel een indicatie van de omvang van deze trend.⁸²⁶ Zo berichtte *People's Daily*, het officiële orgaan van de CCP,⁸²⁷ in november 2020 dat tussen 2014 en juni 2020

⁸²⁰ Safeguard Defenders, *Involuntary returns, China's covert operation to force 'fugitives' overseas back home*, januari 2022, blz. 9, 15 en 21.

⁸²¹ Safeguard Defenders, *Involuntary returns*, januari 2022, blz. 3 en 7.

⁸²² Safeguard Defenders, *Involuntary returns*, januari 2022, blz. 3, 7, 8, 22 en 23.

⁸²³ Safeguard Defenders, *No room to run, China's expanded mis(ue) of INTERPOL since the rise of Xi Jinping*, 15 november 2021, blz. 3-5.

⁸²⁴ Safeguard Defenders, *No room to run*, 15 november 2021, blz. 5.

⁸²⁵ Safeguard Defenders, *No room to run*, 15 november 2021, blz. 10 en 13.

⁸²⁶ Safeguard Defenders, *No room to run*, 15 november 2021, blz. 10.

⁸²⁷ In het Nederlands bekend als het 'Volksdagblad'.

7.831 van corruptie verdachte voortvluchtigen zouden zijn teruggebracht naar China. Volgens de Chinese autoriteiten was tegen 348 van hen een rode melding uitgevaardigd.⁸²⁸

Voor informatie over de wijze waarop de Chinese autoriteiten de Oeigoerse diaspora bejegenen wordt verwezen naar paragraaf 11.14.

12.2 Terugkeer van Chinezen met criminele antecedenten

Artikel 7 van de Chinese Criminal Law stelt dat China rechtsmacht heeft over misdrijven die door Chinese staatsburgers zijn gepleegd in het buitenland, ongeacht de nationaliteit van hun slachtoffers. Artikel 10 van de wet stelt expliciet dat daders opnieuw strafrechtelijk worden vervolgd nadat zij zijn veroordeeld in het buitenland en zijn teruggekeerd naar China. Als de betrokkene al zijn of haar straf heeft uitgezeten in het buitenland, kunnen de Chinese autoriteiten die persoon strafvermindering geven of geheel vrijstellen van strafvervolgning.⁸²⁹ Het enige scenario waarin een Chinees staatsburger in China niet opnieuw kan worden veroordeeld, is als het een gedraging betreft die in het buitenland wel strafbaar is, maar volgens de Chinese Criminal Law niet.⁸³⁰

12.3 Voorwaarden voor terugkerende Chinese staatsburgers

Per 14 november 2022 veranderden de voorwaarden die de Chinese autoriteiten stellen aan Chinese staatsburgers die willen terugkeren van Nederland naar China. Sinds deze datum hoeven Chinese terugkeerders alleen binnen 48 uur voordat de vlucht naar China vertrekt een bewijs van een negatieve PCR-test te uploaden in een zogenaamd *Mini Program* in WeChat, een Chinese applicatie. Het is niet langer vereist dat Chinese terugkeerders aan de Chinese autoriteiten aantonen dat zij rechtmatig verblijf hebben genoten in Nederland.⁸³¹

⁸²⁸ People's Daily, *China brings back 7,831 graft fugitives*, 16 november 2020.

⁸²⁹ CECC, *Criminal Law of the People's Republic of China*, ongedateerd, geraadpleegd op 13 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 15 september 2022. Vertrouwelijke bron, 23 september 2022..

⁸³⁰ Vertrouwelijke bron, 23 september 2022.

⁸³¹ Vertrouwelijke bron, 28 november 2022.

13 Bijlagen

13.1 Afkortingen en anderstalige begrippen

ACWF	All-China Women's Federation
ASPI	Australian Strategic Policy Institute
BNO	British National Overseas
BW	Burgerlijk Wetboek
CAG	Church of Almighty God (Kerk van Almachtige God)
CAT	Convention against Torture (Conventie tegen Marteling)
CCP	Chinese Communistische Partij
CCTV	China Central Television
CDC	Centre for Disease Control and Prevention
CDT	China Digital Times
CE	Chief Executive (hoogste bestuurder van Hongkong)
CHRD	Chinese Human Rights Defenders
CMC	Centrale Militaire Commissie
CPCA	Chinese Patriotic Catholic Association
CPL	Criminal Procedure Law (Wetboek van Strafvordering)
CTA	Central Tibetan Administration (Tibetaanse regering in ballingschap)
Dalai Lama	hoogste autoriteit binnen het Tibetaans boeddhisme
ETIM	East Turkestan Islamic Movement
FRO	Foreigners Registration Office
GID	Gender Identity Disorder (transfobe benaming voor het hebben van een transgenderidentiteit)
HKA	Hong Kong Alliance
HKDC	Hong Kong Democracy Council
HKFP	Hong Kong Free Press
HKSAR	Hong Kong Special Administrative Region
hukou	huishoudregistratieboekje
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights (Internationale Conventie voor Burgerlijke en Politieke Rechten)
IHS	Immigration Health Surcharge
IJOP	Integrated Joint Operations Platform
ILR	Indefinite Leave to Remain (verblijfsrecht voor onbepaalde tijd)
IPAC	Inter-Parliamentary Alliance on China
ISO	illegal social organisation (illegale sociale organisatie)
LAC	Legislative Affairs Commission
LegCo	Legislative Council (Wetgevende Raad van Hongkong)
liuzhi	detentievorm voor (in)directe medewerkers van de Chinese overheid
MCA	Ministry of Civil Affairs (ministerie van Burgerzaken)
NDCA	National Disease Control Administration
NHC	National Health Commission (Nationale Gezondheidscommissie)
NORI	No Objection to Return to India
NPC	National People's Congress (Nationaal Volkscongres)
NPCSC	Standing Committee of the National People's Congress (Staand Comité van het Nationaal Volkscongres)

NRR	non-release release
NSC	National Supervision Commission
NSL	National Security Law (Nationale Veiligheidswet)
OHCHR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten)
OSINT	Open Source Intelligence
OSNS	Office for Safeguarding National Security
'petitietekenaars'	burgers die klachten (willen) indienen bij de Chinese overheid
PPDB	Political Prisoner Database
PPO	Personal Protection Order (contactverbod)
PRA	Patriotic Religious Association
PSB	Public Security Bureau (Bureau voor Openbare Veiligheid)
RC	Registration Certificate
RFA	Radio Free Asia (Radio Vrij Azië)
RSDL	Residential Surveillance at a Designated Location
RSF	Reporters Without Borders (Verslaggevers Zonder Grenzen)
SCF	social compensation fee
SCMP	South China Morning Post
SKS	sociaal kredietsysteem
SPC	Supreme People's Court (Hoge Volksrechtshof)
'splittisme'	Chinees overheidsjargon voor separatisme
TAC	Tibetan Autonomous County
TAP	Tibetaanse Autonome Prefectuur
TAR	Tibetaanse Autonome Regio
TCHRD	Tibetan Centre for Human Rights and Democracy
TSPM	Three-Self Patriotic Movement
UFWD	United Front Work Department
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (VN-vluchtelingenorganisatie)
VAE	Verenigde Arabische Emiraten
VCT	Voluntary Counselling and Testing
VECT	Vocational Education and Training Centre (centrum voor beroepsopleidingen, Chinese overheidsterm voor detentiekampen in Xinjiang)
VPN	virtueel particulier netwerk
xìnfāng	briefen en bezoeken ('petitie-systeem')
xié jiào	heterodoxe leer
XUAR	Xinjiang Uyghur Autonomous Region (Oeigoerse Autonome Regio Xinjiang)

13.2 Kranten en andere (nieuws)platforms

Al Jazeera
 Algemeen Dagblad (AD)
 Amnesty International
 AsiaNews
 Associated Press (AP)
 Bitter Winter
 Bloomberg
 British Broadcasting Corporation (BBC)
 Cable Network News (CNN)

Center for Strategic & International Studies (CSIS)
Central Tibetan Administration (CTA)
ChinaAid
China Daily (CD)
China Digital Times (CDT)
ChinaFile
China Law Translate
China Media Project (CMP)
Chinese Human Rights Defenders (CHRD)
Christian Solidarity Worldwide (CSW)
Citizen Lab
Committee to Protect Journalists (CPJ)
Council on Foreign Relations (CFR)
De Standaard (DS)
De Volkskrant
Die Welt
Dui Hua
Financial Times (FT)
Fortune
Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)
Free Tibet
Global Times
Harper Macleod LLP
Het Financieele Dagblad (FD)
Het Parool
Hong Kong Free Press (HKFP)
Hong Kong Watch
Human Rights Watch (HRW)
Hürriyet Daily News (HDN)
Inews.co.uk
International Campaign for Tibet (ICT)
Made in China Journal
Minghui
Nederlands Dagblad (ND)
Nederlandse Omroep Stichting (NOS)
New York Post
Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC)
NPC Observer
NU.nl
People's Daily
Phayul
QHA
Quartz
Radio Free Asia (RFA)
Reporters Without Borders (RSF)
Reuters
Sixth Tone
Sky News
South China Morning Post (SCMP)
The Asan Forum
The Diplomat
The Economist
The Globe and Mail

The Government of the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China
The Guardian
The Independent
The Migration Observatory
The New York Times
The Society for Human Resource Management (SHRM)
The Telegraph
The Wall Street Journal (WSJ)
The Washington Post
The Xinjiang Data Project (XJDP)
Tibetan Centre for Human Rights and Democracy (TCHRD)
Tibetan Review
Tibet Research Project
Tibet Watch
Trouw
Twitter-account van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken
Union of Catholic Asian News (UCA News)
Veiligheidsraad van de VN
Vice
Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie (VRT)
Voice of America (VOA)
Xinhua

13.3 Rapporten, artikelen en resoluties

Amnesty International

- *"Like we were enemies in a war", China's mass internment, torture and persecution of Muslims in Xinjiang*, 10 juni 2021.

ChinaAid

- *ChinaAid's annual persecution report, 2021*, 1 maart 2022.

China Tribunal

- *Short form of the China Tribunal's judgment*, 17 juni 2019.

Chinese Human Rights Defenders (CHRD)

- *Zero tolerance for human rights defenders in the year of 'Zero COVID', Annual report on the situation of human rights defenders in China (2021)*, 7 maart 2022.

Church of Almighty God

- *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report, 2020*, 3 februari 2021.
- *The Chinese communist government's persecution of The Church of Almighty God, Annual report 2021*, 3 maart 2022.

Congressional-Executive Commission on China (CECC)

- *Special topic paper, Tibet 2008-2009*, 22 oktober 2009.
- *Criminal Law of the People's Republic of China*, ongedateerd, geraadpleegd op 13 oktober 2022.

Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) van de Australische regering

- *Country information report, People's Republic of China*, 22 december 2021.

Dui Hua

- *Annual report, 2021*, ongedateerd.

Europees Parlement

- *European Parliament resolution of 5 May 2022 on the reports of the continued organ harvesting in China (2022/2657(RSP))*, 5 mei 2022.

Hong Kong Democracy Council (HKDC)

- *Hong Kong reaches a grim milestone, 1,000 political prisoners*, mei 2022.

Hong Kong Journalists Association (HKJA)

- *Freedom in tatters, 2021 annual report*, 15 juli 2021.

Hong Kong Watch

- *In the firing line, The crackdown on media freedom in Hong Kong*, 26 april 2022.

Human Rights Watch (HRW)

- *"No one has the liberty to refuse", Tibetan herders forcibly relocated in Gansu, Qinghai, Sichuan, and the Tibet Autonomous Region*, juni 2007.
- *"Break their lineage, Break their roots", Chinese government crimes against humanity targeting Uyghurs and other Turkic Muslims*, april 2021.

Immigration and Refugee Board (IRB) of Canada

- *The 'Green Book' issued to Tibetans, How it is obtained and maintained, and whether holders enjoy rights equivalent to Indian citizenship*, 28 april 2006.

International Campaign for Tibet (ICT)

- *Environmental defenders of Tibet, China's persecution of Tibetan environmental defenders*, juni 2022.

International Federation of Journalists (IFJ)

- *Lights out, Is this the end for Hong Kong's media?, An IFJ report on press freedom in Hong Kong 2022*, februari 2022.

Inter-Parliamentary Alliance on China (IPAC)

- *Xinjiang's militarized vocational training system comes to Tibet*, 18 september 2020.
- *Statement on reports of forced labour in Tibet*, 22 september 2020.

Mare (Leids universitair weekblad)

- *Ons volk sterft uit, en jullie vieren feest*, 17 februari 2022.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

- *Algemeen ambtsbericht, China*, augustus 2020.
- *Thematisch ambtsbericht, Oeigoeren in China, 2014-2015*, maart 2016.
- *Algemeen ambtsbericht, China*, februari 2018.

- *Algemeen ambtsbericht, China, juli 2020.*
- *Algemeen ambtsbericht, Turkije, maart 2021.*

Nationaal Volkscongres (NPC) van de Volksrepubliek China

- *Administrative Law, Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards, ongedateerd, geraadpleegd op 18 oktober 2022.*

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)

- *UN Human Rights Committee issues findings on Hong Kong, Macao, Georgia, Ireland, Luxembourg and Uruguay, 27 juli 2022.*
- *OHCHR assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China, 31 augustus 2021.*

OutRight Action International

- *Precarious progress, Advocacy for the human rights of LGBT people in China, 16 december 2020.*

Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de Verenigde Naties in Genève (PV VN, Genève)

- *United Nations Human Rights Council, 50th session, Joint statement on the human rights situation in China, Delivered by H.E. Ambassador Paul Bekkers, Permanent Representative of the Kingdom of the Netherlands, 14 juni 2022.*

Reporters Without Borders (RSF)

- *The great leap backwards of journalism in China, 7 december 2021.*

Safeguard Defenders

- *Follow-up submission to select UN special procedures on China's National Supervision Commission and its detention tool liuzhi, Cooperation with UNODC, 22 juli 2021.*
- *No room to run, China's expanded mis(use) of INTERPOL since the rise of Xi Jinping, 15 november 2021.*
- *Involuntary returns, China's covert operation to force 'fugitives' overseas back home, januari 2022.*
- *Returned without rights, State of extraditions to China, februari 2022.*

Sheffield Hallam University (SHU) en het Helena Kennedy Centre for International Justice

- *In broad daylight, Uyghur forced labour and global solar supply chains, mei 2021.*

Staatsraad van de Volksrepubliek China

- *Measures to support third-child policy, 21 juli 2021.*

The Journal of CESNUR

- *Would the real article 300 please stand up?, Refugees from religious movements persecuted as Xie Jiao in China, The case of the Church of Almighty God, september/oktober 2019.*

Tibetan Centre for Human Rights and Democracy (TCHRD)

- *Human rights situation in Tibet, 2021 annual report, 26 april 2022.*

United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF)

- *Alimujiang Yimiti, ongedateerd, geraadpleegd op 7 september 2022.*

United States Department of State (USDoS)

- *2021 report on international religious freedom, China (includes Tibet, Xinjiang, Hong Kong and Macau)*, 3 mei 2022.

Uyghur Human Rights Project (UHRP)

- *"Ideological transformation", Records of mass detention from Qaraqash, Hotan*, februari 2020.

Uyghur Tribunal

- *Qelbinur Sidik, Full statement*, 4 juni 2021.
- *Judgment*, 9 december 2021.

VN-Mensenrechtenraad

- *Contemporary forms of slavery affecting persons belonging to ethnic, religious and linguistic minority communities, Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and consequences, Tomoya Obokata*, 19 juli 2022.

Wilson Center

- *Great wall of steel, China's global campaign to suppress the Uyghurs*, maart 2022.

13.4 Boeken

Ahmedjan, Kasim

- *De Oeigoerse droom, Mijn strijd tegen Chinese onderdrukking*, uitgegeven in april 2022.

Barker, Eileen en Richardson, James T. (red.)

- *Reactions to the law by minority religions*, uitgegeven in 2021.

Byler, Darren

- *In the camps, China's high-tech penal colony*, uitgegeven op 21 oktober 2021.

Chin, Josh en Liza Lin

- *Surveillance state, Inside China's quest to launch a new era of social control*, uitgegeven in 2022.

Church of Almighty God (CAG)

- *Het Woord verschijnt in het vlees*, ongedateerd (gedownload van de officiële website van de CAG op 13 mei 2022).

Gutmann, Ethan

- *The slaughter, Mass killings, organ harvesting, and China's secret solution to its dissident problem*, uitgegeven in 2014.

Hongzhi, Li

- *Falun Gong, Nederlandstalige versie*, juli 2007.

Introvigne, Massimo

- *Inside The Church of Almighty God, The most persecuted religious movement in China*, uitgegeven in 2020.

Madsen, Richard (red.)

- *The Sinicization of Chinese religions, From above and below*, uitgegeven op 10 juni 2021.

Sauytbody, Sayragul en Alexandra Cavelius

- *Kroongetuige, Een ooggetuigenverslag uit de hel van de Chinese concentratiekampen*, uitgegeven in 2021.

Wang, Fei-Ling

- *Organizing through division and exclusion, China's hukou system*, uitgegeven in 2005.